

ARKKITEHDIT OY
LATVA ja VAARA

Rakennushistoria- ja maisemaselvitys 2024

KISAPUISTO, LAHTI

Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara
Jorma Latva | Emma Peltonen

KISAPUISTO, Lahti

Rakennushistoria- ja maisemaselvitys 2024

Tilaaja

Lahden kaupunki / Kaupunkiympäristön palvelualue /
Kaupunkisuunnittelu
Markus Lehmuskoski
Askonkatu 2, 15100 Lahti

Tekijät

Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara
Jorma Latva ja Emma Peltonen
Mariankatu 14 B 12, 15110 Lahti

Valokuvat

Arkistokuvat, kts kuvatekstit
Lahden Kaupungin Museo (LKM)
Uudet valokuvat: Emma Peltonen (EP), Jorma Latva (JLL)

Taitto

Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara / Emma Peltonen

Kansikuva

Erkki Halme, LKM

An aerial photograph of a city, likely Lahti, Finland. The image shows a large stadium in the center, surrounded by various buildings, including a prominent clock tower. The city is set against a backdrop of green hills and a forested area. The overall scene is captured in a high-angle, wide-view perspective.

KISAPUISTO, Lahti

Rakennushistoria- ja maisemaselvitys 2024

KOHDE

Kaupunginosa

2 Kartano

Katuosoite

Kartanonkatu / Kariniemenkatu /

Tarinakatu, 15140 Lahti

Kiinteistötunnus

398-2-9904-1

Pysyvät rakennusnumerot

Pukusuoja 102932259E

Tennishalli 102932260F

Lauhdutin 104135624N

Pesäpallorakennus 1041357004

Vanha pysyvä rak.nro

Pukusuoja kiinteistötunnus-1

Tennishalli -2

Lauhdutin -3

Pesäpallorakennus -4

Suunnittelijat

Pukusuoja: Lahden kaupungin tekninen virasto, talonsuunnitteluosasto / Liisa Kaila

Tennishalli: Arkkitehtuuritoimisto Semeri Ky

Valmistumisaika

Pukusuoja 1952, laajennukset 1960, 1962, 1988, 2004, 2006

Tennishalli 1980, laajennus 1988

Lauhdutin ja pesäpallorakennus 2024

Käyttötarkoitus

Urheilu- ja liikuntarakennukset

Kerros- ja kokonaisala

Pukusuoja 520 kem2 / Tennishalli 4 630 kem2

Asemakaava

Voimassa oleva asemakaava lainvoimainen 4.4.1966

Kaavamääräykset

U: Urheilualue.

Urheilualueelle saadaan rakentaa alueen käyttötarkoituksia palvelevia rakennuksia ja rakenteita enintään 20 % alueen pinta-alasta. Alueelle sallitaan yksi asunto.

Tontin pinta-ala

95 950 m2

JOHDANTO

Tämä rakennushistoria- ja maisemaselvitys on tehty Lahden kaupungin Kaupunkisuunnittelu-yksikön toimeksiantosta Kisapuiston alueen uudelleenkaavoitukseen liittyvänä perusselvityksenä. Lähes 90 prosenttia Lahden kaupungin rakennetusta ympäristöstä on toteutettu vuoden 1946 jälkeen. Tämä moderniksi luokiteltava kerrostuma vaikuttaa jokaisen kaupunkilaisen kokemuksiin kotikaupungistaan. Kaupunkia kehitettäessä on tarpeen tunnistaa ja ymmärtää olemassa olevan rakennetun ympäristön sisältämät arvot ja luonne.

Pikku-Vesijärven täyttäminen aloitettiin 1920-luvulla ajatuksena käyttää sitä keskustan laajentumisalueena. Resurssien puutteessa ja viimekädessä teknistaloudellisista syistä täyttöalue päätettiin jättää avoimeksi puistoalueeksi, johon jo 1930-luvun lopulla rakennettiin pelikenttä. Laajaksi urheilupuistoksi Kisapuistoa alettiin kehittää sotien jälkeen 1940-luvulla, kun liikunnan harrastaminen lisääntyi räjähdysmäisesti eri syistä. Hankkeen toteutumista vauhditti mahdollisuus osallistua Helsingin olympialaisiin tapahtumajärjestäjänä ja sen myötä alueen rakentamiseen saadut veikkausvoittovarat.

Urheilupuiston alue rakentui useassa vaiheessa, kun ensin 1950-luvun alussa täyttöalueelle rakennettiin uudet pesäpallo- ja jalkapallokentät, niiden avoimet katsomot ja pukusuojarakennus. Hiukan myöhemmin rakennettiin pieni yleisurheilukenttä sekä kaksi paria tenniskenttiä katsomoiheen. Jälkimmäinen tenniskenttäpari oli ensimmäinen täyttöalueen ulkopuolelle, vanhalle ranta-alueelle sijoittunut urheiluareena. Täyttömaita ylempänä sijainneet ranta-alueet suunniteltiin ja rakennettiin liikuntapaikoiksi vasta 1960-luvun lopulla tehdyn yleissuunnitelman mukaisesti. Tämä 57 vuotta vanha piirustus on viimeisin toteutunut suunnitelma, jossa pensasaidan sisään 1950-luvulla rajattua Kisapuistoa on tarkasteltu kokonaisuutena. Uutta kokonaistarkastelua tehtiin 1980-luvun puolivälissä, mutta se ei johtanut toteutuksiin. Kisapuistoa on rakennettu viimeiset 50 vuotta palasina, osamoituina osina.

Selvityksen sisältö jakautuu neljään osaan, joista ensimmäisessä tarkastellaan Kisapuiston aluetta ja sen ympäristöä koskevaa alue-, kaava- ja rakennushistoriaa ennen kuin urheilualueen rakentamisesta toteutuneeseen muotoon tehtiin päätöksiä. Toisessa osassa käydään läpi vuonna 1950 alueelle laaditun asemakaavan vahvistamisesta käynnistynyttä rakentamisprosessia, jonka viimeisimpiä muutosvaiheita ollaan toteuttamassa tätä kirjoitettaessa. Kolmannessa osassa esitetään näkökulmia alueen maisemallisiin ja kaupunkikuvallisiin ominaispiirteisiin. Viimeisessä osassa tarkastellaan vielä lyhyesti Kisapuiston käyttöhistoriaa puhtaasti toiminnallisesta näkökulmasta sekä tiivistetään yhteenvedoksi selvityksen myötä kiteytyneitä ajatuksia alueen vaalittavista ominaisuuksista.

Tekstissä kursivoituina ja lainausmerkeissä esitetyt osat ovat suoria lainauksia lähdeteoksista. Niiden kirjoitusasuja ei ole muokattu. Osien 1 ja 2 alkuperäislähteinä on käytetty kaupunginvaltuuston ja hallintokuntien toimintakertomuksia vuosilta 1906-1956, Maanmittauslaitoksen kartta-aineistoja, tilaajan toimittamia asemakaavakarttoja ja istutussuunnitelmia sekä Rakennusvalvonnasta saatuja piirustuksia. Perutietoja on täydennetty lopussa luetellun kirjallisen lähdeaineiston ja haastattelujen avulla.

Lahdessa 31.10.2024

Jorma Latva ja Emma Peltonen

Arkkitiedit Oy Latva ja Vaara

SISÄLLYS

1	KARINIEMEN ALUE ENNEN KISA PUISTON RAKENTAMISTA	8	2	PIKKU-VESIJÄRVEN KISAPUISTO	24
1.1	Lahden kylän niityt ja Pikku-Vesijärven muodostuminen	8	2.1	Kisapuiston kaavoitus ja rakentaminen 1950-luvulla	24
1.1.1	Isojako	8	2.1.1	Varhaiset yleis- ja toteutussuunnitelmat	24
1.1.2	Vesijärven rata ja Pikku-Vesijärvi ja Kartano	8	2.1.2	Urheilupuiston asemakaava ja viher- suunnitelma 1950	25
1.1.3	Kartanon pihapiiri	11	2.1.3	Rakennukset ja rakenteet 1949-51	28
1.1.4	Lahden Kartanon liittäminen kaupunkiin	11	2.1.3.1	Maastotyöt	
1.2	Lahden kartanon kaavoitus ja rakentaminen	15	2.1.3.2	Pukusuojarakennus ja vahtimestarin asunto	
1.2.1	Asemakaavat 1920- ja 1930-luvulla	15	2.1.3.3	Katsomot ja muut rakenteet	
1.2.1.1	Asemakaavakilpailu 1921 ja Lindbergin asemakaava 1924		2.1.4	Olympiakisojen jalkapalloitteluiden valmistelu 1952 ja kesän 1953 työt	32
1.2.1.2	Rakentaminen 1920-luvulla		2.1.5	Kisapuiston suunnittelijoita	32
1.2.2	Kartanon alue 1930-luvulla	17	2.1.5.1	Diplomiarkkitehti Tauno A. Niemioja	
1.2.2.1	Meurmanin asemakaava 1934		2.1.5.1	Muita suunnittelijoita	
1.2.2.2	Rakentaminen 1930-luvulla		2.2	Kisapuiston kehitysvaiheet 1954-2024	35
1.2.3	Kartanon alue 1940-luvulla	21	2.2.1	Kisapuiston kehittäminen 1950- ja 1960-luvulla	35
1.2.3.1	Könösen asemakaava 1941		2.2.1.1	Kisapuisto ja sen ympäristö vuonna 1954	
1.2.3.2	Urheilupuiston aluetta sivuavat muutokset kaavat 1947 ja 1948		2.2.1.2	Puistorakentaminen 1959-61 ja kaupungin- puutarhan muutto	
1.2.3.3	Kartanon alue 1940-luvulla		2.2.1.3	Kisapuiston rakennustyöt 1960-63	
			2.2.1.4	Päivitetty asemakaava 1964	
			2.2.1.5	Kisapuiston urheilualan yleissuunnitelma 1967-68	
			2.2.2	Muutokset 1970-, 1980-, ja 1990-luvulla	42
			2.2.2.1	Välikatsomon muutokset 1970-89	
			2.2.2.2	Lahden Tennis- ja Squashkeskus Oy ja tennishallin 1. vaihe 1979-80	
			2.2.2.3	Pienoisgolfrata 1982-92 ja Tennishallin laajennus 1987-88	
			2.2.2.4	Sulkaallohallihanke 1989-92, Kariniemen kadun pysäköintialue ja Veli-Pekka Semeri	
			2.2.2.5	Pukusuojarakennuksen laajennus 1988 sekä 1980-90 -lukujen kenttätöitä ja vihersuunnittelu	
			2.2.3	Muutokset vuosina 2000-2024	51
			2.2.3.1	Ylläpito- ja uudistustyöt 2000-luvulla	
			2.2.3.2	Ranta-Kartanon asemakaava ja muut 2010-luvun muutokset	
			2.2.3.3	Kisapuiston kokonaissuunnitelma 2021	
			2.2.3.4	Pääkatsomon hankesuunnitelma 2024	

3	MAISEMAKUVA	54	4	YHTEENVETO	66
3.1	Kasvillisuus	54	4.1	Kenelle Kisapuisto rakennettiin	66
3.1.1	Alkuperäiset istutukset	54	4.1.1	Urheilupaikkojen käyttäjät	66
3.1.2	Muutokset	55	4.1.2	Lahden urheilupaikat Kisapuiston rakennusvaiheessa	67
	3.1.2.1 Istutussuunnitelmat 1960-luvulla		4.1.3	Uusia tavoitteita	67
	3.1.2.2 Viherrakentaminen viimeisen 50 vuoden aikana		4.1.4	Kansainväliset kisat	68
3.1.3	Säilyneisyys	56	4.1.5	Kansalliset kisat	69
3.2	Kisapuisto kaupunkikuvassa	59	4.2	Tiivistelmä ominaispiirteistä	71
3.2.1	Kisapuisto osana kaupungin liikunta paikka- ja viheralueverkostoa	59	4.2.1	Kisapuiston kaksi osaa	71
3.2.2	Maisemalliset ominaispiirteet	59	4.2.2	Kartanon edusta, kenttäalue	71
3.2.3	Kisapuisto kaupunkikuvassa 1920-2020	59	4.2.3	Lyseon edusta, urheilupuisto	72
	3.2.3.1 Kisapuiston muotoutuminen ja muutokset		4.2.4	Mikä on muuttunut viimeisen 55 vuoden aikana	73
	3.2.3.2 Kartanon alueen kaavarunko 1986		4.3	Näkökulmia historiasta tulevaisuuteen	74
3.2.4	Ranta-Kartanon ideakilpailu	65	4.3.1	Maisema	74
			4.3.2	Toiminta	74
				Lähteet	79

1

KARINIEMEN ALUE ENNEN KISAPUISTON RAKENTAMISTA

1.1 Lahden kylän niityt ja Pikku-Vesijärven muodostuminen

1.1.1 Isojako

Hollolassa Isojako aloitettiin 1776, jolloin tehtiin mittauksia ja kartoituksia myös Lahden-Järvenpään jakokunnassa. Maiden mittaukset, jyvitykset ja peltojen jako saatiin päätökseen 1798. Lahden kylässä oli tällöin kantatiloja 19, joista Kartano tilarekisterinumerolla 13 oli suurimpana talona saanut edullisimman aseman: sen haltuun joutuivat lähes kaikki kylän ranta-alueet. Myöhemmin 1800-luvun alkupuolella maanjakotoimituksessa huomattiin kuitenkin virheellisyksiä ja siitä valitettiin maan Venäjään liittämisen jälkeen sekä keisarille että senaatille. Uusi toimitus saatiin valmiiksi 1830, mutta edelleen virheellisenä se tehtiin vielä kertaalleen uudelleen. Lopulta maanmittausylihallitus vahvisti edelleen virheelliseksi moititun jakotoimituksen 12.11.1850.

Lahden kylän suurimmat tilat Kartano, Sipilä ja Kartanosta 1795 erotettu Seppälä sijaitsivat hiukan erillään raittikylän länsipuolella. Kylän läpi kulkevasta Hämeenlinnan-Viipurin maantiestä erkani koilliseen kohti Sipilän taloa ja siitä edelleen haarautuen Kartanolle ja Seppälään johtava väylä. Risteyspaikka on sijainnut suurin piirtein nykyisen Aleksanterinkadun päässä. Kartanon pihapiiriin saavuttiin pihaa kohti kaartuvaa koivukujaa pitkin ja miespihaa rajaavan rakennuksen takaa kohti päärakennusta. Piha-alue oli länteen kohti Vesijärveä laskevassa loivassa rinteessä, jonka itäpuolella on karttaotteiden perusteella sijainnut Seppälän talo.

Vuodelta 1851 oleva tiluskartta on kopio vanhemmasta, alun perin vuosina 1788 ja 1791 tehdystä mitauskartasta, jota on sen jälkeen päivitetty 1829 ja 1830. Se esittää siten tilajärjestelyjä 1800-luvun alkupuolella ennen Vesijärven pinnan laskua. Vesijärven pintaa oli tulvaongelman takia yritetty useaan kertaan laskea 1700-luvulta alkaen. Vuosien 1821 ja 1831 välillä Vääksyn joen juoksutusta lisättiin ruoppaamalla kolmeen otteeseen ja vesipinnan korkeutta saatiin laskemaan

noin 2,5 m. Tämän seurauksena tulva-alueelle nykyisen Kisapuiston kohdalle jäi runsaasti uutta rantaniittyä, joka jaettiin osiin kylän talojen kesken 1870-luvun alussa. Kartanon maat eivät siten päärakennuksen kohdalla ulottuneet vesirajaan asti.

1.1.2 Vesijärven rata, Pikku-Vesijärvi ja Kartano

Krimin sodan jälkeen Venäjän valtakunnassa käynnistetyt taloudelliset uudistukset näkyivät Lahdessa maakaupan vilkastumisena 1860-luvulla, mutta erityisesti teollistumisedellytysten parantumisenä, kun Riihimäen-Pietarin radan rakennustyöt alkoivat talvella 1868. Riihimäen-Lahden välinen rataosuus ja sataman pistoraide avattiin marraskuun alussa 1869 ja koko matka Pietariin syyskuussa 1870. Satamaraide ja Vääksyn kanavan rakentamispäätös syksyllä 1869 liittyivät toisiinsa: niiden kautta oli tarkoitus saada sisämaan metsät laajenevan saha-teollisuuden hankinta-alueiksi. Kanava valmistui 1871 lopulla, mutta Kalkkisten kanavan valmistuminen 1878 siirsi puuteollisuuden painopisteen itään Kymijoen varteen ja vaikutti siihen, että Lahteen perustettiin kaupungin sijasta kauppal.

Lahden kylän taajama tiivistyi ratatyön seurauksena. Sen ytimenä oli edelleen perinteinen raittikylä, vaikka Isojaon myötä tilojen maita oli yhdistetty. Tavallaan Isojako oli tältä osin edelleen kesken. Kylätaajaman ja pääradan välissä oli Salpausselkä, jonka kartoitus tulevaa kaupunkia varten aloitettiin kesällä 1870. Isojako aiottiin saattaa loppuun asemakaavoituksen yhteydessä, kun osa tiloista määriteltiin lunastettaviksi. Hanke kuitenkin lykkäytyi taloudellisen laman myötä ja uusi katselmus järjestettiin vasta 1876. Tulevaksi kaava-alueeksi määriteltiin keväällä 1877 August Fellmanin ehdotuksen mukaan yhteensä 192 ha tilojen maita.

Lahden kylän palo kesäkuussa 1877 muutti tilannetta. Palosta säästyivät vain kylän länsipäässä olleiden 6 tilan rakennukset: Kartano, Seppälä, Sipilä, Helkala, Savola ja Leikkola. Kylän itäpään 13 kantatilan rakennukset paloivat. Koska uuden taa-jaman rakentamista jouduttiin onnettomuuden seurauksena kiirehtimään, tehtiin Lahden kauppalan perustamispäätös Senaatissa jo heinäkuussa 1877 ja Hämeen läänin kuvernöörin aloitteesta sitä varten lunastettiin maata suunniteltuun verrat-tuna vain reilu viidesosa eli noin 43 ha. Keisari-suuriruhtinaan hyväksyntä perustamiselle saatiin marraskuussa 1877, minkä jälkeen kauppalan maapohja lunastettiin valtiolle ja alueella sijainneet rakennukset määrättiin siirrettäviksi.

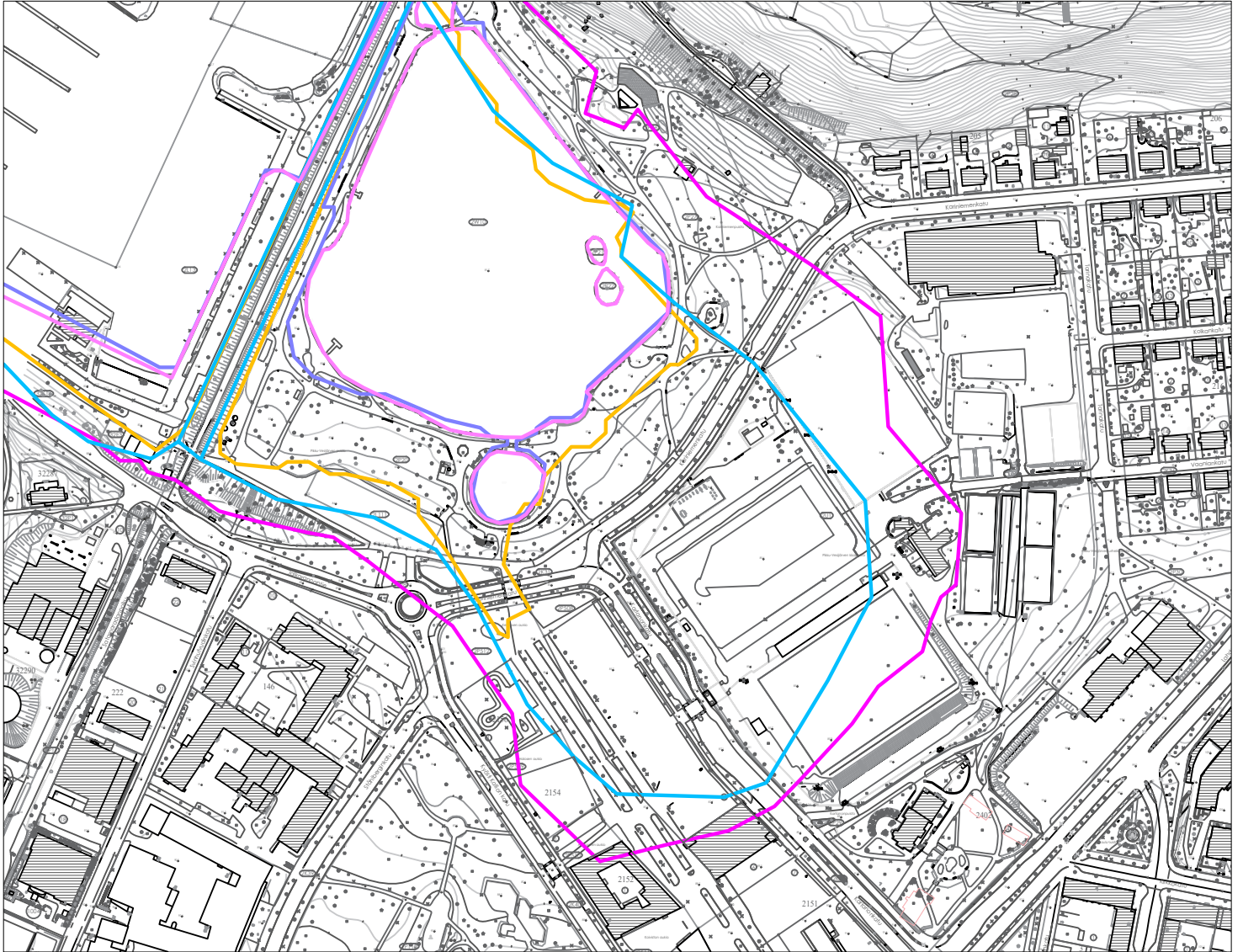
Kauppalana Lahti jäi hallinnollisesti Hollolan kunnan osaksi. Hollolan kuntakokouksessa määräysvalta oli maanomistajil-la, koska äänivalta oli sidottu veroäyriihin. Tästä syystä myös Kartanon suurtilan omistajalla oli merkittävä asema alueen kehittämisessä. Kun satamaradan ja Vääksyn kanavan avaama liikenneyhteys sisämaahan saatiin käyttöön 1871, olivat uuden reitin solmukohdassa sijaitsevan Lahden kylän ranta-alueet

rautatietä varten pakkolunastettuja osia lukuun ottamatta Kartanon omistuksessa. Uusia liikenneyhteyksiä hyödyntä-neet radan varteen perustetut yritykset joutuivat siten vuok-raamaan alueensa Kartanon omistajalta August Fellmanilta.

Ensimmäinen yritys käynnistyi 1869, kun loviisalainen kauppi-as Carl J. Unonius vuokrasi satamaradan päästä maata uutta höyrysahaa varten. Yrityksen nimeksi tuli Lahtis Ångsågsbolag Ab 1872, jonka vähemmistöosakkaaksi tuli myös August Fell-manin appi Franz Klärich. Koko sahayhtiö siirtyi muutamien konkurssien jälkeen August Fellmanille 1881. Jo tätä ennen vuonna 1873 Kartanon kapteeni oli käynnistänyt oman sa-hansa satamaradan varteen Pikku-Vesijärven rannalle. Vesi-järvi Ångsåg Ab tunnettiin nimellä Uusi saha. Vanhan sahan ostamisen myötä uuden sahan toiminta ajettiin alas. Kartanon maataloustuotannosta vastannut *“Firman August Fellman”* ja *“Lahden Höyrysaha Osakeyhtiö”* olivat 1910-luvun alussa yh-dessä seudun suurin työnantaja, kun niiden palveluksessa oli yli 400 työntekijää.

KUVA 1. Kartanon pihamaa ja Pikku-Vesijärvi 1900-luvun alussa, LKM.

PIKKU-VESIJÄRVEN RANTAVIIVAN MUUTOKSET

1870 1929 1946 1960 1976

KAAVIO 1. Pikku-Vesijärven rantaviivan muutokset 1800-luvun lopusta 1900-luvun loppuun, EP

1.1.3 Kartanon pihapiiri

Lahden Kartanon vanhan päärakennuksen sijaintia, kokoa ja muotoa ei pysty aukottomasti päättelemään vanhojen karttojen perusteella. Edellä mainitun vuoden 1851 tiluskartan perusteella voisi päätellä, että Kartanon pihojen jäsentely on noudattanut väljästi kruunun virkataloille tyypillistä ratkaisua: päärakennuksen edustalle on muodostettu neliön muotoinen miespiha rakentamalla etupihan sivuille varasto- ja asuinrakennuksia. Karjapiha on sijoitettu lähelle, mutta erillisenä kokonaisuutena asuntopihan pohjoispuolelle. Muualla kylän alueella vastaavia jäsentelyjä ei kartan perusteella ole. Mikäli edellä mainittu tulkinta on oikea, on vanha miespiha sijainnut suurin piirtein nykyisen Ainopuiston paikalla, mutta se on ollut huomattavasti pienempi. Piha on avautunut luoteeseen järven suuntaan, ja päärakennus on sijainnut rantaviivaan nähden poikittain pihan koillissivulla.

Vuonna 1870 tehdyn ja 1876 korjatun maanmittauskartan perusteella Kartanon tuolloinen päärakennus on sijainnut uuden kartanon pohjoiskulman kohdalla uuden rakennuksen suuntaisena rakennusmassana. Oletettavasti edellä selostettu pihajäsentely kuvaa tilannetta 1790-luvulla ja 1870-luvun kartoissa näkyvä päärakennus on rakennettu tämän jälkeen miespihan avoimelle länsisivulle. Puurakenteinen päärakennus, jossa Fellmanit asuivat ennen nykyisen päärakennuksen valmistumista yli 25 vuoden ajan, oli Gabriel Nikanderin mukaan *“empiresävyinen talo peräisin 1700- ja 1800-luvun vaihteesta. Se on satulakattoinen ja vaakalaudoitettu”*. Kun otetaan huomioon, että piha-alue laskeutuu järveä kohti, on uusi päärakennus sijoitettu korkean kivijalan päälle tai rantatöyräälle, sillä korkeaa kellaritilaa sen alla on tuskin ollut.

Uusi ja aikaisempaan maaseutumiljööseen verrattuna mitatakaltaan poikkeavan suuri kivirakenteinen päärakennus pystytettiin vanhan miespihan länsireunaan. Lahden kauppala oli tuolloin jo muodostettu ja sen asemakaava-alueen Pohjoinen Rajakatu eli nykyinen Lahdenkatu seurasi Kartanoon 1867 takaisin yhdistetyn Seppälän tilan suoraa kaakkoisrajaa. Uuden kartanon etupihaa saatiin siten levitettyä itään Kauppalan rajaan asti ja se voitiin muotoilla uuden päärakennuksen mitatakaavaan ja arvoon sopivaksi. Nykyinen Ainopuisto sijaitsee pääosin samalla paikalla, mutta sitä etelässä ja pohjoisessa rajanneet rakennukset on purettu, joten puiston ilme on alkuperäistä avoimempi.

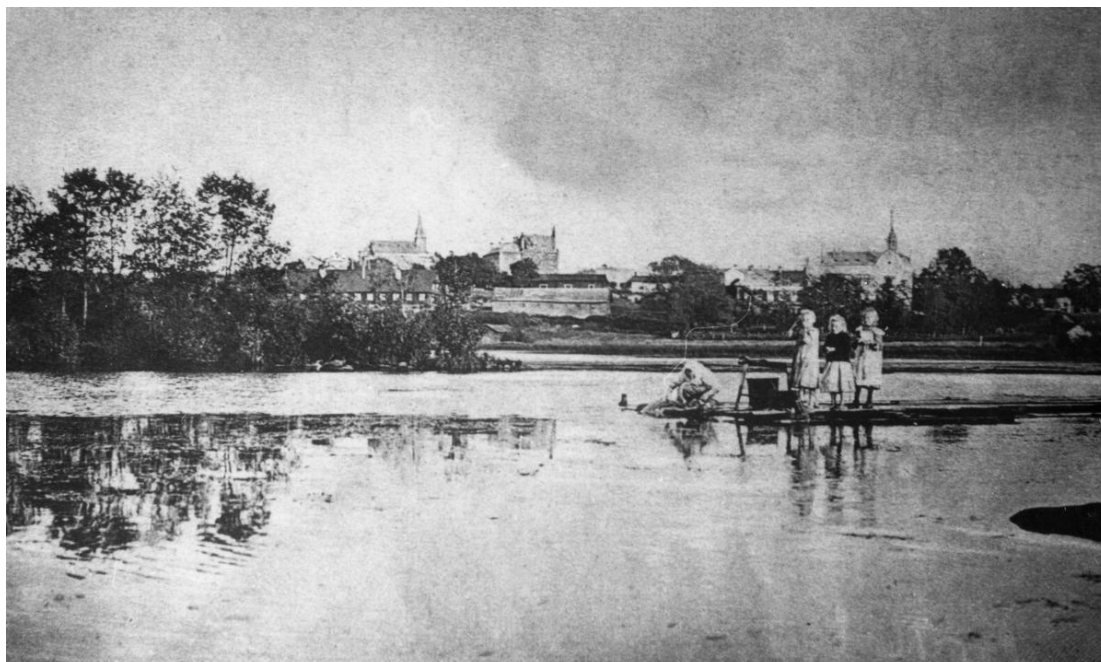
Uuden päärakennuksen alle on rakennettu korkea kellarikerros, joka on upotettu puoliksi maan alle. Oletettavasti rakennus on sijoitettu rantatöyrään kohdalle. On mahdollista, että perustuksiin käytetyt luonnonkivet ovat löytyneet ainakin osittain talon alta. Kaivutöitäkin on tehty ja kaivumaat lienee käytetty etupihan ja ranta-alueen täyttöihin. Vanhoista valokuvista voi päätellä, että Kartanon päärakennuksen ja vesijättömaiden väliin jäänyt yksityisempi puistoalue, *“pleasure ground”* laskeutuu järveä kohti edelleen melko jyrkästi. Alueelle istutettiin monipuolinen kokoelma erilajista puustoa käytäväverkon väliin muodostetuille nurmialueille. Puiston ja Pikku-Vesijärveksi Satamaradan myötä muodostuneen vesialueen välissä oli leveä kaista talojen kesken jaettua vesijättömaata, joten rakennettu viheralue ei ulottunut vesirajaan asti.

Satamaradan rakentamiseen liittyvässä venäläisessä mittauskartassa vuodelta 1875 on pihat Kartanon päärakennuksen molemmin puolin merkitty puistoalueiksi, joten ranta-alue vaikuttaa olleen rakennettua kulttuurimaisemaa jo ennen Kartanon uuden päärakennuksen valmistumista 1895 ja siihen liittyvien ulkoalueiden uudistamista.

1.1.4 Lahden Kartanon liittäminen kaupunkiin

Lahdesta tuli kaupunki marraskuussa 1905. Uusi kaupunginvaltuusto nimesi 1908 maanlunastusvaliokunnan selvittämään pakkolunastusmenettelyä, jolla olisi hankittu kaupungille varasto- ja satama-alueita Pikku-Vesijärveltä ja Teivaanmäeltä sekä asuintonteiksi kaavoitettavia alueita Kariniemen mäeltä Mytjäisiin. Lisäksi aiottiin lunastaa kartanon päärakennus kaupungintaloksi. Lahteen useita laajennuskaavoja ja kaavaehdotuksia tehneeltä insinööri W.O. Lilleltä tilattiin ehdotus Kartanon alueiden maankäytöstä. Se valmistui maaliskuussa 1908. Lunastusalueeseen kuului maa-alueita yhteensä n. 100 ha. Kiireisimmin tarvittiin reitti kaupungin likaviemärille ja Pikku-Vesijärven rannalta paikka puhdistuslaitokselle eli *“n.k. septilliselle tankille”*. Tähän erillishankkeeseen Fellman antoi luvan syksyllä 1909 ja laitos sekä sinne johtava ajotie valmistuivat seuraavana vuonna.

Neuvottelujen jälkeen kaupunginvaltuusto teki Kartanon maista pakkolunastuspäätöksen, joka vahvistettiin senaattisessa marraskuussa 1910. Kaupungin nimeämä kolmihenkinen

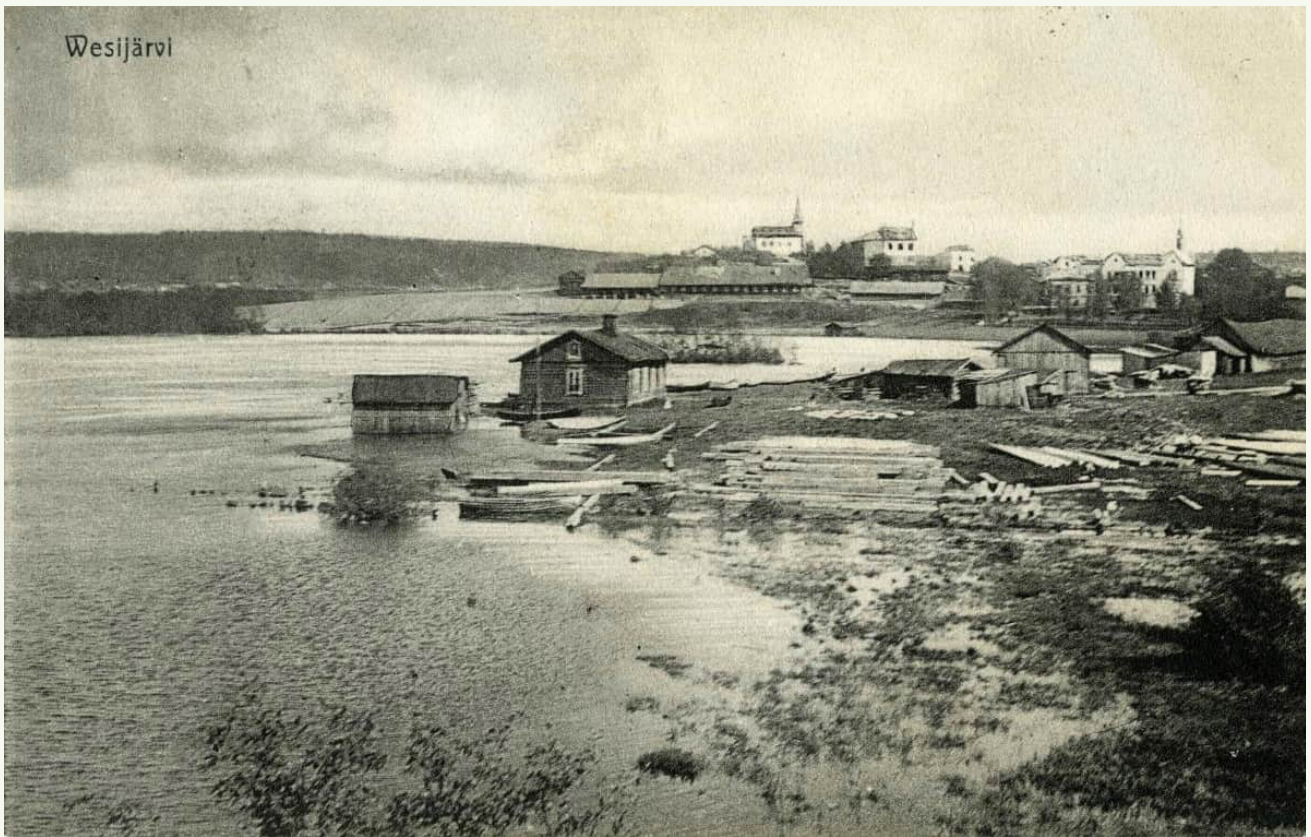
KUVA 2. Vesijärven rantaviiva ja Kartanon pihapiiri 1900-luvun alussa, LKM.

toimikunta ja Fellman alkoivat yhdessä laatia ehdotusta lunastusalueen kauppakirjaksi ja vielä keväällä 1912 Fellman toi neuvotteluun uusia vaihtoehtoja. Neuvottelut katkesivat kesällä 1912 August Fellmanin kuoltua. Joulukuussa 1912 sekä kaupunki että perikunta totesivat aiemmin laaditun kauppakirjaehdotuksen puutteelliseksi ja Kartanon myyntineuvotteluja jatkettiin keväällä 1913 uudelta pohjalta. Myyjää edusti tuolloin tohtori Arthur Fellman. Lähentymisestä huolimatta kauppia ei syntynyt ja koko ostohanke keskeytyi kesäkuussa. Seuraavien vuosien aikana molemmat osapuolet tekivät asiasta erilaisia valituksia samalla, kun yritettiin päästä sopuun puhdistamon vuokrasta. Ostoneuvotteluja jatkettiin vasta loppusyksyllä 1917, kun ensin vasta 43-vuotias poika Arthur ja sitten 70-vuotias Ida Fellman olivat kuolleet.

Kaupunki oli tässä vaiheessa tonttimaan lisäksi hyvin kiinnostunut päärakennuksen saamisesta koulukäyttöön. Kansakoulutalossa eli Vuorikadun koulussa oli 11 luokkahuonetta, mutta koululuokkia oli 21. Selvitystyöryhmä totesi, että päärakennus soveltuisi hyvin koulutaloksi, koska vastaavia tiloja ei ollut saatavissa vuokralle ja uudisrakennus olisi poikkeustilan takia liian kallis. Sotavuosien seurauksena kaupungin taloudellinen tilanne oli kuitenkin heikko ja sen joulukuussa 1917 tekemä tarjous alitti selvästi pyyntihinnan.

Kansalaissodan jälkeen Fellmanien yritystoiminta palasi vielä hetkeksi entisille urilleen, mistä merkinä oli esimerkiksi uudispeltojen raivauksen jatkuminen vielä 1918 ja 1919. Laajan omaisuuden hoito kävi lopulta kuitenkin liian raskaaksi terveytensä kanssa kamppailevalle Lennart Fellmanille. Perikunta päätti kesällä 1919 myydä koko omaisuuden pohjalaisille talonpoikaisryhmille Jaakko Ranta-Knuutille ja Emanuel Sirkuselle, jotka olivat ensisijaisesti kiinnostuneet sahasta ja sen omistamasta puutavarasta. He olivat halukkaita luopumaan maataloista ja kaupan rahoittajapankki KOP edellytti, että niitä tarjottaisiin ensin kaupungille. Pankin pääjohtajana toimi tuolloin entinen lahtelainen J. K. Paasikivi.

Kartanon maa-alueiden osto tuli 'yhtäkkiä' 2.10.1919 päätettäväksi kaupunginvaltuustoon, joka hyväksyi äänin 16-4 maiden lunastuksen. Lopullista kauppakirjaa laatimaan nimettiin kolmijäseninen toimikunta, joka viimeisteli kaupan 7.10.1919. Viljelystilan hoitovastuu annettiin toistaiseksi rahatoimikamarin nimeämälle hoitokunnalle ja samalla pantiin vireille alueen liittäminen kaupunkiin. Kartanon laajennusaluetta koskevan asemakaavakilpailun valmistelu käynnistettiin jo 16.10.1919 ja Eliel Saarisen ehdotuksesta se päätettiin järjestää kutsukilpailuna.

KUVA 3. Vesijärven rannan vesijättömaata 1912, LKM.

KUVA 4. Kartanon mailla Kisapuiston paikalla oli peltoja vielä vuonna 1918, LKM.

KUVA 5. Carolus Lindbergin asemakaavaehdotus vuodelta 1924

1.2 Lahden Kartanon alueen kaavoitus ja rakentaminen

1.2.1 Kartanon alue 1920-luvulla

1.2.1.1 Asemakaavakilpailu 1921 ja Lindbergin asemakaava 1924

Lahden Kartanon maa-alueilla tehtiin kesällä helsinkiläisin insinöörivoimin tarkkuusmittauksia ja vaakituksia uutta asemakaavaa varten. Kartanon alueen asemakaavakilpailu järjestettiin 12.12.1920 – 30.4.1921 ja siihen osallistui 14 ehdotusta. Palkintolautakuntaan kuuluivat arkkitehdit Eliel Saarinen ja Birger Brunila, insinöörit Henrik Schwartzberg, Sulo J. Teittinen ja Jalmari Janhunen sekä asemakaavakomitean jäsenet pormestari Otto Lyytikäinen ja toimitusjohtaja Johan Theodor Lindroos. Voitto jaettiin kahden ehdotuksen kesken. Asemakaavakomitea päätti 24.9.1921 tehdä sopimuksen asemakaavan ja rakennusjärjestyksen uusimistyöstä tohtori Carolus Lindbergin kanssa ja pyysi Eliel Saarista jatkamaan neuvonantajana. Suunnittelusopimus tehtiin 19.11.1921 ja työ valmistui keskikesällä 1922. Kaupunginvaltuusto hyväksyi asemakaavan 18.9.1922 ja jätti sen Valtioneuvostolle vahvistettavaksi. Koska Hollolan kunta vastusti sen hyväksymistä, viipyi vahvistus ja päätös alueliitoksesta kuitenkin niin, että kaavasta tuli lainvoimainen vasta 29.10.1923 alueliitoksen vahvistamisen myötä. Kartanon maa-alueet liitettiin Lahden kaupunkiin 1.1.1924.

Lindbergin kaavassa koko Pikku-Vesijärvi on täytetty ja osoitettu kerrostalokortteleiksi. Kartanon päärakennuksen luoteispuolelle oli hahmoteltu pieni kortteli, jonka keskellä on puistomainen vapaa-alue. Korttelin pohjoispuolelle tulevan lyseorakennuksen ympärille on muotoiltu Tarinakatuun asti ulottuva puisto, jonka luoteisrajan muodostaa Vaanianskadun jatke, lounaisrajan nykyisen Kisapuiston läpi johtava käytävä ja kaakkoisrajan nykyinen Lahdenkatu. Se on yhdistetty nykyiseen Fellmanipuistoon esplanadilla. Puiston luoteispuolella on kerrostalokortteleita.

1.2.1.2 Rakentaminen 1920-luvulla

Kartanon päärakennus muokattiin keväällä ja kesällä 1920 koulukäyttöön. Rakennuksen Vesijärven puoleinen puistoalue muokattiin koulupuutarhaksi. Etupihan vanhemmassa puutarhassa kasvatettiin keittiökasveja ja pienessä määrässä koristekasveja, mutta myös siellä Fellmaneilta periytyneet

kaksi kasvihuonetta olivat huonossa kunnossa. Niinpä kartanon puutarhurin toimi lakkautettiin marraskuun alussa 1923 ja seuraavana keväänä tehtiin uusi kaupunginpuutarha ja koulupuutarha Kariniemen rinteeseen. Koulupuutarha siirrettiin myöhemmin 1937 Teivaan mäelle.

Kaupungin taimisto sijaitsi aikaisemmin Vesijärvenkadun varrella sähkölaitoksen tontilla. Kariniemeen rakennettiin 1924 konttorirakennus säilytyshuoneineen ja varastoineen sekä kolme kookasta kasvihuonetta ja niiden keskelle sijoitettu korkea halli. (Ihanuuden tähden, s. 129) Kartanon puutarhuriksi 1918 palkattu Edvard Laakso otettiin kaupungin palvelukseen uuden puutarhan rakentamisen myötä. Hän jatkoi asumista kartanon pihapiirissä, kunnes uusi virkatalo valmistui Kariniemenkadun varteen vuonna 1928. Laakso hoiti kaupunginpuutarhurin tehtäviä vuoteen 1951.

Kesällä 1924 aloitettiin puutarhan lisäksi Kartanon asemakaava-alueen infrastruktuurin rakentaminen. Vesijärvenkatua jatkettiin satamaan saakka ja katuväylältä kaivettua maata siirrettiin uuden Lahdenkadun tasauksiin. Lisäksi aloitettiin Tarinakadun ja Kariniemenkadun tasauksia. Alueen houkuttelevuutta heikensi merkittävästi nykyisen Tennishallin edessä olevan hiekkakentän kohdalla sijainnut, vuonna 1910 rakennettu jätevedenpuhdistamo eli septillinen tankki, joka laski likavedet Pikku-Vesijärveen. Puhdistuslaitos oli aikanaan mitoitettu noin 3 000 asukkaalle. Vuonna 1930 kaupunkialueen asukasmäärä ylitti jo 10 000, joten 2/3 jätevesistä valui puhdistamon ohi suoraan järveen. Lisäksi matalassa lahdelmassa oli huono virtaus, joten vesi oli pilaantunutta ja levitti ympäristöön pahaa hajua.

Syksyllä 1924 hyväksyttiin suunnitelma Lahden lyseon rakentamisesta uudessa asemakaavassa osoitetulle paikalle Kartanon päärakennuksen koillispuolelle Lahdenkadun varteen ja Tarinakadun päätteeksi. Tonttia laajennettiin suunnittelun edetessä syksyllä 1926 suurten, jopa 6 m korkeuserojen takia 15 metriä länteen kohti Kartanon karjapihaa. Pihalaajennuksen tieltä jouduttiin purkamaan aitta, kolme kellaria ja juurikastorni. Tontin pengerrys- ja tasaustyöt aloitettiin joulukuussa 1926 ja Lyseon toiminta alkoi uudessa koulurakennuksessa syyskuussa 1928. Koulun suunnittelivat arkkitehti Toivo Saler-

vo ja yliarkkitehti Georg Hjalmar Åberg, joka oli yli 30 vuotta aikaisemmin suunnitellut Kartanon päärakennuksen.

Vaikka Kartanon karjapihasta oli jouduttu purkamaan rakennuksia Lyseon rakentamisen yhteydessä, haluttiin alueella järjestää kesäkuussa 1927 jo muutamia vuosia aiemmin sovittu yleinen kotieläinnäyttely. Vain pari vuotta tämän jälkeen syk-

syllä 1929 Kartanon hoitokunta ehdotti karjanhoidon lopettamista ja seuraavana syksynä siitä tehtiin kaupunginvaltuuston päätös. Noin 60 eläintä käsittävä karja myytiin vuoden 1930 lopussa. Maatalouden harjoittaminen tilalla ei loppunut kuitenkaan kokonaan, sillä samaan aikaan Kartanolla oli viljelyksessä vielä noin 120 ha peltoa.

KUVA 6. Kisapuiston alue vuonna 1928, LKM.

KUVA 7. Ilmakuva Lahdesta 1928, Kartanon maat vasemmassa yläkulmassa, LKM.

1.2.2 Kartanon alue 1930-luvulla

1.2.2.1 Meurmanin asemakaava 1934

Kartanon asemakaavan toteuttaminen osoittautui pian Lahden oloissa liian kunnianhimoiseksi hankkeeksi ja osin olosuhteisiin sopimattomaksi. Kesäkuussa 1928 Carolus Lindberg jäi pois rakennuslautakunnasta, koska se oli päättänyt 12.4.1928 puoltaa rakennuskonttorin ehdottamia uutta asemakaavaa koskevia muutoksia ja lisäyksiä. Niiden tekemiseen on pyydetty Viipurin asemakaava-arkkitehti Otto Iivari Meurmania ilman, että Lindbergiä olisi kuultu. Lindbergin lähtö aiheutti sen, että maistraatti teki aloitteen kaupunginarkkitehdin palkkaamisesta. Kaarlo Könönen aloitti virassa kesällä 1929.

Ilmenneet rakentamisrajoitukset otettiin huomioon Meurmanin tekemässä muutosasemakaavassa, joka on päivätty joulukuulle 1931. Siihen liittyi myös katukorkeuskartta katuprofiileineen sekä viemärikartta. Nykyisten Kisapuiston kenttien kohdalle Kartanon päärakennuksen eteen on esitetty puistoalue, pelikenttä ja leikkikenttä, mutta itse päärakennusta ei kaupunginvaltuuston vuoden 1932 lopussa hyväksymässä asemakaavassa ole esitetty lainkaan. Erinäisten valitusten jälkeen asemakaava vahvistettiin Sisäasiainministeriössä lokakuussa 1934, minkä jälkeen alettiin tehdä tonttijakokarttoja ja lopullisia katuprofiileja.

Meurmanin asemakaavassa on säilytetty jo rakenteilla olevat katulinjat Tarinakadun molemmin puolin. Kerrostalojen sijaan korttelit on avattu ns. huvilarakennusten tonteiksi. Korttelit on päätetty toisessa päässä Lahdenkadun ja toisessa päässä edellä mainitun puiston laitaa kaavailtuihin kerrostalotontteihin. Linja-autoaseman kohdalla ja Paasikiven aukion ympärillä on säilytetty umpikorttelirakenne, mutta Kartanonkadun eteläpuolella kerrostalokorttelit on avattu kampamaiseksi lamellitaloalueeksi.

1.2.2.2 Rakentaminen 1930-luvulla

Lahden Kartanon toiminta maanviljelyskeskuksena loppui aseteittain 1930-luvun kuluessa. Tilan maatalousirtaimisto ja siat myytiin huutokaupalla helmikuussa 1931. Eläimistä tyhjenneet navetta ja sikala paloivat yöllä 8.-9.6.1931. Palon seurauksena päätettiin purkaa myös lantala ja traktorivaja. Kartanon jäljellä olleita yli 110 ha peltomaita viljeltiin vielä kymmeni-

sen vuotta erillisenä tilana maanviljelystoimikunnan johdolla, mutta vähitellen 1930-luvun loppupuolella rakentaminen alkoi häiritä toimintaa yhä enemmän. Peltotöitä varten kartanolla oli traktori ja muutama hevonen, joiden talli oli edelleen vanhalla karjapihalla Lyseon takana, kunnes maanviljelyskooneet myytiin kaava-alueella käynnistyneen rakentamisen myötä 26.5.1941.

Keväällä 1930 aloitettiin työllisyystöinä uuden 800 x 1200 mm kokoisen pääviemäriin rakennustyöt Aleksanterinkadun päästä Kartanon pellon läpi kohti Satamaradan alikulkutunnelia samalla, kun uutta puhdistuslaitosta vielä suunniteltiin. Uusi ”täydellinen biologinen puhdistuslaitos” päätettiin sijoittaa Uimalaitoksen taakse Jalkarannantien varteen ja se valmistui vuoden 1931 lopussa.

Uuden pääviemäriin ja puhdistamon rakentaminen aiheutti muutoksia myös Kartanon alueen maankäyttöön ja päärakennukseen. Uudelle puhdistuslaitokselle rakennettiin keskustasta viettoviemäri, jonka korkeusasema oli sellainen, että siihen ei voitu edullisesti liittää Pikku-Vesijärven rantoja tai Jalkarannantien rannan puolisia alueita. Niinpä näille vesijättö- ja täytömaille päätettiin jatkossa kaavoittaa puistoja, leikkikenttiä ym. toimintoja, jotka eivät edellyttäneet viemärijärjestelmää. Sen sijaan vuonna 1932 rakennettiin Kartanon päärakennuksen ja rannan väliin Lahden- ja Vesijärvenkaduille johtava haarajohto, johon alueen rakennusten viemärit saatiin liitettyä. Samassa yhteydessä on todennäköisesti aloitettu myös Pikku-Vesijärven täyttö, koska Kartanon eteen rakennettiin jo 1936 pallokenttä.

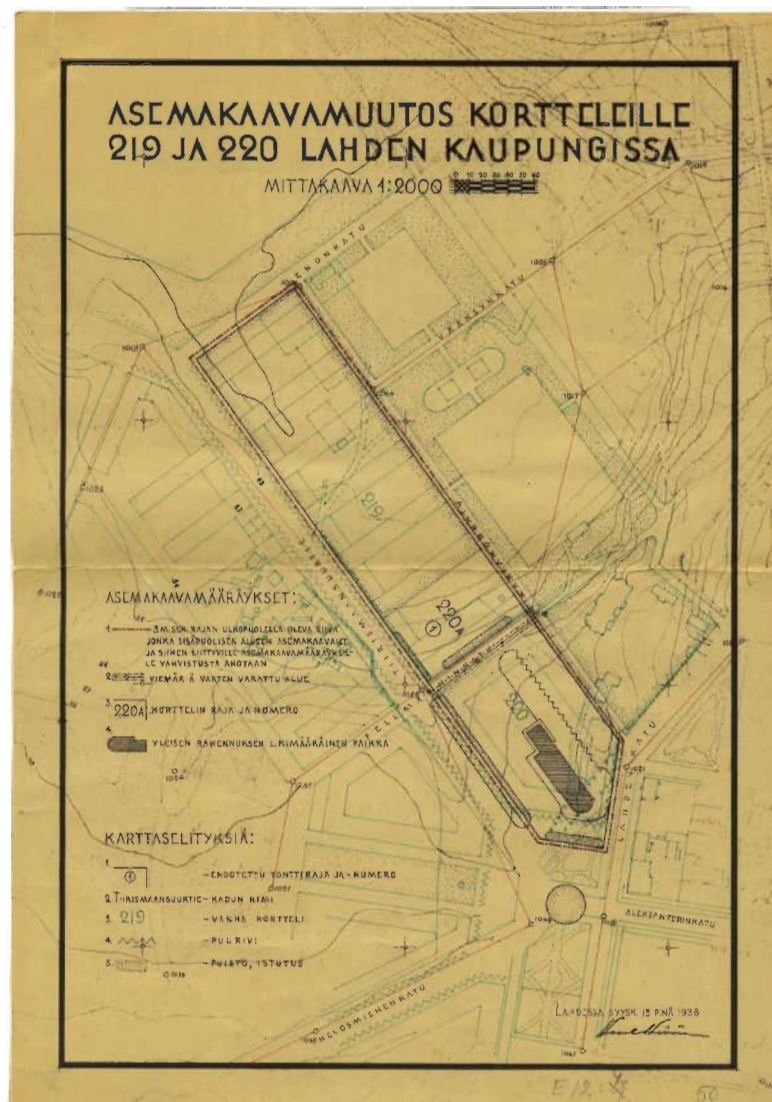
Kariniemen alueen tontinmittaukset aloitettiin Kariniemenkadun varressa kesällä 1935 ja ensimmäinen tonttijako vahvistettiin kesällä 1936. Seuraavana keväänä 1937 alettiin rakentaa katuverkkoa, jonka ensimmäisenä osana valmistui Tarinakatu jalkakäytävineen sekä kiviset Kariniemen mäen portaat. Vuonna 1938 rakennettiin Vaanankatu samaan aikaan, kun Kariniemenkadun varrelta myytiin ensimmäiset tontit 19 vuotta sen jälkeen, kun Kartanon maat oli ostettu kaupungille. Uusien asuinkortteleiden rakentamisen myötä kaupunginpuutarhan istutusalueet jouduttiin siirtämään alemmas nykyisen Tennis-hallin paikalle.

Alueen maankäyttö ja ilme muuttuivat ratkaisevasti, kun kunnallisen linja-autoaseman rakentamista selvittävä toimikunta teki 18.8.1938 ehdotuksen tulevan Lahden linja-autoaseman

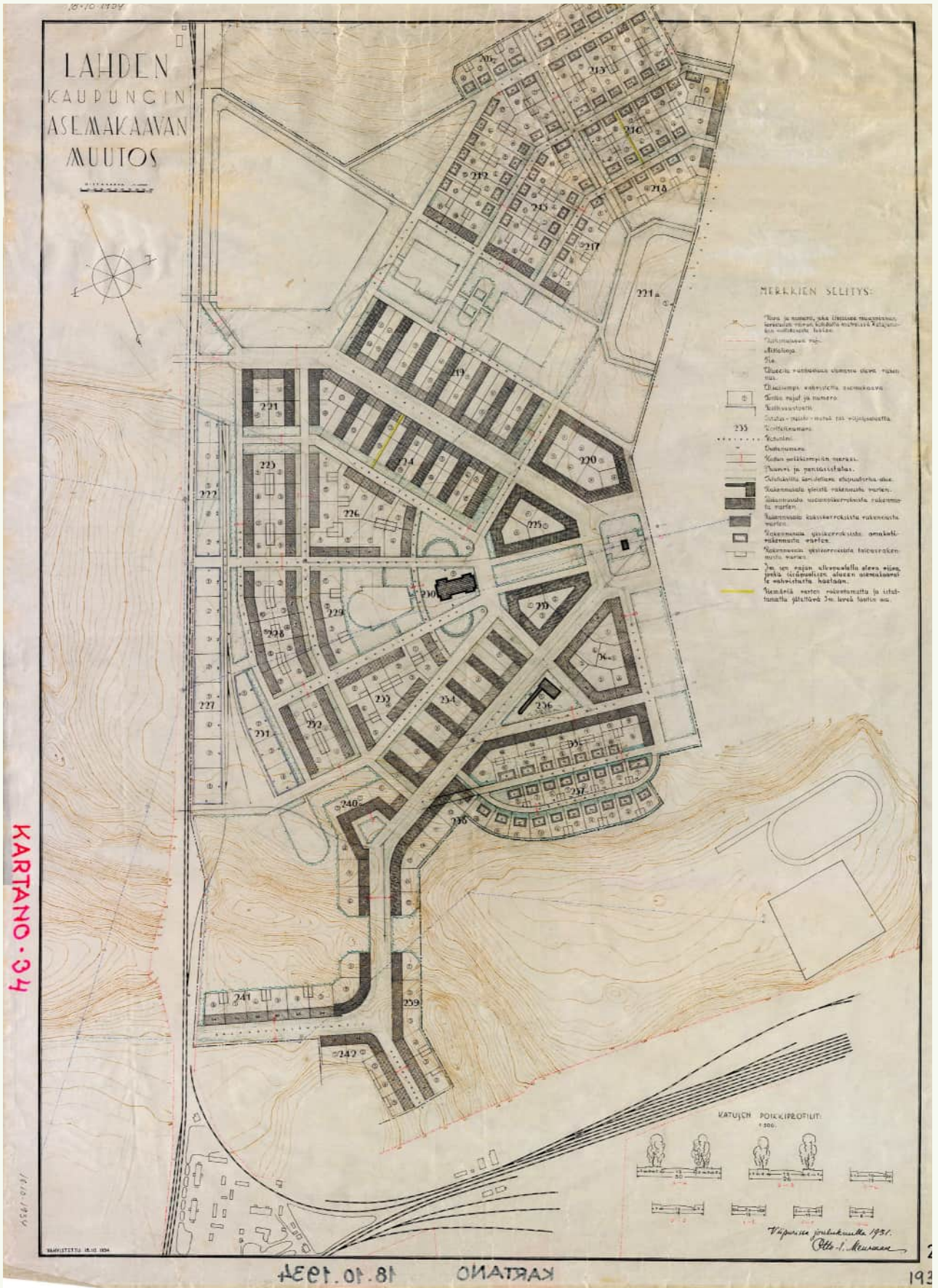
sijoituspaikasta. Se oli kesän aikana käynyt tutustumassa valmisteisiin tai rakenteilla oleviin asemiin Jyväskylässä, Oulussa, Vaasassa, Porissa, Tampereella, Turussa ja Helsingissä. Sijoitusvaihtoehtoina Lahdessa olivat Tullikamarin alue Rautatieaseman vieressä sekä sijoituspaikaksi valittu kortteli 220 Tiirismaan suurtien ja Lahden kadun kulmassa, joka vahvistetussa asemakaavassa oli suunniteltu umpikortteliksi. Toimikunta perusteli suositustaan seuraavasti: *”Vaikkakin periaatteessa olisi suotavaa linja-autoaseman sijoittaminen rautatieaseman välittömään läheisyyteen, ei Toimikunta kuitenkaan pidä tätä näkökohtaa ratkaisevana paikkaa valittaessa, koska saatujen tietojen mukaan nykyisinkin vain noin kymmenesosa linja-autoista on yhdysliikenteessä rautateiden kanssa ja kun tämä yhdysliikenne voidaan järjestää linja-autoaseman sijaitessa*

jonkin verran etäänpäinkin rautatieasemalta. Sitä vastoin pitää Toimikunta, yleisön mukavuuden kannalta ja kaupungin liike-elämän tarpeita silmällä pitäen, tärkeämpänä linja-autoaseman sijoittamista mahdollisimman lähelle kaupungin liikekeskusta eli siis Kauppatorin seutuja, koska valtaosa linja-autoja käyttävästä yleisöstä asioi siellä.”

Kaupunginvaltuusto hyväksyi toimikunnan sijoituspaikkaehdotuksen 9.9.1938. Kaupunginarkkitehti Kaarlo Könösen allekirjoittamat rakennussuunnitelmat sekä asemakaavan ja tonttijaon muutos hyväksyttiin 7.10. ja rakennustyöt aloitettiin 17.10., vaikka Sisäasiainministeriö vahvisti kaavan vasta 18.11.1938. Rakennustyöt valmistuivat 20.8.1939.

KUVA 8. Linja-autoaseman sijoituspaikan asemakaavamuutos 1938.

KUVA 9. Meurmanin asemakaava vuodelta 1934.

KUVA 10. Kisapuiston alueella 1930, LKM.

KUVA 11. Ilmakuva Lahdesta 1938, Kartanon maat vasemmassa yläkulmassa, LKM.

1.2.3 Kartanon alue 1940-luvulla

1.2.3.1 Könösen asemakaava 1941

Juuri ennen Jatkosodan alkamista keväällä 1941 vahvistettiin alueelle jälleen uusi asemakaavamuutos, jossa Meurmanin kaava-alueen itäpuolelle ja Lahdenkadun varrelle oli lisätty rakennusoikeutta. Vastaavasti Pikku-Vesijärven ympäristön ja tulevan Kisapuiston viheralueita on laajennettu. Asemakaavan laati kaupunginarkkitehti Kaarlo Könönen, joka selvensi muutoskaavan tarpeellisuutta seuraavasti: *"Viemäroimisvaikeuksien takia ja puistoalueiden lisäämiseksi on Kariniemen alueen länsipuolella eräitä asuinkortteleita järjestetty puistoalueeksi... Suuri puisto- ja urheilualue on varattu, kuten aikaisemmasakin asemakaavassa, Kariniemen alueen ja Fellmanin alueen välille. Tässä asemakaavamuutoksessa sitä on laajennettu, ja on se johtunut maapohjan epäedullisesta laadusta, ja alueen viemäroimisvaikeudesta (entistä järvenpohjaa). Tälle alueelle on varattu normaalikokoiset pesäpallo- ja jalkapallokentät, joita talvella käytetään luistinratoina. Pikku-Vesijärven ranta-maat on järjestetty puistoiksi ja Pikku-Vesijärvi on supistettuna koossaan järjestetty soutu- ja moottorivenealtaaksi. Tämän laajan puisto- ja virkistysalueen pinta-ala keskellä kaupunkia on 20 ha."*

Könösen kaavassa rakennettava alue on joka suunnassa rajattu Pikku-Vesijärven vanhan rantaviivan mukaan. Lyseon tontti on korotettu ja oikaistu useita metrejä muuta rakennettua aluetta ylemmäksi. Muualla korttelit noudattavat alkuperäisiä maaston muotoja. Kariniemen huvilatyypiset rakennukset ovat pieniä ja kevyitä niin, ettei niitä ole ollut tarpeen paaluttaa, vaikka ne on perustettu savimaalle.

Urheilupuistolle varattu täytettävä vesialue on edellä kuvatuista kunnallisteknisistä syistä jätetty kokonaan avoimeksi. Könönen on säilyttänyt urheilukentän Meurmanin kaavan mukaisella paikalla, mutta sen aluetta ei ole jaettu osiin. Kentän pohjoisreunassa oleva katkoviivoin merkitty rakennus lienee tarkoittanut huoltorakennusta, joka palvelisi sekä urheilukenttää että Pikku-Vesijärven veneilijöitä. Urheilukentän koillis- ja lounaissivujen viereen kaavoitetut rakennetut korttelit on korvattu puistoalueilla. Kentän ja Pikku-Vesijärven väliin on merkitty katualue Enonkatu ja järven rantaan kapea puistovyöhyke ja sen koillispuolelle avoin kenttä, jonka koillisreunaan on hahmoteltu ilmeisesti julkinen rakennus.

Asemakaavakartassa on esitetty Kartanon pihapiirin neljä rakennusta, mutta merkintöjen perusteella vaikuttaa siltä, ettei niitä ajateltu säilytettäväksi: edes päärakennusta ei ole merkitty julkiseksi rakennukseksi, vaikka se oli kaavaa laadittaessa koulukäytössä. Samalla tavoin on näytetty henkilökunnan asuintalo päärakennuksen koillispuolella sekä puhdistamon rakennukset korttelin 215 alla.

1.2.3.2 Urheilupuiston aluetta sivuavat muutoskaavat 1947 ja 1948

Olavi Laisaaren 6.10.1947 allekirjoittama asemakaavan muutos koski Jalkarannantien varrella Urheilupuiston kohdalla olevia kortteleita. Sen lähtökohta esitettiin kaavaselostuksessa seuraavasti: *"Koska Lahdessa on suuri puute sopivista autohuolto- ja bensiiniasematonteista, on asiallisimmaksi ratkaisuksi katsottu kaikkien yhtiöiden pääasemien sijoittaminen samaan paikkaan mahdollisimman lähelle linja-autoasemaa ja autoliikenteen painopistettä... Linja-autoaseman kortteli N:o 220 A on pitänyt muotoilla uudestaan... Uusi asemakaava on osa laajemmasta suunnitelmasta, jonka takia tässä vaiheessa on täytynyt korttelista N:o 225 ylijäävät osat toistaiseksi merkitä puistoksi."* Muutoksen käynnistäjänä on ilmeisesti ollut Shell, jolle varattu tontti on mainittu kaavaselostuksessa erikseen. Asemakaava vahvistettiin vuoden lopussa.

Kariniemenkadun varrella sijaitsevan korttelin 205 asemakaavaa oli muutettu 1948, koska Könösen kaavassa ei otettu huomioon kaupunginpuutarhurin 1928 valmistunutta virka-asuntoa. Se oli rakennettu asemakaavasta poiketen tontin takaosaan. Muutoskaava oli vahvistettu kesäkuussa 1948.

1.2.3.3 Rakentaminen 1940-luvulla

Kariniemen huvila-alueen rakentaminen jatkui myös sotien aikana. Väli rauhan aikana 1940-41 rakennettiin valmiiksi Vääksynkatu eli nykyinen Kolkankatu ja Kariniemenkadun eteläpuoli. Alueen viemärointi saatiin valmiiksi, kun Pikku-Vesijärven vanhaan puhdistuslaitokseen rakennettiin pumppulaitos, joka yhdistettiin paineputkella Lyseon länsipuolitse kulkevaan valtaviemäriin. Kunnallisteknisten töiden valmistuttua eteni talonrakennus pohjoisesta etelään niin, että Kariniemenkadun huvilarakennukset valmistuivat kahta lukuun ottamatta 1937-41, Kariniemenkadun kerrostalot 1941-1942 ja Kolkankadun pohjoispuolen talot 1940-42, eteläpuolen talot 1942-46, Vaa-

niankadun pohjoispuolen talot 1945-46 ja eteläpuolen talot 1940-45.

Sotien jälkeen 1940-luvun loppupuolella Kartanon katu- ja viheralueita rakennettiin ahkerasti. Vuonna 1947 aloitettiin Lahdenkadun ja Tarinakadun välisen aukion kunnostaminen Lyseon pohjoispuolella sekä Kariniemen puiston itäpäähän rai-vaus- ja tasoitustyöt. Seuraavana vuonna 1948 uusittiin Lahdenkadun puuistutukset. Kaupunginpuutarhan kasvihuoneel-le tehtiin uusi varastorakennus sekä lämmitetyt kasvilavat.

Kartanon piha rakennettiin Aino-puistoksi: kaupunginhalli-tus hyväksyi asemakaavaosaston ehdotuksen Kartanon puis-ton järjestelyksi 21.3.1949, ”mikäli kaupungin v. 1948 ostama, Emil Wikströmin tekemä Aino-patsas tul-taisiin p.o. puistoon sijoittamaan, kuten suunnitelmassa edellytetään”. Rakennus-työt toteutettiin kesällä 1949 työttömyystöinä, paitsi allasta ja patsaan pystytystöitä, jotka annettiin urakalla J. Jokelan Kivi-veistämölle. Vuonna 1909 veistetyt patsaan paljastustilaisuus uudessa sijoituspaikassaan pidettiin 4.9.1949. Puiston raken-taminen jatkui seuraavana kesänä ja sen tieltä purettiin Klä-richien huvila, joka oli rajannut Kartanon pihaa yli 70 vuoden ajan.

Hiihtostadionin alueella tehtiin laajoja maansiirtotöitä. Sen kohdalla Satamaradan itäpuolella oleva alue tasattiin pallo-

kentäksi 1946, jotta sitä voitaisiin käyttää pysäköintialuee-na Salpausselän kisojen 25-vuotisjuhlien aikana seuraavana vuonna. Samassa yhteydessä rakennettiin ajoyhteys Paasiki-venkadulta Hevosmiehenkadulle eli nykyiselle Hollolankadul-le. Kenttää laajennettiin 1948 ja kaupunginhallitus päätti tou-kokuussa, että maa-ainekset kuljetetaan ”Vesijärven rantaan rakennettavan uuden pallokentän alueelle”. Pian sen jälkeen heinäkuussa kaupunginhallitus päätti ”vuoden 1948 aikana suorittaa Pikku-Vesijärven puoleisen pallokentän rakennus-työt nurmikenttätöitä lukuunottamatta” ja hyväksyi sen ra-kentamissuunnitelman lokakuun alussa. Urakoinnista huolehti kaupungin Rakennustoimisto. Täyttöjen seurauksena ”vanhaa tulvajohtoa jatkettiin n. 75 m Pikku-Vesijärven rantaan. Johto laskettiin 60 sm viemäriputkista. Työ aloitettiin syyskuun alku-puolella, saatiin valmiiksi joulukuun alussa”.

Helmikuussa 1949 kaupunginhallitus päätti ”purattaa Pik-ku-Vesijärven rannalla sijaitseva sementistä ja rautabetonista rakennettu vanha puhdistuslaitoksen suodatinrakennus”. Lai-tos ja saastunut Pikku-Vesijärvi heikensivät alueen houkut-televuutta merkittävästi ja vaikuttivat mahdollisesti osaltaan siihen, että Tarinakadun länsipuolen asuinkortteleiden raken-taminen oli viivästynyt, vaikka itäpuolella kaikki tontit olivat jo käytössä.

KUVA 12. Ilmakuva Lahdesta 1947, LKM.

KUVA 13. Asemakaavamuutos vuodelta 1941.

2

PIKKU-VESIJÄRVEN KISAPUISTO

2.1 Kisapuiston kaavoitus ja rakentaminen 1950-luvulla

2.1.1 Varhaiset yleis- ja toteutus-suunnitelmat

Lahden väkiluku kasvoi voimakkaasti sotien jälkeisinä vuosikymmeninä: kun vuonna 1930 asukkaita oli noin 10 000, oli kaupunkilaisia vuoden 1945 lopussa noin 33 000, vuonna 1950 melkein 45 000 ja vuonna 1960 melkein 67 000. Rakennusmateriaalipulasta kärsivässä kaupungissa valmistauduttiin jälleenrakennuskauden käynnistämiseen tarkistamalla jälleen Kartanon alueen eri osien kaavoitusta sekä lohkamalla alueelle uusia tontteja. Maankäytön suunnittelutarpeen paisuttua poikkeuksellisen suureksi oli kaupungin Rakennustoimistoon perustettu Arkkitehtiosaston rinnalle erillinen Asemakaavaosasto lokakuussa 1945. Sen johtoon palkattiin arkkitehti Olavi Laisaari, joka hoiti asemakaava-arkkitehdin virkaa vuoden 1948 kesäkuun loppuun asti.

Urheilurakentaminen käynnistyi vilkkaana sotien jälkeen. Lahden kaupungin urheilulautakunta kirjasi vuoden 1946 vuosikertomukseensa, että *”Sodan jälkeen alkanut voimakas urheiluharrastus on kertomusvuonna yhä vaan kasvanut, joten lautakunnan toiminnallekin on antanut leimansa erilaisten urheilumuotojen harjoitus- ja suorituspaikkojen suunnittelu- ja esitysten tekeminen...”* Laisaari esitteli syksyllä 1946 lautakunnalle suunnitelman pallokentän ja Pikku-Vesijärven alueen järjestämisestä palloilu- ja uintipaikaksi. Urheilulautakunta hyväksyi suunnitelman, mutta sen käsittelystä muissa hallintokunnissa ei ole merkintöjä. Myöskään suunnitelmapii- rustusta ei ole käytettävissä.

Pesäpalloseura Lahden Maila-Veikot oli perustettu 1947 ja TUL:n pesäpalloseura Lahden Pesä-Toverit 1948. Aktiivisen seuratoiminnan lisäksi pesäpallo oli teollisuus- ja liikelaitosten perustaman Talkoourheilu ry:n harrastetuin urheilumuoto. Niinpä Rakennustoimisto aloitti pesäpallokentän rakennustyöt kaupunginhallituksen 4.10.1948 hyväksymän rakentamis-

suunnitelman mukaisesti ja se valmistui käyttöön 15.7.1949. Urheilutoiminnan ohjaajaksi 1948 valittu majuri evp. Arvi Piirta totesi vuosikertomuksessa, että *”kenttää pidetään maamme parhaimpina pesäpallokenttinä”*.

Kentän suunnitelma-asiakirjoja ei ole käytettävissä, mutta voi olettaa, että se perustui ainakin tilankäytön osalta Laisaaren pari vuotta aiemmin laatimaan yleissuunnitelmaan, koska kaupunginhallitus hyväksyi Laisaaren virkaa tällöin tilapäisesti hoitaneen Tauno Niemiojan laatiman ehdotuksen Pikku-Vesijärven urheilun alueen järjestelyksi vasta 25.4.1949. Suunnitelman kehittelystä totesi Arvi Piirta vuosikertomuksessa, että Urheilulautakunnassa *”kehiteltiin useita kertoja uutta kokonaissuunnitelmaa entisen vanhentuneen tilalle koko laajaa urheilun aluetta varten ja tämä valmistuikin jo alkukesällä 1949, jolloin asemakaava-arkkitehti Niemioja laati mainittujen suunnitelmien pohjalla koko alueesta piirroksot ja pienoismallin. Molemmat kaupunginjohtajat ovat kokonaissuunnitelmaa kehittäessään antaneet urheilu- ja retkeilylautakunnalle arvokkaat ohjeensa. Laaditun suunnitelman mukaan on puistoalueelle tarkoitus mahduttaa pesäpalloilu-, jalkapalloilu, yleisurheilu-, verkkopalloilu- ja koripalloilutilat. Suunnitelmaa kehitellään lautakunnassa vielä edelleen.”*

Pesäpallokenttä on sijoitettu aiemmin rakennetun pallokentän jatkeeksi. Vuonna 1936 valmistuneen pallokentän pituusakseli oli suunnattu voimassa olleen asemakaavan mukaisesti kaakosta luoteeseen. Alueen tehokkaampi tilankäyttö lienee ollut syynä uusien kenttien pituusakselin suuntaamiselle lounaasta koilliseen, vaikka se ei niiden iltakäytön kannalta ole optimaalinen. Samalla kenttien ympärille jäi enemmän tilaa myös tulevia laajennuksia ja muutoksia varten.

2.1.2 Urheilupuiston asemakaava ja vihersuunnitelma 1950

Asemakaava-arkkitehti Niemiojan 25.4.1949 hyväksyttyä Pikku-Vesijärven urheilupuiston järjestelyehdotusta jalostettiin muutosasemakaavaksi yli vuosi. Urheilupuiston lisäksi kaava-alueeseen sisällytettiin linja-autoaseman kortteli, Kariniemenkadun jatke Enonkatu uudestaan muotoiltuna, Pikku-Vesijärven ranta-alue pysäköintialueineen, Kartanon puisto sekä vuonna 1948 kaavoitettu asuntokortteli 205, jonka länsipään hän lisättiin yksi tontti muodostamaan päätettä Enonkadulle. Asemakaavakartta ja -selostus on päivätty 12.7.1950. Kaava hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 21.8.1950 ja vahvistettiin Sisäasiainministeriössä 23.11.1950.

Niemiojan kaava käsiteltiin muutoksena, koska urheilupuiston aluetta laajennettiin siinä Tarinakadulle asti. Könösen vuoden 1941 asemakaavassa olleet kolme huvilakorttelia muutettiin viheralueeksi, johon uudessa asemakaavassa osoitettiin yksi julkisen rakennuksen tontti silloisen kaupunginpuutarhan ja nykyisen tennishallin paikalle, sen eteläpuolelle lasten leikkialue, jonka taakse on osoitettu paikat käsipallo- ja tenniskentille sekä vapaata viheraluetta. Tarinakuu on päätetty Vaanankadun risteykseen ja jatkuu siitä eteenpäin puistokäytävänä. Lyseolle ei ole merkitty ajoyhteyttä tätä kautta.

Pesä- ja jalkapallokentät ovat Könösen kaavasta poiketen toisin päin ja nykyisillä paikoillaan, mutta pesäpallokentän kotipesä eri päässä kuin nykyään. Kenttäaluetta on levitetty lounaaseen linja-autoaseman kortteliin, johon on kaavoitettu paikoitusalue aiempien kaavojen viheralueen paikalle. Kaavaselostuksen mukaan paikoitusalue voi normaaliaikoina palvella myös "poikien harjoituskenttänä, sirkusalueena j.n.e." Pesäpallokentän luoteispuolelle on merkitty paikat matalille katsomorakenteille ja kenttien väliin on hahmoteltu kapeaa siirrettävää katsomorakennetta: ajatuksena oli, että "ne suurempien juhlien aikana voidaan käyttää yhtenä suurena kenttänä." Jalkapallokentän kaakkoispuolelta pengerkatsomo oli kaavakarttaa laadittaessa jo rakenteilla, joten se on piirretty karttaan ilmeisesti toteutussuunnitelman mukaisena. Kenttien

koillispuolella on kevyen liikenteen akseli, joka jakaa alueen kahteen osaan. Sen sivuun on kaavoitettu poikien urheilukenttä, jossa on 300 m juoksurata ja vapaata hiekoitettua aluetta. Huolto- tai pukusuojarakennuksille ei ole kaavassa merkitty sijoituspaikkoja.

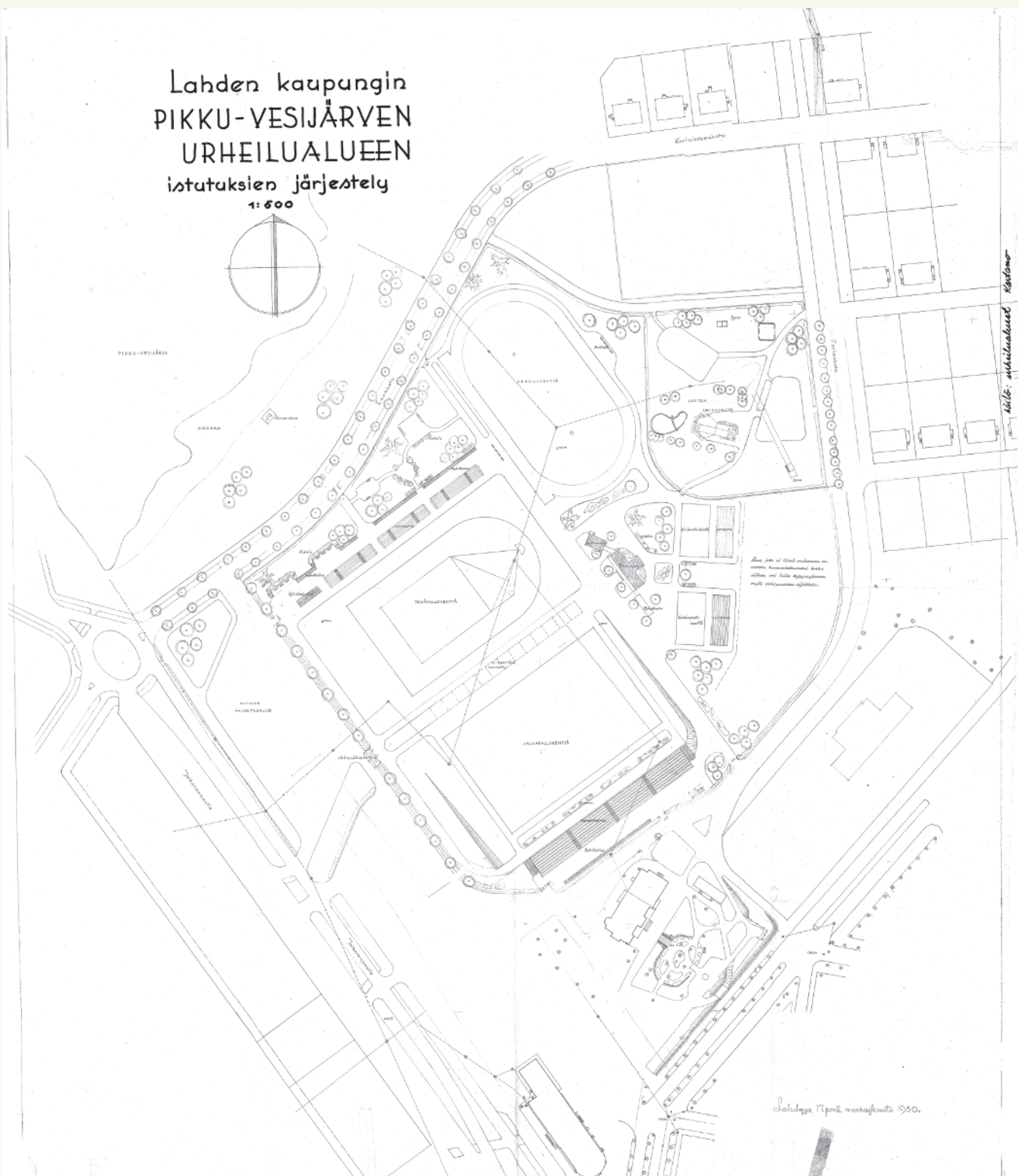
Kartanon päärakennus, joka tässä vaiheessa oli koulukäytössä, sekä edellisenä vuonna rakenteille otettu Kartanon puisto eli Aino-puisto on liitetty urheilupuiston alueeseen ilman merkintöjä aidoista tai muista rajauksista. Niemiojan sanoin: "Linja-autoaseman vieressä oleva Kartanon puisto liittyy historiallisine kartanorakennuksineen sopivasti koko alueen taustaksi kaupunkia vastaan, pohjoisessa rajoittuu alueeseen Kariniemen mäen kaunis luonnonpuistoalue ja luoteessa avautuu Pikku-Vesijärven ja Vesijärven järvimaisemat. Näillä edellytyksillä on toiveita saada melkein keskelle Lahtea kaunis urheilupuistoalue."

Pikku-Vesijärven urheilualueelle tehtiin myös erillinen istutuksien järjestelysuunnitelma. Se on päivätty 17.11.1950, mutta allekirjoittajaa ei ole. Tähän suunnitelmaan on merkitty katosot ja kioski, alueen kalustuksen, kuten pyörätelineiden ja penkkien paikat, lasten leikkialueen välineitä ja vesiallas, puut niitä erikseen määrittelemättä sekä pensaat ja kukkaistutukset. Piirustuksessa on myös pukusuojarakennus ja vahtimestarin asunto paikoillaan: talot suunniteltiin syksyllä 1950, vaikka rakentaminen alkoi vasta seuraavan vuoden syyskuussa.

Urheilualan sekä erikseen lasten leikkialueen ympärille on suunniteltu pensasaita. Pohjoisosassa aidan ulkopuolelle on rajattu julkisen rakennuksen tontti ja sen länsipuolella oleva puiston osa. Pensasaitaan on jätetty useita aukkoja, joissa ei ole porttirakenteita pääsisäänkäyntiä lukuun ottamatta. Kenttien ympärillä olevat viheralueet on käsitelty yleisölle avoimena puistona polkuineen ja istuskelualueineen, eikä kenttiä ole ympäröity aidoilla tai muilla suljetuilla rakenteilla.

Lahden kaupungin
 PIKKU-VESIJÄRVEN
 URHEILUALUEEN
 istutuksen järjestely

1:500

KUVA 15. Pikku-Vesijärven urheilupuiston vihersuunnitelma 1950.

2.1.3 Rakennukset ja rakenteet 1949-51

2.1.3.1 Maastotyöt

Kesällä 1949 valmistuneen pesäpallokentän ylläpitotyöt jatkuivat seuraavina vuosina: kesällä 1950 pesäpallokentälle murskattiin 80 m³ tiiliä, joilla saatiin pintakerros 2 cm paksumaksi ja seuraavana kesänä tiilimurska- aluetta laajennettiin.

Maatyöt pesäpallokentän ympärillä jatkuivat myös. Niemiojan huhtikuussa 1949 hyväksytyt ehdotuksen pohjalta jatkettiin Pikku-Vesijärven rannan muokkausta sekä rakennettiin Enontien pohjoispäätä talvella 1949-50 työttömyystyönä. Seuraavana keväänä käynnistettiin jalkapallokentän ja pengerkatso- mon rakentaminen salaojitus-, leikkaus- ja tasaustöillä, jotka nekin toteutettiin osittain työttömyystyönä. Lisäksi pohjustettiin urheilupuiston käytäviä, jatkettiin Enontien rakentamista urheilupuiston kohdalla sekä istutettiin kadun pohjoispäähän hopeapajut.

Lahden Lyseon takana oleva puistoalue otettiin työn alle lopputyöskäytöllä 1950. Vieressä oleva Kartanon puisto eli Aino-puisto oli saatu valmiiksi kesällä 1950 ja nyt rakennettiin sen ja Lahdenkadun varten toteutetun leikkipuiston välinen osuus. Keväällä ja kesällä 1951 tehtiin vihertöitä kaikilla puistoalueilla: nurmialueiden viemäröintejä ja salaojituksia, pohjustuksia, ruokamullan ajoa sekä pensaiden ja puiden istutus. pensasaitaa ei erikseen mainita, mutta todennäköisesti sen istuttaminen sisältyi ohjelmaan.

Jalkapallokentälle rakennettiin lopullinen pinta ja siihen kylvettiin nurmi. Pengerkatsomoa korotettiin täytöillä Kartanon alapihan tasoon, vuorattiin luiska turpeella ja sorastettiin sekä tasattiin ja luiskattiin katsomon ympäristö.

2.1.3.2 Pukusuojarakennus ja vahtimestarin asunto

Talvilämpimän pukusuojarakennuksen suunnittelu käynnistettiin 1950 ja Talonsuunnitteluosastossa tilapäisenä arkkitehtina toimineen Liisa Kailan tekemät luonnokset hyväksyttiin Urheilu- ja retkeilylautakunnassa samana syksynä: *”Viiden kentän urheilualueella (toimii talvella myös luistelupaikkana) tarvitaan sekä kesä- että talvikäyttöä varten riittävän suuret lämpimät pukeutumis-, pesu-, suihku- ja wc-tilat erikseen miehille ja naisille, kioskihuone ja mieluummin tämän yhteyteen luistelukautta varten päällysvaatteiden ja jalkineiden säilytys- huone,*

huone urheiluväen kokoustoiminnalle sekä koko urheilualueen päävahtimestaria varten asunto, tähän liittyvine varasto- ja kattilahuoneineen. Annetulla ohjelmajohdalla Telan laatimaa piirustussuunnitelmaa lautakunta pitää täysin tyydyttävänä ja tulevaisuuden näkökohdat huomioon ottaen riittävän suurena. Kaunis rakennelma on matala, eikä ole hyvän näkyvyyden esteenä urheilualueella ja sitä voidaan käyttää erilaisia urheilutoimintoja varten samalla kertaa, voidaanpa pukuhuoneita käyttää luentotoimintaankin varsinkin kelirikkoaikoina, jolloin luentuhuoneistoista on urheiluväen piirissä kova puute. Vahtimestaritoiminnasta mainittakoon, että ilman alueella asuvaa vakinaista vahtimestaria ei erilaisia paikkoja voida tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti valvoa ja hoitaa eikä urheiluväen ja koulujen palvelua saada nopeaksi ja joustavaksi.”

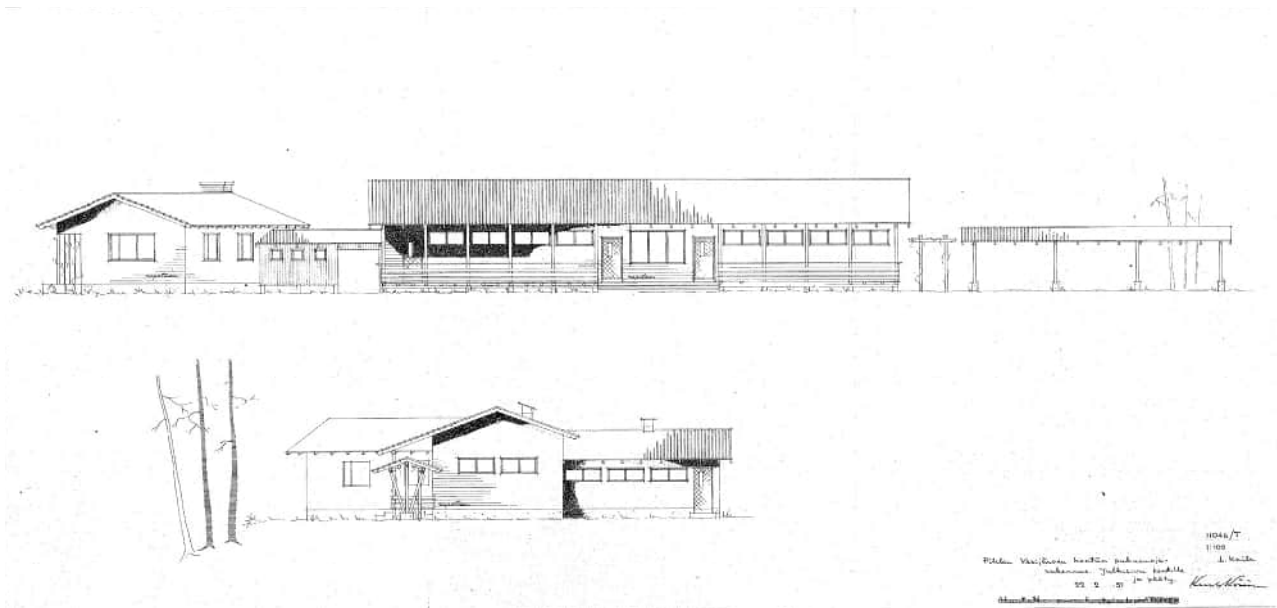
Pukusuoja- ja asuntorakennusten yhteenlaskettu pinta-ala oli 285 m² ja tilavuus 1 131 m³. Teknillisten ja kiinteistöasiain lautakunta oli käynnistänyt pohjatöiden tekemisen syyskuussa 1951, vaikka urakkatarjouksia käsiteltiin kaupunginhallituksessa vielä lokakuussa. Se edellytti, että kokonaan kivirakenteisen toteutuksen lisäksi pyydetään tarjoukset puurakennuksesta, jossa vain pesutilat olisivat kivirakenteiset. Tarjouskilpailun voittanut Rakennusliike Vilho Kivinen teki laskelmat, joiden pohjalta toteutus päätettiin tehdä kivirakennuksena. Ulkopuoliset vesi-, viemäri- ja sähköjohtotyöt urakoitiin kaupungin omana työnä. Harjakaiset pidettiin 29.11.1951 ja rakennukset valmistuivat 31.5.1952.

Pukusuojan alkuperäinen koko oli 212 m² ja 742 m³. Tilat oli ryhmitetty T-malliseen rakennusmassaan, jonka pitkä sisäänkäyntisivu sijoittui symmetrisesti pääportilta alkavan kaksiosaisen pääkäytävän päätteeksi. Tämän lounaaseen avautuvan julkisivun kuistin taakse sijoituivat varsinaiset pukusuojatilat, erillinen vaatehuone, kioski ja kokoushuone. Kohtisuoraan pukusuojasiipeä vasten sijoittui märkätilat sisältävä siipiosa, jossa oli urheilijoiden wc- ja pesutilat sekä siiven päässä yleisö-wc:t, kaikki erikseen miehille ja naisille. Tilaohjelma viittaa siihen, ettei pukusuojaa ajateltu ensi sijassa joukkueiden käyttöön, vaan puistoa käyttäville amatööriurheilijoille.

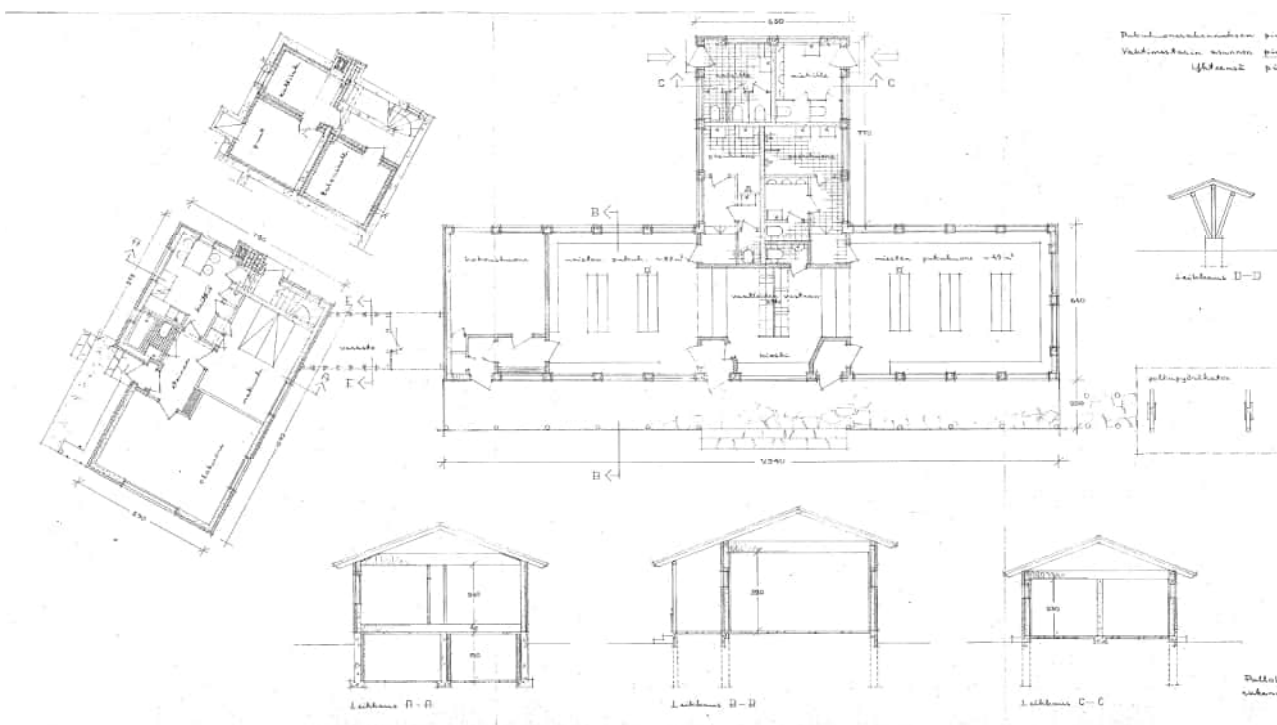
Pukusuojan pohjoispuolelle erilliseen rakennukseen sijoitetun vahtimestarin asunnon suuntaus sitoutettiin Tarinakadun koordinaatistoon, kun pukusuojan seinälinjat noudattelivat pallokenttien ja pääväylien linjauksia. Asunnon koko oli 55 m² ja huoneistotyyppi 2 H + K.

Sen alla oli molempia rakennuksia palveleva kattilahuone polttoainevarastoineen sekä asunnon talouskellari. Pukusuojarakennuksen kuistin räystäskorko on sama kuin asunnon korko, mikä sitoo ne yhteen visuaalisesti, vaikka pukutilojen sisäkorkeus on jopa 800 mm suurempi. Märkätilasii- ven räystääs on 500 mm matalampi kuin asunnon, joten kolmen

erillisen rakennusosan välille on saatu muodostettua hierarkkinen jännite. Lisäelementteinä sommitelmaa täydensivät vielä rakennusosia yhdistänyt pieni varasto ja katos sekä pukusuojan eteläpuolelle erillisenä rakennettu polkupyöräkatos.

KUVA 16. Pukusuojarakennuksen julkisivukuvat, 1951.

KUVA 17. Pukusuojarakennuksen pohjakuvat, ja leikkaukset 1951.

KUVA 18. Hengelliset juhlat urheilupuistossa 1950, LKM.

KUVA 19. Vasta valmistunut urheilupuiston kokonaisuus 1950, c Albin Aaltonen, LKM.

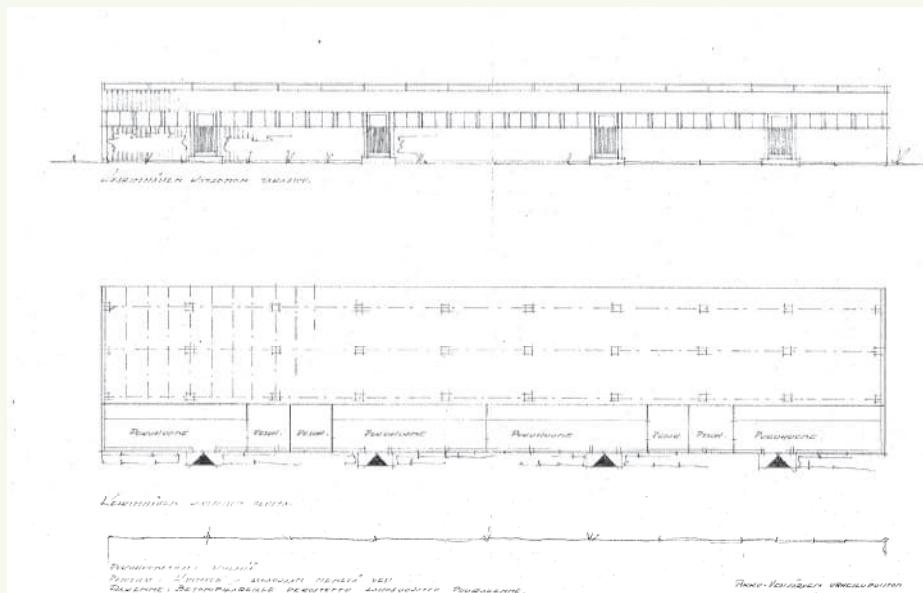
KUVA 20. Kisapuisto juuri ennen olympialaisia 1952, c Lahti Seura ry, LKM.

2.1.3.3 Katsomot ja muut rakenteet

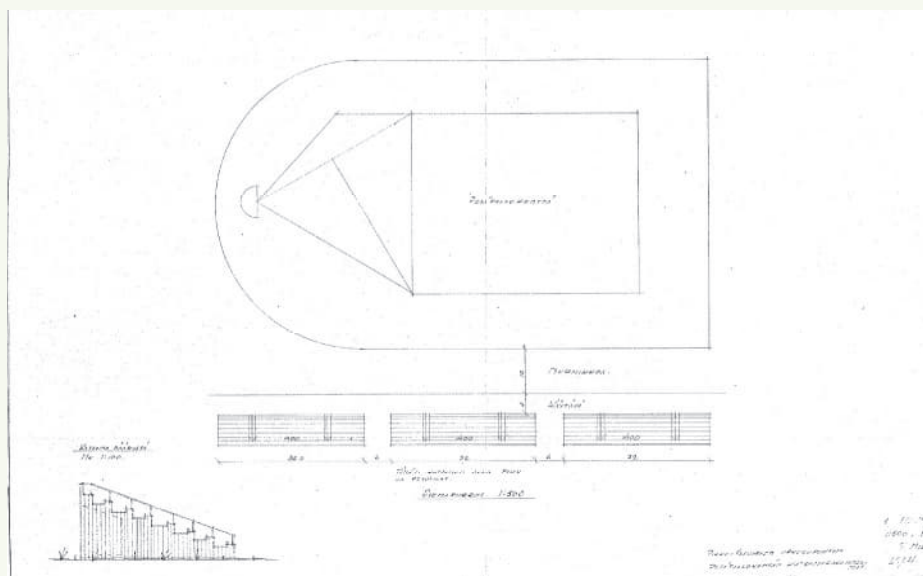
Pesäpallokentän katsomosta järjestettiin arkkitehtikilpailu syksyllä 1949. Urheilu- ja retkeilylautakunnan vuosikertomuksessa todetaan, että "Pesäpallokentän katsomoa varten järjestetty piirustuskilpailu ei tuonut toivottuja tuloksia, josta syystä katsomon piirtäminen jäi asemakaava-arkkitehti Niemiojan tehtäväksi." Niemioja sai helmikuun lopussa tehtäväkseen "laatia palkittujen ehdotusten pohjalla pesäpallokentän katsomon uudet piirustukset". Työ siirrettiin asemakaavaosaston tehtäväksi yksilöimättä suunnittelijaa ja kaupunginhallitus sai suunnitelman hyväksyttäväkseen lo-

kakuun lopussa. Mahdollisesti suunnitelman viimeisteli Liisa Kaila, koska katsomo mainitaan Talonsuunnitteluosaston työluettelossa. Telan Rakennusosasto toteutti kentän luoteispuolelle sijoitetut kolme katsomoa talven 1950-51 aikana.

Vastavalmistuneelle pesäpallokentälle jäädytettiin heti ensimmäisenä talvena "jäähiekkorata" ja jääpallokenttä, joka varustettiin myös iltavalaistuksella. Iltajääpallokenttä avattiin 11.1.1950 ja se mahdollisti myös muun iltaluistelutoiminnan: "Parhaimpina iltoina saattoi valaistulla jääkentällä olla lähes puolitoistatuhatta lipun lunastanutta luistelijaa". Helmikuussa 1951 kentällä järjestettiin pikaluistelumaattele Norja-Ruotsi-Suomi.

KUVA 21. Pesäpallokentän keskimmäisen katsomon pukuhuonetilat.

KUVA 22. Pesäpallokentän kolme katsomorakennetta.

2.1.4 Olympiakisojen jalkapallo-otteluiden valmistelu 1952 ja kesän 1953 työt

Kaupunginvaltuuston pöytäkirjaan on kokouksen 22.10.1951 kohdalle merkitty, että oli saatu varmuus olympialaisten jalkapallo-ottelujen pelaamisesta Lahdessa. Valtuusto kehotti kiirehtimään alueen rakentamista ulkomaisia kenttätarkastuksia silmällä pitäen. Valmistelut olivat alkaneet aiemmin samana vuonna, kun Kansainvälisen Jalkapalloliiton edustajat vierailivat Lahdessa 27.8.1951 ja Lahden kaupungin Olympiatoimikunta perustettiin.

Vuonna 1952 valmistauduttiin olympiakisojen jalkapallo-otteluihin tekemällä seuraavia rakennustöitä:

- Asemakaavan mukainen poikien urheilukenttä rakennettiin. Sen juoksurata oli 4-ratainen ja 300 m pitkä. Rata, suorituspaikat ja vauhtisuorat pinnoitettiin hiilimurskalla ja keskiosa soralla. Myös kentän ympäristö käytävineen ja istutuksineen rakennettiin valmiiksi.
- Jalkapallokentän pengerkatsomoon rakennettiin istuimet. Lisäksi vuosikertomus mainitsee seisomakatsomoiden rakentamisen, mutta ei täsmennä, mitä töitä ne edellyttivät.
- Jalkapallokenttää palvelemaan tehtiin tilapäiset kuulutus-, puhelin- ja selostuskopit sekä pysyvät tulostaulu, lippusallot ja roskakorit.
- Kisapuiston itäosa sekä Lyseon puoleinen sivu tasattiin ja muokattiin nurmikoksi.
- Kartanon koulun tontille rakennettiin panssariverkkoaita erottamaan koulupihaa urheilualueesta.
- Linja-autoaseman pysäköintialue tasattiin ja sorastettiin. Alueelle tehtiin lisäksi neljä lentopallokenttää talkoopalloilijoita varten.
- Pikku-Vesijärven ja Enonkadun välinen alue muokattiin ja kylvettiin sekä sorastettiin käytävät ja ranta.
- Pesä- ja jalkapallokenttien väliin rakennettiin siirrettävä katsomo.
- Kentän eteläpään rakennettiin pukeille tilapäiskatsomo 1000 hengelle sekä pengerkatsomon yläpään toinen tilapäiskatsomo.
- Alueelle rakennettiin suunnitellun pääportin lisäksi yhteensä 6 lipunmyyntikojua ja porttia, jotka suunnitteli Tau-

no Niemioja.

Kaupunginhallitus määräsi 7.7.1952 urheilualan nimeksi Pikku-Vesijärven Kisapuisto. Jalkapallokentällä pelattiin kolme karsintaottelua 15.-21.7. sekä 30.7. täyteottelu Amerikka – Lahden kaupunkijoukkue. Joukkueet majoituivat Kivimaan ja Kärpäsen kouluilla ja ruokailivat Lahden Seurahuoneella. Kilpailukanslia toimi Kartanon koululla.

Kaikkia alueita ei ehditty viimeistellä kesällä 1952. Seuraavana vuonna tehtiin asemakaavan mukaisille paikoille veikkausvoittovaroin kaksi verkkopallokenttää pengerkatsomoihin, rakennettiin lisää käytäviä, istutettiin 51 erilaista koristepuuta ja tehtiin 1500 m² uutta nurmetusta. Lisäksi alueelle hankittiin pyörätelineitä ja pukusuojarakennuksen jatkeeksi pyöräkatos.

2.1.5 Kisapuiston suunnittelijoita

2.1.5.1 Diplomiarkkitehti Tauno Niemioja

Urheilupuiston alueelle tehtiin useita asemakaavoja ennen kuin se sai lopullisen toteutetun muotonsa. Aloite tuli Urheilu- ja retkeilylautakunnalta, joka kommentoi vuosikertomuksessaan vuodelta 1950 suunnittelijoiden osuuksia seuraavasti: *“Vesijärven urheilupuistoon ruvettiin ajamaan täytemaata lautakunnan aloitteesta ja ins. Vornasen toimenpiteitten kautta keväällä v. 1948. Tätä ennen ei tulevan urheilualan hyväksi oltu tehty mitään. Lautakunta laati uuden rakennusohjelman urheilualuetta varten ko. kesänä arkkitehti Laisaaren 18.9.46 tekemän luonnoksen pohjalla, joka oli jo vanhentunut. Urheilupuistosuunnitelmaa kehiteltiin myöhemmin useaan otteeseen v. 1949 ja merkittävän työn tämän suunnitelman onnistumiseksi on tehnyt asemakaava-arkkitehti Niemioja, joka on ollut kiinteässä kosketuksessa lautakuntaan.”*

Arkkitehti Tauno Niemioja oli syntynyt Orimattilassa 28.5.1911. Hän kirjoitti ylioppilaaksi Lahden lyseosta 1931 ja valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1943. Jo ennen valmistumistaan hän toimi ylimääräisenä arkkitehtina Lahden kaupungin arkkitehtiosastolla 10.6.1940 – 1.10.1945 sekä asemakaavaosastolla sen perustamisen jälkeen 1.10.1945 – 31.12.1946. Niemiojan virka asemakaavaosastolla vakinaistettiin vuoden 1947 alusta ja 9.2.1948 hänet nimitettiin apulaisasemakaava-arkkitehdiksi. Olavi Laisaaren siirryttyä Turkuun Niemioja hoiti asemakaava-arkkitehdin virkaa oman toimen

ohella 1.7.1948 – 31.8.1949. Hänet valittiin ainoana hakijana Lahden kaupungin asemakaava-arkkitehdiksi 1.9.1949, jota virkaa Tauno Niemioja hoiti melkein kuusi vuotta eroonsa 10.8.1955 asti.

Asemakaava-arkkitehdin virkatehtäviin kuuluivat maistraatin asiantuntijajäsenyys asemakaava- ja rakennusasioita käsitellessä sekä julkisivulautakunnan puheenjohtajuus. Niemioja toimi siten merkittävässä roolissa, kun Lahden kaupungin rakennustoimintaa ohjattiin jälleenrakennuksen kiivaimmassa vaiheessa. Viranhoidonsa ohessa Niemioja ahkeroi myös rakennussuunnittelijana jo ennen oman toimistonsa perustamista 1955. Lisäksi hän toimi 1950-luvun puolivälissä opettajana sekä Lahden teknillisessä koulussa että oppilaitoksessa.

Virkatyönsä ohella Tauno Niemioja suunnitteli mm. Asunto Oy Vesijärvenkatu 40:n vuonna 1941, Ewald Virtanen Oy:n tuotantotilat Rauhankadun varteen, Vakiopuu Oy:n huonekalutehtaan Sopenkorpeen, Rauten vanhan konttorin laajennuksen sekä pienkerrostalon Vaaniantkatu 18 vuonna 1945, asuintalon Harjukatu 9 vuonna 1946, Asunto Oy Vuorikodin Vuorikatu 5:ssä 1948, Hiekkannummen (Kunnaksen) koulun 1950-52, Huonekaluliike Viljasen tehtaan Sopenkorpeen 1951, Nastolan kirkkoherran virkatalon 1952, Asunto Oy Vesijärvenkatu 48:n ja Nastolan hautausmaan siunauskappelin vuonna 1953, pienkerrostalon Kolkankatu 24:ssä, J. Kumpulaisen Puusepäntehtaan ja Asunto Oy Lounaanportin 1954, Ahtialan (Myllypohjan) koulun 1954-55, Käsi- ja pienteollisuustalon Vesijärvenkatu 38:aan 1954-55 sekä Läntisen hautausmaan siunauskappelin 1955.

Virasta erotessaan Niemiojalla oli työn alla useita hankkeita, mm. Myllypohjan koulun ja Pienteollisuustalon työpiirustukset sekä pienkerrostalo Asunto Oy Kolkankulma Kolkankatu 20:ssä. Vuosille 1956-57 osui vilkas jakso, jolloin hän suunnitteli Asunto Oy Kulmakatu 6:n, Lahden kaupungin tuberkuloositoimisto- ja asuintalon (Taloyhtymä Lahti-Ahvenisto) Ahvenistonkatu 2:een, Tuomisen Puku Oy:n tuotantotilat Vuori- ja Rauhankatujen kulmaan, Asunto Oy Vesijärvenkatu 44-46:n sekä Nastolan Metsäkylän koulun laajennuksen ja Nastolan kirkonkylän keskuskoulun.

Erikseen on nostettava esiin kaupunkikuvallisesti omaperäiset kolmion muotoiset asuinkorttelit Lahdenkadun molemmin puolin Vesijärvenkadun ja Kariniemenkadun risteyksissä. Ne

kaavoitettiin Niemiojan ollessa asemakaavaosastolla suunnittelijana. Korttelit on jaettu pieniksi kerrostalotonteiksi, joille on varattu yhteinen puistoalue korttelin keskelle. Näistä eteläisemmän Pihapuiston ympärillä olevista 10 asuintalosta hän suunnitteli viisi.

Myöhempiä suunnittelutöitä nykyisen Lahden alueella ovat mm. Nastolan Erstan kivikoulu 1958, Lahden kansaopiston johtajan asunto 1958, Asunto Oy Sibeliuksenharju Harjukatu 18:ssa 1959, Karjalankatu 23-25 vuonna 1961, Asunto-osakeyhtiö Ratamo Uudessakylässä, Asunto Oy Möysänkeskus sekä Asunto Oy Lahden Puistokatu 3 vuonna 1962. Lisäksi Niemiojan toimistossa suunniteltiin kansakouluja Orimattilaan ja Elimäelle, pieniä kirkollisia rakennuksia ympäristökuntiin, teollisuusrakennuksia ja niiden laajennuksia Lahteen ja Nastolaan, osuuskassat Kalkkisiin, Nastolaan ja Mäntsälään, asuinkerrostaloja Lahteen, Orimattilaan ja Karhulaan, julkisten rakennusten laajennuksia, korjauksia ja muutoksia sekä kymmeniä pientaloja ja huviloita.

2.1.5.2 Muita suunnittelijoita

Kisapuiston aluetta suunniteltiin pääasiassa virkатыönä. Kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosaston rinnalle oli lokakuussa 1945 perustettu erillinen asemakaavaosasto, jonka johtoon palkattiin arkkitehti Olavi Laisaari. Hänen lisäksi osastolla työskentelivät alusta lähtien Tauno Niemioja, arkkitehtiylioppilas Unto Tupala sekä piirtäjä Irja Sorvari, kanslisti-piirtäjä Liisi Veltheim ja 2-3 vaihtuvaa piirtäjää.

Vuonna 1948 valmistuneen konsulttiselvityksen perusteella tehtiin kaupungin Rakennustoimistossa organisaatiouudistus, joka otettiin käyttöön 1.1.1949 alkaen. Turun kaupungin mallin mukaan rakennushankkeita ja maanäyttöä ohjaamaan perustettiin Teknillisten ja Kiinteistöasiain lautakunta, jonka alaisuudessa toimivat mm. asemakaavaosasto, talonsuunnitteluosasto, katusuunnitteluosasto ja rakennusosasto sekä sähkö- ja vesilaitokset.

Asemakaavaosastolla oli muutoksen jälkeenkin kaksi arkkitehdin virkaa sekä piirtäjiä ja tilapäistä työvoimaa. Vaikka virkoja oli vähän, oli niihin vaikea saada hakijoita. Vuonna 1950 Tauno Niemioja oli nimitetty ainoana hakijana asemakaava-arkkitehdiksi, mutta apulaisasemakaava-arkkitehdin virkaa ei saatu täytettyä. Toimistoarkkitehdiksi palkattiin tuolloin nuori arkki-

KUVA 23. Kisapuisto 1954, LKM

tehti Paul G. Roth, joka seuraavana vuonna nimettiin ainoana hakijana apulaisasemakaava-arkkitehdiksi sekä Niemiojan jälkeen 1955 asemakaava-arkkitehdiksi. Hän hoiti sitten virkaa 1980-luvun alkuun eläkkeelle jäämiseensä asti.

Talonsuunnitteluosastoksi 1.1.1949 lähtien nimetyllä entisellä arkkitehtiosastolla työskentelivät vuonna 1950 kaupunginarkkitehti Kaarlo Könönen, apulaiskaupunginarkkitehti Irma Kolsi, piirtäjä Viktor Semeri sekä tilapäisinä toimistoarkkitehdit Arvi Lepikkö, Liisa Kaila ja insinööri Kaarlo Hynynen. Tuon vuoden työluettelossa Kisapuistossa rakenteilla olevana työnä mainitaan pesäpallokentän katsomo ja suunnittelussa olleena töinä urheilukenttien lipunmyyntikopin pää- ja työpiirustukset. Kisapuistoon toteutetut kioskit ja portit suunnitteli kuitenkin Tauno Niemioja talvella 1952. Olympiakisoja varten osastolla suunniteltiin syksyllä 1951 kenttien väliin sijoitettava siirrettävä katsomo 1952, mutta suunnittelijaa ei ole nimetty.

Pallokentän pukusuojarakennuksen ehdotuspiirustukset tehtiin syksyllä 1950 ja toteutuspiirustukset seuraavana syksynä. Suunnitelman laati Talonsuunnitteluosastolla toimistoarkkitehtina toiminut arkkitehti Liisa Kaila. Hän oli syntynyt Kluczessa Puolassa 6.1.1910 Carlo ja Hilja Amanda Wegeliuksen toiseksi vanhempana lapsena ja aloittanut arkkitehtiopinnot Suomen Teknillisessä Korkeakoulussa 1929. Hän avioitui samaan aikaan insinööriosastolla opiskelleen Viljo Kailan kanssa 1935 ja Liisa Kailan opinnot jäivät kesken. Hän työskenteli lyhyitä kausia Viipurin läänin maanviljelysseuran suunnitteluosastolla

1943-44, Kulutusosuuskuntien Keskusliiton asunto-osastolla 1945 ja Enso-Gutzeitin Pankakosken tehtaan virkailija-asuntojen suunnittelijana 1945-49. Kailat muuttivat Lahteen, kun Viljo Kaila nimitettiin Lahden kaupungininsinööriksi 1950 joltamaan Katusuunnitteluosastoa ja Vesilaitosta. Liisa Kaila palattiin Talonsuunnitteluosastolle ja hän toimi vuorotellen sen ja Asemakaavaosaston toimistoarkkitehtina vuodesta 1950 helmikuun loppuun 1961. Tuolloin hän muutti Helsinkiin ja työskenteli siellä Maaseudun Keskusrakennustoimistossa. Liisa Kaila on kuollut vuonna 2003.

Kaupunginpuutarhurin virka vakinaistettiin 1951 ja siihen nimitettiin Erkki Kivivuori. Puutarhurin tehtäviä vuodesta 1918 hoitanut Edvard Laakso (1890-1958) lienee kuitenkin laatinut marraskuussa 1950 päivätyn ensimmäisen istutussuunnitelman, koska sen käsiala poikkeaa selvästi 30.1.1952 päivätystä, edelleen allekirjoittamattomasta suunnitelmasta, jossa ovat mukana myös Pikku-Vesijärven kaikki ranta-alueet. Olympiavuonna Kivivuori panosti kukkaistutuksien lisäämiseen joka puolelle kaupunkia. Tämän jälkeen hänellä oli tapana valita kaupungin puistoihin vuosittain vaihtuva valtakasvi, joka liittäisi ne yhdeksi kokonaisuudeksi. Kivivuoren astuessa virkaansa kaupungissa oli puistoja runsaat 20 hehtaaria. Hänen jäädessään puutarhaneuvoksena eläkkeelle 1967 puistoalaa oli 120 hehtaaria. Hänen aikanaan kaupunginpuutarha siirrettiin 1963 pois Kariniemestä Asemantaustaan: uuden puutarhan sanottiin olleen Suomen parhaiten suunniteltu.

2.2 Kisapuiston kehitysvaiheet 1954-2024

2.2.1 Kisapuiston kehittäminen 1950- ja 1960-luvuilla

2.2.1.1 Kisapuisto ja sen ympäristö vuonna 1954

Olympiaponnistuksessa Kisapuisto oli saatu siinä määrin valmiiksi, että puistojen ja liikuntapaikkojen rakentaminen keskittyi kaupungin muille alueille. Kisapuistossa olivat vuonna 1954 valmiina pesä- ja jalkapallokentät katsomoineen, pieni urheilukenttä, kaksi tenniskenttää katsomoineen sekä pukusuojarakennus ja vahtimestarin asunto. Istutusalueet kenttien ympärillä oli viimeistely ja kenttäaluetta ympäröi pari vuotta aikaisemmin istutettu pensasaita, jonka läpi kuljettiin pääportin ja kuuden lipunmyyntikojulla varustetun pienemmän portin kautta.

Aluetta jäsensivät pääportilta pukusuojarakennukselle johtava pääväylä, jonka keskellä oli tila siirrettävälle katsomolle, sekä kohtisuoraan sitä vasten leveä käytävä Pikku-Vesijärveltä Kartanon puistoon. Kenttäalue oli rakennettu pääosin täytömaalle leikkaamalla ja luiskaamalla vanhaa rantapengertä kenttien ympäriltä tarvittavassa laajuudessa.

Urheilualan itäpuolella oli valmiina Tarinakatu koivuriveineen sekä viheralueeksi jätetty, Lyseon ja Lahdenkadun varren vastarakennettuihin puistoalueisiin liittyvä kaakkoinen kulma. Sen pohjoispuolelle kaavoitettua lasten leikkialuetta ei oltu rakennettu, mutta sille varattu tila oli nurmetettu, istutettu ja ympäröity pensasaidalla. Kolkankadun päästä Pikku-Vesijärvelle johtava käytävä erotti urheilupuiston pohjoisreunasta alueen, jossa oli kaupunginpuutarhan taimisto ja kasvihuoneet sekä sen länsipuolelle tasattu, mutta rakentamaton hiekkakenttä.

Kisapuiston lounais- ja eteläpuolella oli tasattu pysäköinti-alueeksi kiireellä tasattu hiekkakenttä sekä linja-autoaseman liikennöintialue, joka oli leikannut siivun Kartanon puiston lounaisreunasta. Liikennealueen sorapinnoite jatkui Kartanon päärakennuksen ympärillä koulun piha-alueena. Sen vieressä vastakunnostettu Aino-puisto toimi eräänlaisena avoimena virkistys- ja edustuspuistona, kun kaupungin suuremmat puistoalueet olivat vielä rakentamatta.

KUVA 24. Kisapuisto 1954, c valokuvausliike Erkki Halme, LKM

2.2.1.2 Puistorakentaminen 1959-61 ja kaupunginpuutarhan muutto

Kaupunginjohtaja Kajalan ja kaupunginpuutarhuri Kivivuoren yhteisen tahtotilan seurauksena puistorakentamista jatkettiin 1950-luvun lopulla aiempaa suuremmassa mittakaavassa, kun Fellmanipuiston raivaustyöt aloitettiin kesällä 1959. Samaan aikaan jatkuivat Kariniemen luonnonpuiston raivaus- ja tasointustyöt. Maaliskuussa 1959 hyväksyttiin myös Pikku-Vesijärven puiston suunnitelmat, joiden toteuttaminen käynnistyi ja jatkui pitkälle 1960-luvulle. Lisäksi kaupunginpuutarhan muutto Asemantaustaan käynnistyi, kun sen asemakaava hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa.

Telan Rakennusosaston vuosikertomukseen 1960 on kirjattu, että ”Vuosi 1960 muodostui puistoihin nähden huomattavaksi. Tämä koski erikoisesti uusia puistotöitä, joihin kertomusvuonna oli käytettävissä myönnettyjä määrärahoja enemmän kuin milloinkaan aikaisemmin ja puistoja valmistuikin ennätysmäärä 8,3 ha. Lisäksi suoritettiin perustyöt 8,7 ha:n alueella, joten uusia puistotöitä tehtiin kaikkiaan 15 ha:n alalla, mitä määrää on pidettävä varsin huomattavana saavutuksena.” Edellä mainittujen alueiden lisäksi puistotöitä tehtiin Vuorikadun ja Hollolankadun liittymässä, Mukkulan kadulla ja Kivimaalla, Asematorilla, Jalkarannassa, Sopenkorvessa ja Mukkulan kartanon alueella. Samaan aikaan laadittiin lisäksi Mukkulan puistokaupungin asemakaavaa, jonka 183 ha alueesta yli 60 % varattiin puistoksi sekä retkeily- ja urheilualueiksi.

Puistoalueita profiloitiin eri luonteisiksi. Kisapuiston urheilukeitaan ja Kariniemenmäen luonnonpuiston rinnalle Fellmanipuistosta haluttiin rakentaa kansanpuisto, jossa olisi tilaa retkeilyyn, piknikkeihin ja leikkeihin. Avoimien nurmikenttien tuli kestää kulutusta ja istutusten rajata noin 5 ha kokoista avointa aluetta miellyttäväksi oleskelualueiksi. Puiston keskisteeksi rakennettiin pieni kumpu, jonka kohokohdaksi sijoitettiin Joutsenet-veistos ja viereen vesiallas. Puisto saatiin käyttöön kesällä 1961. (Ihanuuden tähden, s. 175-178)

Pikku-Vesijärven rantoja oli asemakaavatasolla muotoiltu puistoalueeksi jo 1930-luvulla. Sitä ideoitiin aluksi pienvenesatamaksi ja 1950-luvulla toiminnalliseksi liikuntapuistoksi, jossa olisi mahdollista uida ja soudella. Asemakaava-arkkitehti Rothin ja Kivivuoren suunnittelemassa toteutetussa muodossaan siitä tehtiin kuitenkin luonteeltaan Kariniemen

luonnonpuiston jatke, jonka rannat jo aiemmin muotoiltua hiekkarantaa lukuun ottamatta luovat vaikutelman metsälammesta. Rantaviivaa muokattiin orgaanisiin muotoihin täyttömailla. Ulkoilmateatteri ja sen lounaaseen avautuva katsomo sisältyivät alkuperäiseen suunnitelmaan. Keväällä 1961 siirrettiin Pikku-Vesijärven alun perin torin vesiallasta koristanut Pääskys-patsas. (Ihanuuden tähden, s. 181-183) Vielä vuonna 1964 rakennettiin ratapenkan puoleista rantaa sekä lintujen pesimäpaikoiksi ajatellut kaksi tekosaarta.

Uuden kaupunginpuutarhan asemakaava hyväksyttiin 1959. Kasvihuoneiden, työtilojen ja yhteensä 8 asunnon suunnitelutyö tehtiin 1961-62. Rakentaminen käynnistettiin Rakennusosaston omana työnä helmikuussa 1962 ja saatiin valmiiksi keväällä 1963. Puutarhan perustustyöt kestivät vielä kesän 1964 yli, minkä jälkeen Kisapuiston koilliskulma vapautui muuhun käyttöön.

2.2.1.3 Kisapuiston rakennustyöt 1960-63

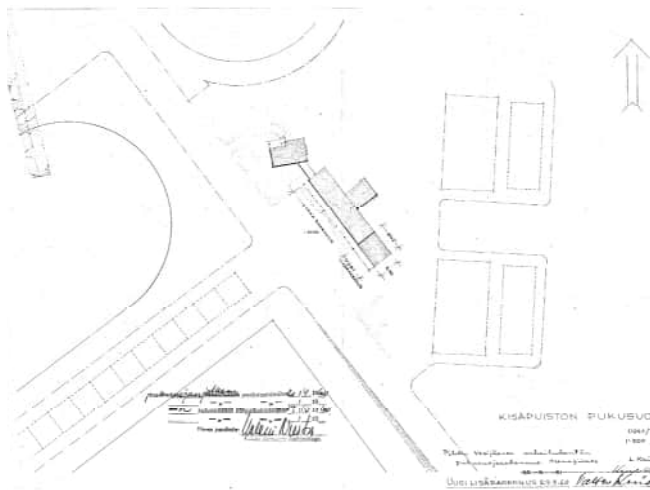
Vuonna 1960 rakennettiin kaksi uutta tenniskenttää aiemmin rakennettujen kenttien yläpuolelle. Mahdollisesti tähän liittyen ehti Liisa Kaila ennen poismuuttoaan suunnitella ensimmäisen laajennuksen Kisapuiston pukusuojarakennukseen 1960. Pyöräkatoksen paikalle pukusuojasiiven jatkeeksi rakennettiin kaksi pientä pukusuojatilaa, yhteensä 54 m² ja 216 m³. Kolme vuotta myöhemmin kesällä 1963 jatkettiin märkätilasiipeä uudella yleisökäymälätalalla, yhteensä 42 m² ja 126 m³. Suunnitelma laadittiin Talonsuunnitteluosastolla ja toteutettiin kaupungin oman Rakennusosaston toimesta.

Vuonna 1963 rakennettiin myös nykyinen katsomo pesä- ja jalkapallokenttien väliin pääportista alkavan leveän pääakselin keskelle. Piirustusleiman nimikirjaimista päätellen sen suunnitteli talonsuunnitteluinsinööri Heikki Mattila, joka oli palkattu Liisa Kailalta vapautuneeseen toimistoarkkitehdin virkaan kesällä 1961. Vuodenvaihteessa 1962-63 tehdyssä ehdotuksessa välikatsomo oli kokonaan puurakenteinen. Huhtikuussa 1963 päivitetystä suunnitelmassa katsomoa loivennettiin ja levennettiin ja sen kantava runko muutettiin teräsrakenteiseksi. Kattamattomassa 200 hengelle mitoitettussa katsomossa oli kymmenen penkkiriviä ja sen korkeus oli vain noin 5 metriä. Katsomon korkeutta ja profiilia tarkasteltiin myös suhteessa muihin katsomoihin: uusi välikatsomo ei noussut pesäpallokentän katsomoita tai pengerkatsomoa korkeammaksi. Laadi-

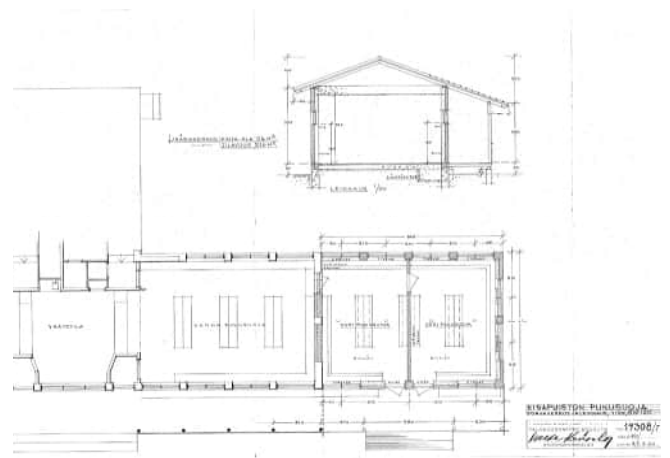
tussa profiilipiirustuksessa on katettavaksi luonnosteltu penkerkatsomoa, johon on maastoon rakennettujen penkkirivien taakse rakennettu korotusosia.

Syksyllä 1960 ja kesällä 1961 laadittiin suunnitelmat, joissa asemakaavassa leikkialueeksi osoitettu osa puistosta suunnit-

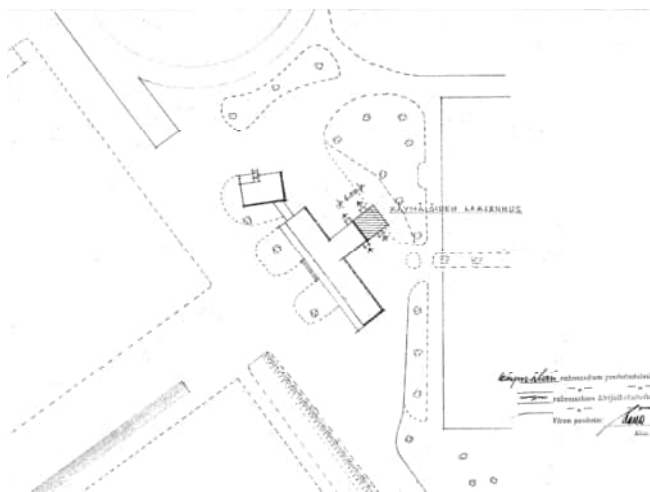
teltiin otettavaksi muuhun käyttöön. Tälle aidattavaksi määritellylle alueelle sijoitettiin koripallokenttä katsomoineen sekä hiekkakenttä jalkapallon harjoittelua varten. Koripallokentän ja ympäristön rakentaminen aloitettiin syksyllä 1961, mutta sitä ei toteutettu aivan suunnitellussa laajuudessa.

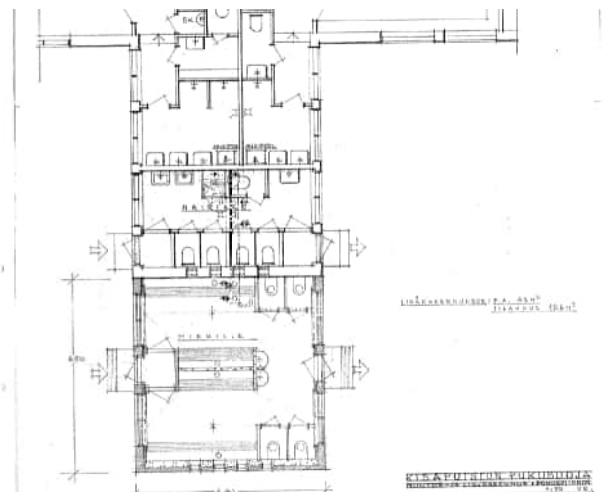
KUVA 25. Pukusuojan laajennus 1961, asemakuva

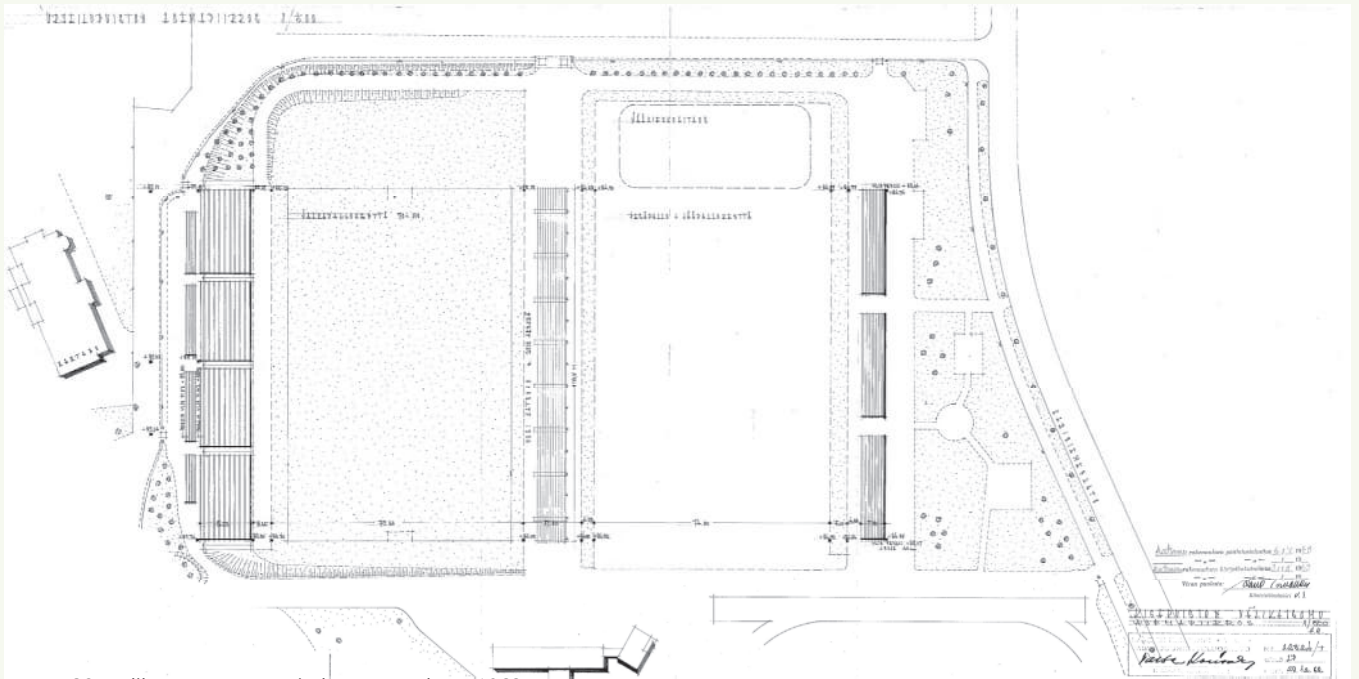
KUVA 26. Pukusuojan laajennus 1961, pohjakuva

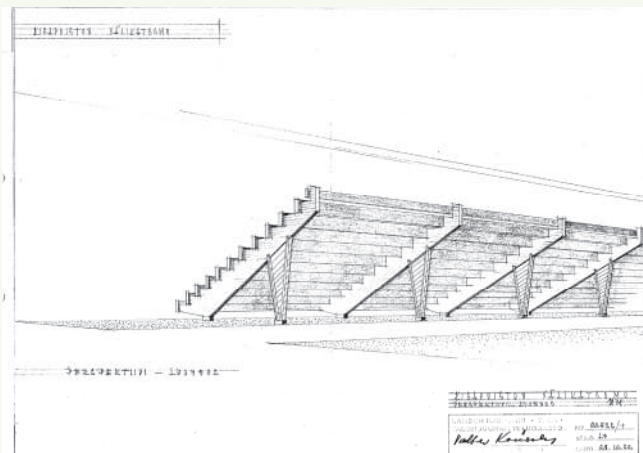
KUVA 27. Pukusuojan laajennuksen jatko, asemakuva 1962

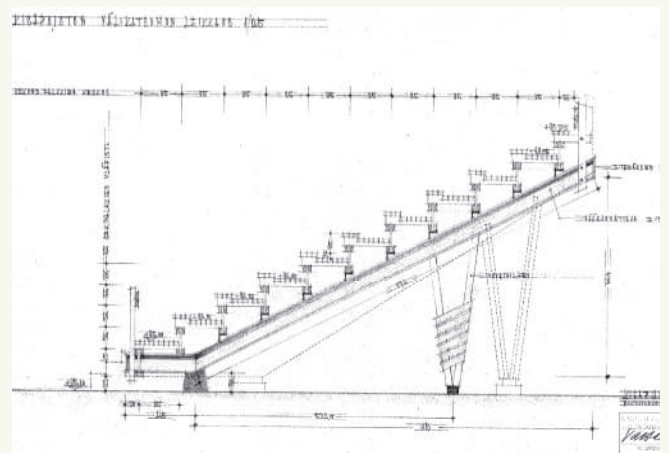
KUVA 28. Pukusuojan laajennuksen jatko, pohjapiirustus 1962

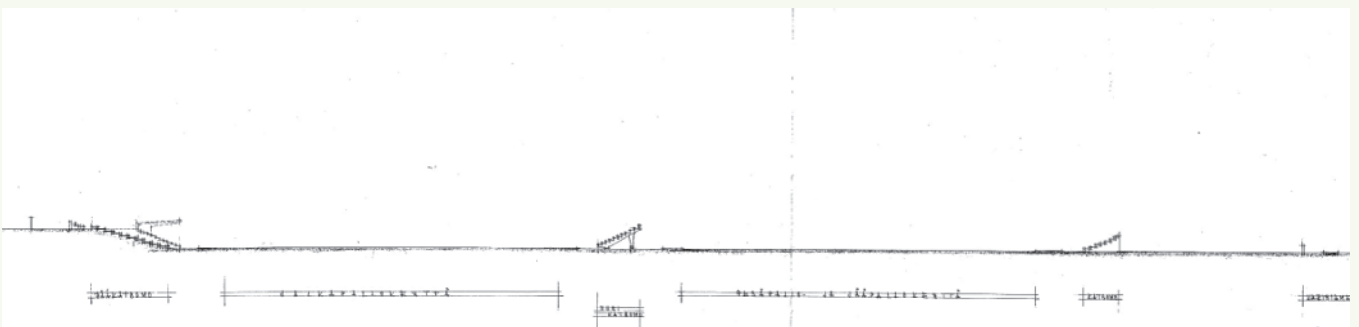
KUVA 29. Välikatsomon suunnitelma, asemakuva 1962

KUVA 30. Perspektiivikuva välikatsomosta, 1962

KUVA 31. Leikkauskuvav Välikatsomo 1962

KUVA 32. Katsomoalueen alueleikkaus, 1962

2.2.1.4 Päivitetty asemakaava 1964

Kartanon päärakennuksen muuttamista museoksi ideoitin 1950-luvun aikana useaan otteeseen ja alustava suunnittelu käynnistettiin loppusyksyllä 1959, kun Keski-Lahden kansakoulu valmistui. Koulupula kuitenkin jatkui ja opetustyö Kartanossa päättyi vasta 1.1.1965, kun koulun oppilaat siirtyivät entisen Tyttölyseon tiloihin Harjukadulle. Museon varsinainen toteutus suunnittelu käynnistettiin tämän jälkeen keväällä 1965, kun rakennus oli ensin inventoitu.

Päätös Tyttölyseon muuttamisesta Harjun kansakouluksi tehtiin 1963 ja sen edellyttämä asemakaavamuutos vielä samana vuonna. Museon sijoittamista varten tehty, asemakaava-arkkitehti Paul G. Rothin allekirjoittama Kisapuiston asemakaavamuutos on päivätty 11.8.1964 ja hyväksytty kaupunginvaltuustossa 26.10. samana vuonna. Siinä museolle on muodostettu erillinen tontti, joka on erotettu Kisapuistosta kapealla, istutettavaksi määritellyllä erillisellä osalla, jonka nimeksi on annettu Kartanonpuisto. Linja-autoaseman kortteli on jaettu kahtia linja-autoaseman korttelialueeksi ja pysäköimisalueeksi.

Varsinaisen Kisapuiston rajaus on pidetty pääosin vuoden 1950 asemakaavan mukaisena. Tarinakadun eteläpäässä urheilualue on kuitenkin erotettu muusta puistoalueesta niin, että kadun päästä linja-autoasemalle johtava puistokäytävä on jäänyt aidatun alueen ulkopuolelle. Rakennetut urheilukentät on kopioitu vanhasta asemakaavasta ja myöhemmistä toteutuspiirustuksista ilman muutoksia.

Poistuneen kaupunginpuutarhan rakennukset on esitetty kaavakartassa olemassa olleessa muodossaan. Niiden paikalta on poistettu julkisen rakennuksen aluemerkinä, mutta sen tilalle ei ole osoitettu uutta käyttötarkoitusta. Lasten leikkialue rajauksineen on samoin poistettu ilman uusia merkintöjä, mutta toteutettu koripallokenttä katsomoineen on näytetty. Yleisenä määräyksenä on urheilualueelle sallittu rakennettavaksi alueen käyttötarkoituksia palvelevia rakennuksia ja rakenteita enintään 20 % alueen pinta-alasta sisältäen yhden asunnon. Määräystä voi pitää sallivana, kun otetaan huomioon, että alueen pinta-ala on noin 9,6 ha ja rakenteiden mataluutta pidettiin kaupunkikuvallisesti tavoiteltavana.

2.2.1.5 Kisapuiston urheilualan yleissuunnitelma 1967-68

Koska Kisapuiston uusittu asemakaava ei pyrkinyt ohjaamaan urheilupuiston rakentamista, tarvittiin sitä varten yleissuunnitelma, jossa määriteltiin tulevat toteutustarpeet ja -tavat koko alueelle. Suunnitelmaa ei ole allekirjoitettu, joten se lienee laadittu Rakennusosaston puistosuunnittelijan toimesta. Kaupunginpuutarhuri Erkki Kivuori jäi eläkkeelle helmikuun loppussa 1967, joten 10.8.1967 päivätyn yleissuunnitelman lienee laatinut hänen seuraajansa Arvo Toivola. Lautakuntakierroksen jälkeen piirustusta on korjattu ja päivitetty suunnitelmakartta päivätty 9.9.1968.

Suunnitelmapiirustus on erittäin tarkka. Siinä on esitetty kaikki suorituspaiikat käyttötarkoituksineen, sorastetut liikennealueet, istutusalueet, kaivot ja viemäriverkko ja korkeuskäyrät. Vanhat luiskaukset on jätetty näkyviin viitteellisinä. Urheilualueeseen kuulumattomana, mutta siihen liittyvänä on suunniteltu 360 henkilöauto- ja 46 bussipaikan mitoitus pysäköintialueella, jalankulkuväylä kohti pääporttia ja kisapuistoa reunustava jalkakäytävä.

Vanha pesäpallokenttä on rajattu uudelleen ja pelisuunta käännetty lounaasta koilliseen, jotta kotipesän taakse on voitu sijoittaa yhteensä 8 lentopallokenttää. Kentän vanhat katsojat on esitetty purettaviksi, niiden takana olleet puistokäytävät sekä yksi lipunmyyntikojuista portteineen poistettu ja koko alue määritetty ruohopintaiseksi harjoitusalueeksi. Pesäpallokentän ympärille on merkitty pikaluistelurata ja sen keskelle jääpallokenttä. Poistettujen katsomorakenteiden tilalle on esitetty lähes koko pääkäytävän peittävä kaksipuoleinen katsomo pesä- ja jalkapallokenttien väliin. Tämän lisäksi on jalkapallokentän päätyihin merkitty aluevaraus lisäkatsomoita varten.

Pokien urheilukenttä on nimetty yleisurheilukentäksi ja vapaaksi luistelualueeksi. Sen juoksuradan sisälle on merkitty suorituspaiikkoja heittolajeille ja korkeushypyille sekä erikseen määrittämätön pelikenttä. Hyppylajeille on lisäksi osoitettu suorituspaiikkoja kentän koillispuolelle, jossa alkuperäinen luiskaus on loivennettu rinteeksi. Kaikkia vanhojen alueiden muutoksia ei kuitenkaan toteutettu suunnitellussa muodossa, esimerkiksi kaksipuoleinen katsomo ja lentopallokentät jäivät suunnitteluasteelle.

LAHDEN KAUPUNGIN KARTANON KAUPUNGINOSAN KORTTELIEN N:145, 199, 220 A, PIKKU-VESIJÄRVEN URHEILUPIIS-
TON OSAN JA KARTANONPUISTON ASEMAKAAVANMUUTOS 1:2000.

ASEMAKAAVAMERKINNÄT JA -MÄÄRÄYKSET:

1. ——— ON SEN RAAYA-ALUEEN ULKOPOULLA OLEVA VIIVA, JOTA VAIHVIESTA-
MINEN KOSKEE.
2. ——— KORTTELIN, KORTTELINOSAN JA ALUEEN RAJA.
3. ——— OIKEELLINEN TONTIN TAI RAKENNUSTALUAN RAJA.
4. 221 A KORTTELIN NUMERO.
5. 2. TONTIN NUMERO.
6. LAHDINK, KADUN, KATUKUJON, TORIN TAI PUISTON NIMI.
7. e-0,12 TONTTITENOKKUUDELUKU ELI TONTIN KERROSKALAN SUURE TONTIN
PINTA-ALAA.
8. Ym MUSEOIDEN JA NIIN VERRATTAVIEN RAKENNUSTEN KORTTELIALUE.
9. U ISTUTETTAVA PUISTO.
10. U URHEILUALUE.
11. AL P PYSÄKKIALUE.
12. AL LINJA-AUTOASEMAN KORTTELIALUETTA.
13. II ROMALAINEN NUMERO, JOKA OSOITTAA RAKENNUSTEN RAKENNUK-
SEN TAI SEN OSAN SUURIMMAN SALLITUN VÄRSINÄISEN KERROSKUUN.
14. URHEILUALUELLI ERISIAAN RAUNTAIA ALUEEN KÄYTTÖTARKOITUKSIA PALVE-
LEVIA RAKENNUKSIA JA RAKENTEITA ENINTÄÄN 20% ALUEEN PINTA-
ALASTA. ALUEELLE SALLITAAN YKSI ASUNTO.
15. X RISTI MERKINNÄN PÄLLÄ OSOITTAA MERKINNÄN POISTAMISTA.

y) 23.11.53 rakor.
pintaluokan

Lahtien kaupunginvaltuusto on kokouksessaan 26.10.1964
(424 §) hyväksynyt tämän asemakaavamuutoksen. Toistetaan
Lahtien kaupunginkansliassa Joulukuun 6 päivänä 1964
viran puolesta
Kaupunginjohtaja *Teesu Ulltinen*

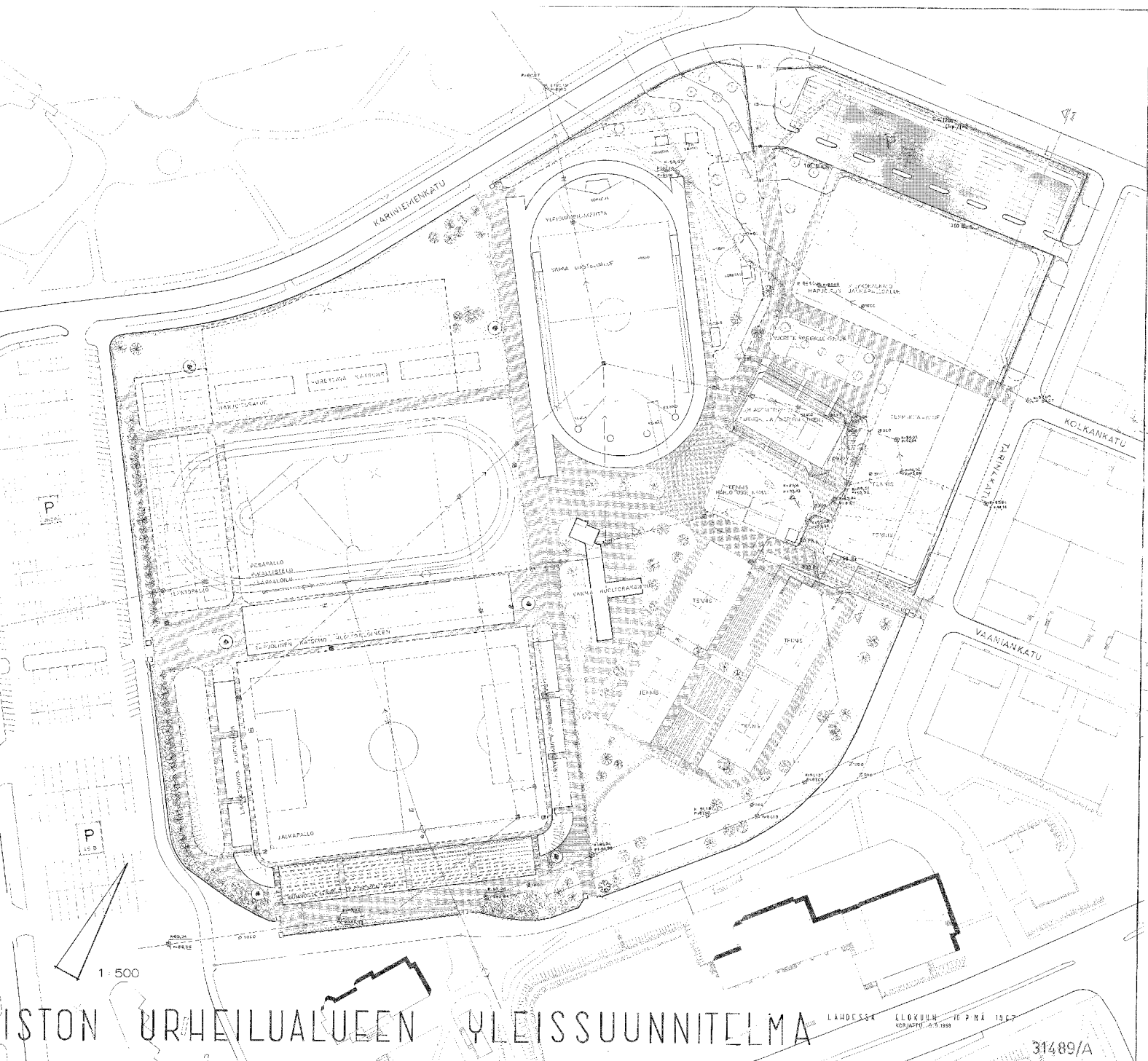
ASEMAKAAVANMUUTOKSEN POHJANA OLEVA KARTTA TÄYTTÄÄ
KAAVITUSMITTAUKSISTA JA KAAVOJEN POUJAKAARTOISTA
4.2.60 ANNETUN ASETUKSEN VAATIMUKSET

TEDISTÄÄ: *Teemu Ulltinen*

LAHDISSA 11 PÄIVÄNÄ ELIÖVUUTA 1964.

Paul J. Roth

KUVA 33. Kisapuiston asemakaavamuutos 1964

KUVA 34. Kisapuiston yleissuunnitelma 1967-68

Urheilualan koko itäreunan jäsentely on tässä yleissuunnitelmassa määritelty pääpiirteissään toteutettuun muotoonsa. Vaanankadun jatkeeksi on avattu uusi huoltoajoreitti, jonka portille on suunniteltu vanhojen lippukojujen mallia mukaileva uusi porttirakennus. Sen pohjoispuolelle on osoitettu paikat tenniksen harjoitusseinälle jätevesipumppaamon vieressä sekä kahdelle uudelle tenniskentälle ja sorapintaiselle harjoitusalueelle Tarinakadun aitalinjan vieressä. Koripallokentän pohjoispuolella on tila nuorten koripallokentälle.

Kolkankadun kohdalle on osoitettu toinen portti, josta on pääsy jalkapallon hiekkapintaiselle harjoitusalueelle, jossa talvisin oli kiekkokaukalon paikka. Kentän pohjoispuolella Kariniemenkadun varressa oli 126 henkilöautolle mitoitettu pysäköintialue. Kolkankadun linjan pohjoispuoli oli aiemmin kaupunginpuutarhan käytössä ja muokattiin nyt ensimmäisen kerran osaksi Kisapuistoa. Näiden muutosten myötä oli koko urheilupuistolle vuoden 1950 asemakaavassa osoitettu alue saatu osaksi Kisapuistoa 1960-luvun loppuun mennessä.

2.2.2 Muutokset 1970-, 1980-, ja 1990-luvuilla

2.2.2.1 Välikatsomon muutokset 1970-1989

Helmikuussa 1970 päivätettiin Talonsuunnitteluosastolla suunnitelmapiirustukset kenttäkuuluttamon ja lehtimieskatsomon noin 20 m² kokoisen katetun kopin rakentamiseksi välikatsomon keskelle. Piirustuksessa on esitetty aikaisemmin rakennettu osa, kenttäkuuluttamo, josta ei ole käytettävissä suunnitelmapiirustuksia. Avoimen välikatsomon ylin istumatason korko oli piirustusten perusteella noin +89.42 m ja selkänöjan päällä noin +90.00, kun Kartanon ja pengerkatsomon pihata-son korko on +89.19 - +89.66 m. Selostamokopin räystäskor-ko on +91.40 m. Vuonna 1972 katsomon alimman penkkirivin eteen sekä kentän koillispuoleen lisättiin kaiteet, joihin voitiin kiinnittää mainoksia.

Välikatsomo katettiin kokonaan vuonna 1976. Talonsuunnitteluosastolla tehty suunnitelma hyväksyttiin julkisivulautakunnassa 3.3.1976. Katoksen suojapellitykset tehtiin vihreästä profiilipellistä ja näkyvien teräsosien väriksi määritettiin musta. Vanhan kaiteen ja katoksen räystäään väliin on pesäpallokentän suuntaan asennettu läpinäkyvä Forbo-levy. Jalkapallokentälle avautuvan katoksen ylin piste on korkeudessa +93.30

m eli yli 3 m aikaisempaa korkeammalla. Kokonaiskorkeus on 8,3 m ja pesäpallokentän suuntaan 7 m.

Katsomon alle rakennettiin muottivaneripintainen lämmöneristetty jääkonesuoja keväällä 1982. Seuraava muutostyö tehtiin vuonna 1989, kun lehtimieskatsomoa laajennettiin uudemman kerran noin kolmanneksella. Laajennus noudatteli aikaisemman katoksen tyyliä, rakennettiin vanerista ja maalattiin vihreäksi. Samassa yhteydessä suojattiin katsomon alustatilat teräsverkoilla ja verkko-ovilla, jotta tilaa voitiin käyttää paremmin erilaisten materiaalien varastointiin. Teräsverkoaita rakennettiin lisäksi koko jalkapallokentän ympärille.

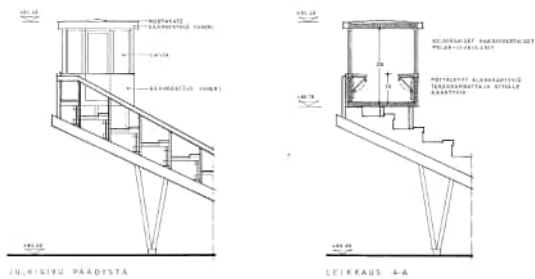
2.2.2.2 Lahden Tennis- ja Squashkeskus Oy ja tennishallin 1. vaihe 1979-80

Lahden Verkkopalloseura ry:n jäsenet Juhani Vainio ja Veli-Pekka Semeri perustivat tammikuussa 1979 osakeyhtiön, jonka tarkoituksena oli rakennuttaa sisäpelihalli tenniksen ja squashin harrastajille. Sisätennistä oli tuolloin mahdollista pelata Urheilutalolla ja ammattikoulun salissa. Yksityisille sisäkentille vaikutti kuitenkin olevan kysyntää. Uuden hallin sijoituspaikaksi esitettiin aluksi Launeelle suunnitellun uimahallin aluetta, mutta kaupunginvaltuusto hyväksyi apulaiskaupunginarkkitehti Esko Hämäläisen tekemän ehdotuksen rakennuksen sijoittamisesta Kisapuistoon.

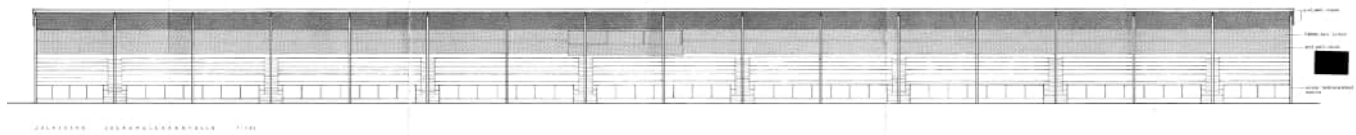
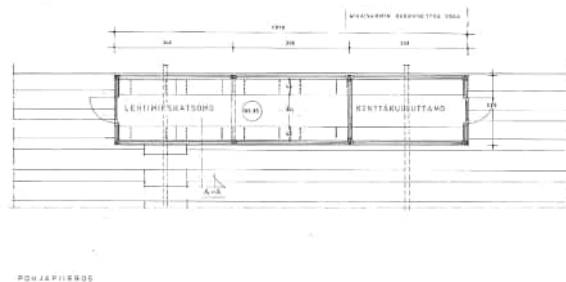
Hallin rakentamista varten yhtiö vuokrasi Kisapuistosta alueen, joka ulottuu Kariniemenkadun ja Tarinakadun laidassa noin 0,5 m pensasaidan sisäpuolelle siten, että sen hoito ja ylläpito jäi kaupungin huoleksi. Eteläosalla vuokra-alue on noin 0,5 m päässä rakennuksen seinästä. Vuokra-alueen sisälle rakennettiin myös kaksi paikoitusaluetta, joihin merkittiin yhteensä 43 autopaikkaa.

Keväällä 1979 hallin toteuttamisesta järjestettiin rakennusurakkakilpailu, johon sisältyi myös suunnittelu. Siihen osallistui Rakennusliike Valubetoni Oy arkkitehti Esko Hämäläisen tekemillä suunnitelmilla, Rakennus-Ruola Oy ja arkkitehti Jorma Vuorelma sekä Rauma-Repola Oy RA Veli-Pekka Semerin suunnittelemana puuelementtiratkaisulla, joka valittiin toteutettavaksi.

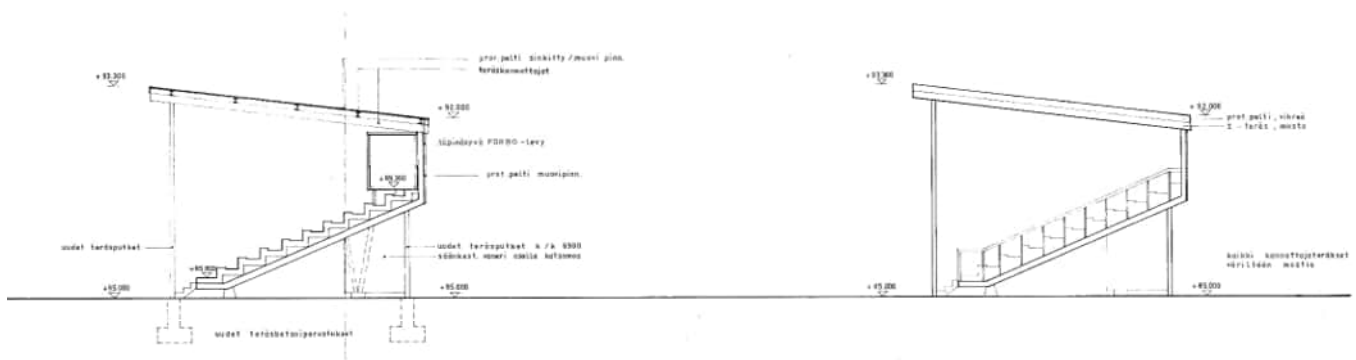
Rakennuksen 1. vaiheen urakoi Rauma-Repolan yhteistyökumppani Tampereelta. Halli valmistui kesällä 1980. Sen kerrosala oli 2 160 m² ja tilavuus 14 400 m³. Hallissa oli kaksi

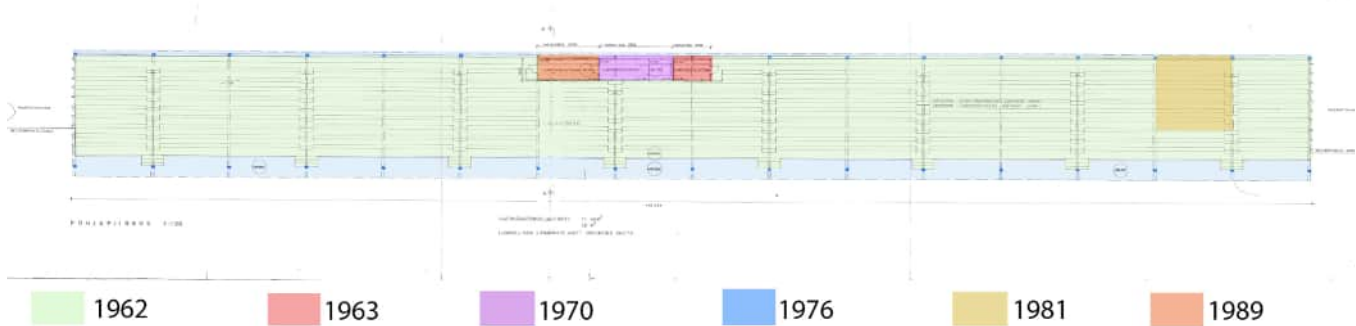
KUVA 35. Valikatsomon julkisivut, lehtimieskatsomon laajennus 1970.

KUVA 36. Täysin katetun välikatsomon leikkaus ja julkisivu 1976.

KUVA 37. Täysin katetun välikatsomon leikkaus ja julkisivu 1976.

KAAVIO 2. Välikatsomon muutosvaiheet, EP

tenniskenttää, neljä squashkenttää, kahvio sekä puku- ja pesutilat. Rakennuksen lattiataso on noin 5 m Kariniemenkadun tason alapuolella, mutta sen pohjoispuolella olevien asuinrakennusten näkymien takia kaarevan katon korkeutta laskettiin noin 1,5 m alkuperäiseen suunnitelmaan verrattuna. Hallin räystäskorko on noin 1,5 m ja harjakorko noin 5 m katutason yläpuolella. Hallin sisäkorkeus on madaltamisen seurauksena noin 1 m tennishallin tavoitekorkeutta matalampi. Visuaalisista syistä julkisivulautakunta edellytti lisäksi kaarevan vesikatton porrastamista.

Hallin kantavat pilarit ja seinät, perusmuurit ja -palkit sekä välipohjat on tehty teräsbetonielementeistä ja vesikattopalkit liimapuusta. Rakennesuunnittelusta vastasi Insinööritoimisto Puolanne Oy. Koska rakennus sijaitsee vanhalla rantaniityllä ja savipohjalla, jouduttiin peruspilareihin tekemään poikkeuksellisen leveät anturat, mutta paalutusta ei tarvittu, koska

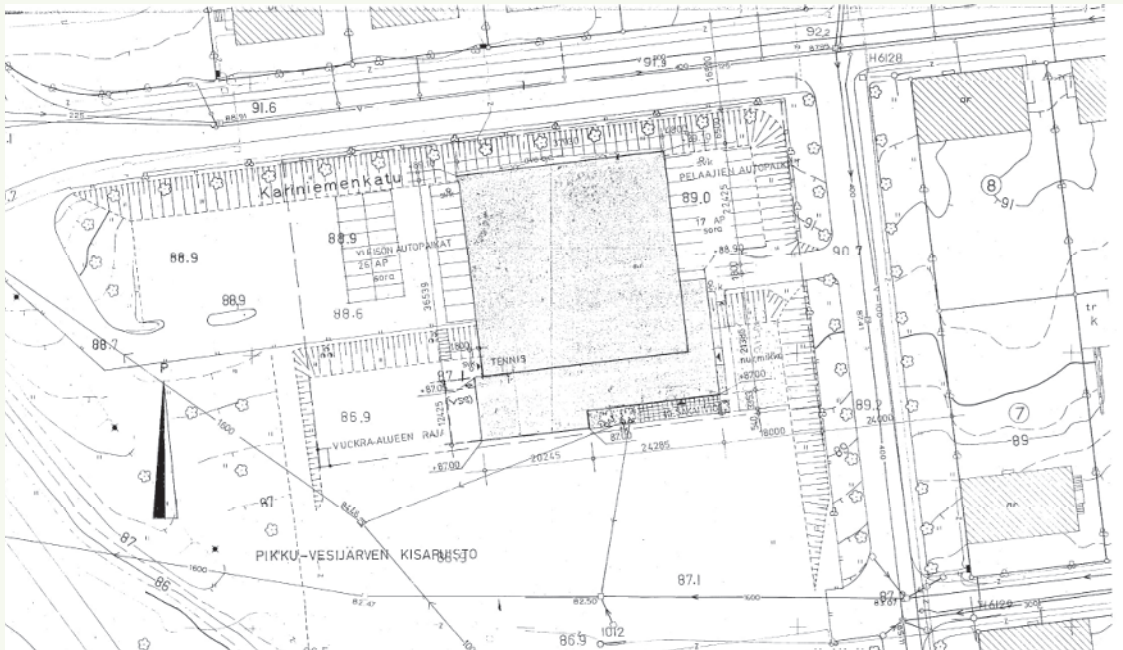
puurakennus on verrattain kevyt. Geo-suunnittelijana toimi kaupungingeodeetti Pentti Vuorelma.

Vaipparakenteet ovat puurakenteisista elementtejä, jotka suunniteltiin ja tehtiin Rauma-Repolan Rauman tehtaalla. Elementtirakennesuunnitelmat on allekirjoittanut M. Suikki. Ulkoseinien verhouksena on lomalaudoitus ja vesikattopäädissä profiilipelti. Alapohjissa on kenttäalueilla sora- ja sora-ramurskekerroksen päälle kahtena 30 mm kerroksena valettu asfalttibetoni, jonka päälle levitettiin pelialustana toiminut matto. Muualla alapohjarakenteena on styrox-eristeen päälle valettu teräsbetoni-laatta.

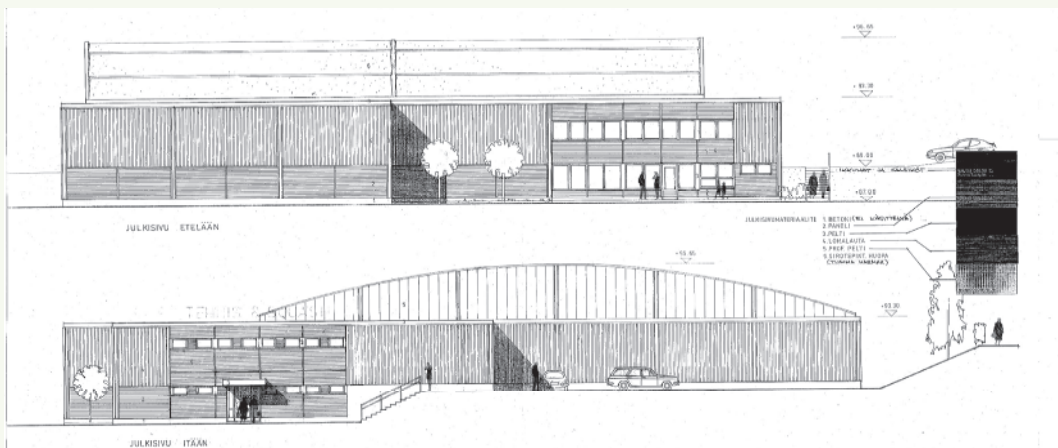
Talotekniikkaurakoitsijat laativat hallissa tarvittavat LVIS-suunnitelmat. Lvv-urakoitsijana toimi Teknillinen Starckjohann ja IV-urakoitsijana Suomen Puhallintehdas Oy.

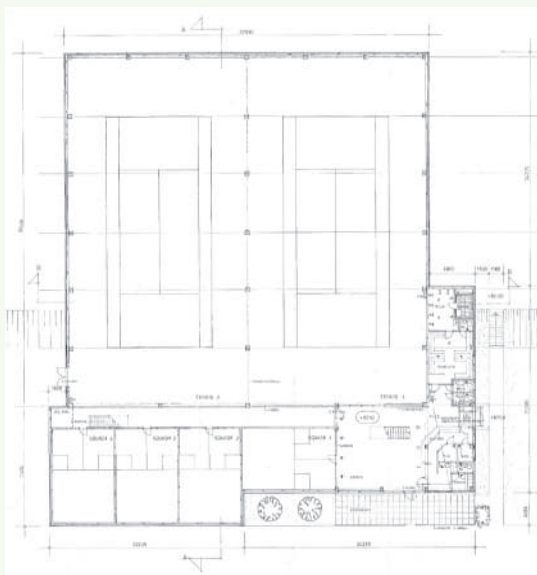
KUVA 38. Täysin katettu välikatsomo vuonna 1997, LKM

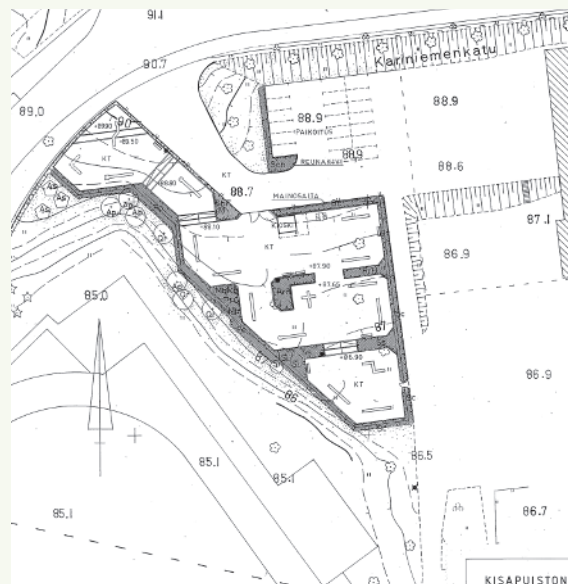
KUVA 42. Tennishalli, ote asemakuvasta vuodelta 1979

KUVA 41. Ote tennishallin julkisivuista etelään ja itään 1979

KUVA 40. Ote tennishallin pohjakuvasta, 1. kerros 1979

KUVA 39. Pienoisgolfradan suunnitelma 1982.

2.2.2.3 Pienoistolfrata 1982-92 ja Tennishallin laajennus 1987-88

Lahden Työväen Palloilijat oli hallihankkeen valmistelun yhteydessä edellyttänyt poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa vedoten, että hallin länsipuolelle siirrettäisiin Mukkulan kartanolle aikaisemmin rakennettu ja LTP:n pyörittämä pienoistolfrata. Pelialue rakennettiin 1982 ja sen yhteyteen pysäköintikentälle 20 autopaikkaa. Rata toimi paikalla kymmenen vuotta, kunnes se lopetettiin kannattamattomana 1992.

Hallin laajennusta alettiin suunnitella valmistella yhtiössä jo 1984. Vuokra-alueita laajennettiin niin, että hallin alle jäi 1960-luvun lopussa paikoitusalueeksi rakennettu kenttä. Toteutussuunnittelu käynnistyi syksyllä 1986 ja pääpiirustukset on päivätty 15.1.1987. Alkuperäistä osaa suurempi 2 835 kem² ja 20 475 m³ laajennusosa kasvatti hallin kooksi yhteensä 4 995 kem² ja 34 875 m³. Uuteen halliosaan saatiin mahtumaan kaksi uutta tenniskenttää, kaksi squashkenttää, viisi sulkapallokenttää, pieni kuntosalin ja pöytätennispaikkoja käytävälle. Itäpäätyyn tehtyyn erilliseen laajennusosaan rakennettiin suu-remmat puku- ja pesutilat sekä 2. kerrokseen toimistotiloja, joihin muutti Lahden Kortteliliiga ry.

Runkorakenteet tehtiin 1. vaiheen mukaisina. Rakennesuunnittelijana toimi Insinööritoimisto Pekasti Oy. Vesikattoon ei enää vaadittu vekkettä, mutta muuten julkisivumateriaalit ovat samat kuin alkuperäisessä hallissa. Niiden jäsentelyssä näkyy kuitenkin 1. ja 2. vaiheen välisenä aikana arkkitehtuurin muotokielessä tapahtunut tyyllinen muutos. Vanha osa on 1970-luvun asialliseen tyyliin ankaran suorakulmainen ja rati-onaalinen. Laajennusosassa on rikottu suorin linjoja julkisivussa sekä porrashuoneen ja aukotusten muotoilussa. Modernismi vaihtui post-modernismiin. Uuden osan urakoi YIT ja se valmistui tammikuussa 1988. Vuokra-alueelle jäi 17 autopaikkaa ja loput vaadituista 42 paikasta ilmoitettiin osoitettaviksi alueen ulkopuolelta. Asemapiirustuksessa on esitetty yhteensä 35 autopaikkaa katualueelle Tarinakadun varressa olevien koivujen väleihin, mutta niitä ei toteutettu.

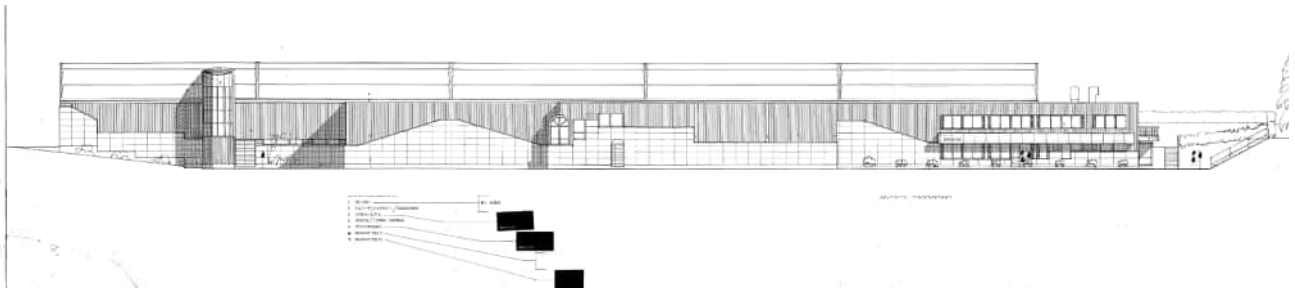
2.2.2.4 Sulkapallohallihanke 1989-92, Kariniemenkadun pysäköintialue ja Veli-Pekka Semeri

Pian laajennuksen valmistumisen jälkeen 1989 käynnistettiin uusi hanke, jonka tavoitteena rakentaa hallin rinnalle uusi Tarinakadun suuntainen sulkapallohalli, johon olisi tullut yhteensä 8 kenttää, jolloin vanhan laajennusosan sulkapallokentät olisi

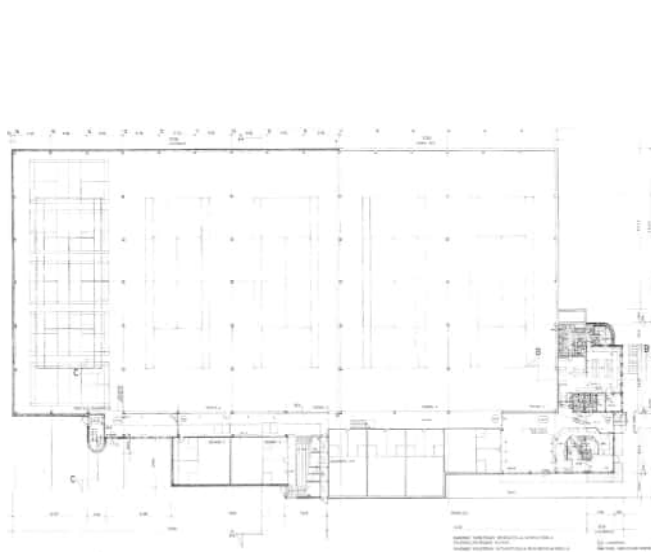
muutettu tenniskentäksi. Tämä versio kaatui asukkaiden vastustukseen 1990 ja seuraavana vuonna haettiin lupaa versiolle, jossa sulkapallokentät oli sijoitettu kahteen vanhan hallin suuntaiseen laajennusosaan. Muutosten jälkeen tälle versiolle saatiin rakennuslupa 1992. Toteutusta kuitenkin siirrettiin laman jälkeiseen aikaan ja lopulta siitä luovuttiin. Keväällä 2000 tehtiin valtuustoaloite kaupunginhallitukselle ja anomus halliosakeyhtiölle, joissa toivottiin sulkapallohallin toteuttamista, mutta ratkaisua ei enää 2000-luvulla ole etsitty Kisapuistosta.

Sulkapallohallin toteutusvaihtoehtoja rajoitti alueen läpi kulkeva pääviemäri, jonka linja jouduttiin ottamaan huomioon molemmissa versioissa. Jo edellisen laajennuksen yhteydessä jouduttiin hallin lounaiskulmaan tekemään ratkaisu, jossa viemäriputki voidaan ylittää niin, että sen uusiminen on mahdollista rakenteita purkamatta. Muutaman vuoden kestänyt laajennussuunnittelu poiki alueelle myös toteutetun muutoksen, kun pienoistolfradan toiminta oli osoittautunut kannattamattomaksi ja paikoitusongelma odotti ratkaisua. Tennishallin länsipuolelle suunniteltiin ja toteutettiin nykyinen 53 autopaikan pysäköintialue 1993. Samalla Tarinakadun varteen hahmotelluista paikoista luovuttiin pääosin: ainoastaan Vaanankadun liittymän lähistölle rakennettiin 9 autopaikkaa viheralueelle koivujen väliin.

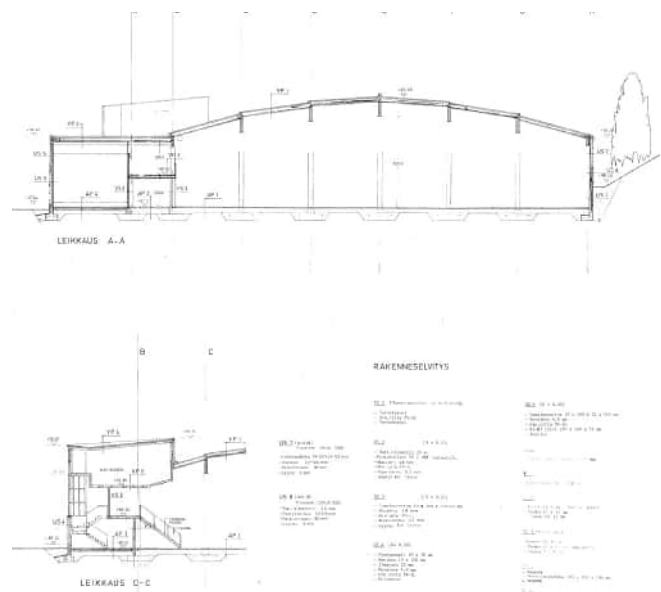
Tennis- ja squash-hallin suunnittelija Veli-Pekka Semeri on syntynyt Lahdessa 22.7.1947 ja valmistunut rakennusarkkitehdiksi Lahden teknillisestä oppilaitoksesta 1973. Työskennellyään Arkkitehtitoimisto Ojonen-SipponenTeerenmaa Oy:n ja Arkkitehtuuritoimisto Veikko Gröhn Ky:n palveluksessa hän perusti Arkkitehtuuritoimisto Veli-Pekka Semerin 1979. Kolmenkymmenen toimintavuoden jälkeen toimisto myytiin 2010 Talokeskus Oy:lle, jossa Semeri toimi suunnittelupäällikkönä vuoteen 2012. Sen jälkeen perustettu Semeri Veli-Pekka T:mi toimii edelleen. Semeri on suunnitellut lukuisia teollisuus-, liiketila- ja asuntokohteita, sekä uudisrakennuksia että peruskorjauksia Lahden seudulle ja Sotkamoon. Orimattilaan ja Lahteen hän on suunnitellut yhteensä neljä palvelutaloa sekä päiväkodin Järvelään. Tennishallin lisäksi Semeri suunnitteli Nick's Club Oy:n tilojen peruskorjauksen urheilukeskuksessa sekä Vuorenmäen liikuntahallin Orimattilassa. Hän on Lahden Tennis- ja Squashkeskus Oy:n perustajaosakas ja hallituksen jäsen ja suunnitellut kaikki hallirakennuksen vuosi- ja peruskorjaukset alusta lähtien.

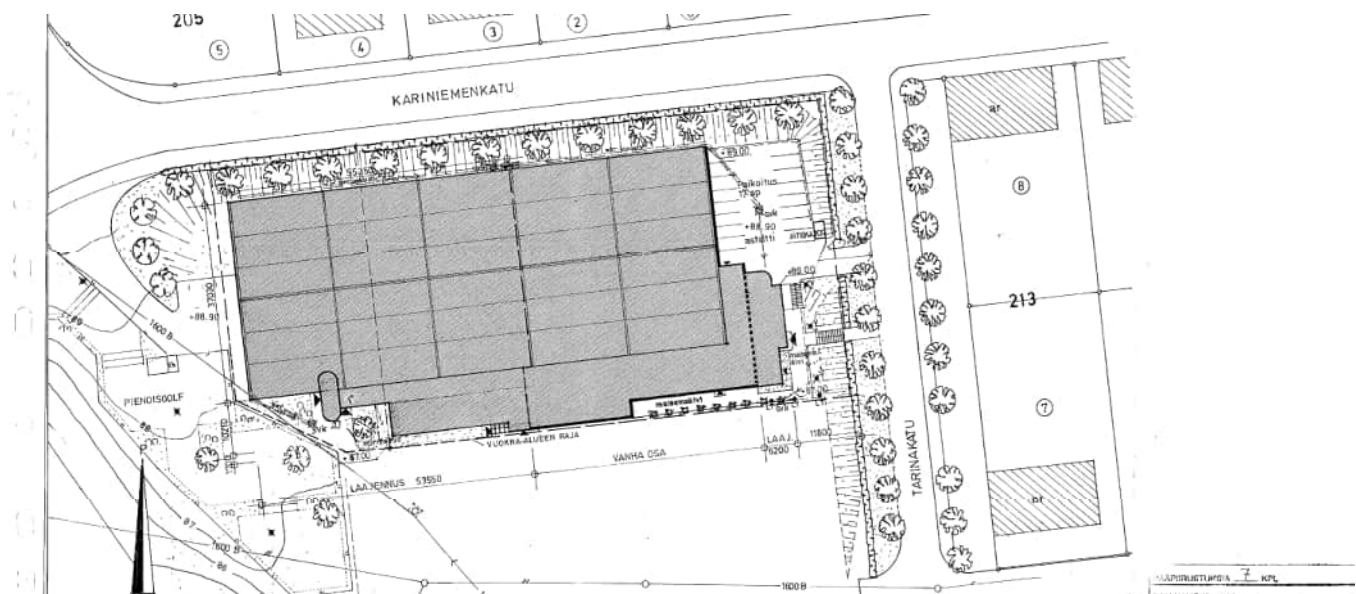
KUVA 43. Tennishallin laajennuksen julkisivu 1987

KUVA 44. Ote tennishallin laajennuksesta 1987, pohjakuva, 1.krs

KUVA 45. Ote leikkauksesta, tennishallin laajennus 1987.

KUVA 46. Ote tennishallin laajennuksen asemakuvasta 1987.

KUVA 47. Pukusuojarakennus 1975, c Hannu Bask, LKM

KUVA 48. Tenniskenttiä 1975, c Hannu Bask, LKM

KUVA 49. Kariniemenkadun sisäänkäyntiportti 1975, c Hannu Bask, LKM

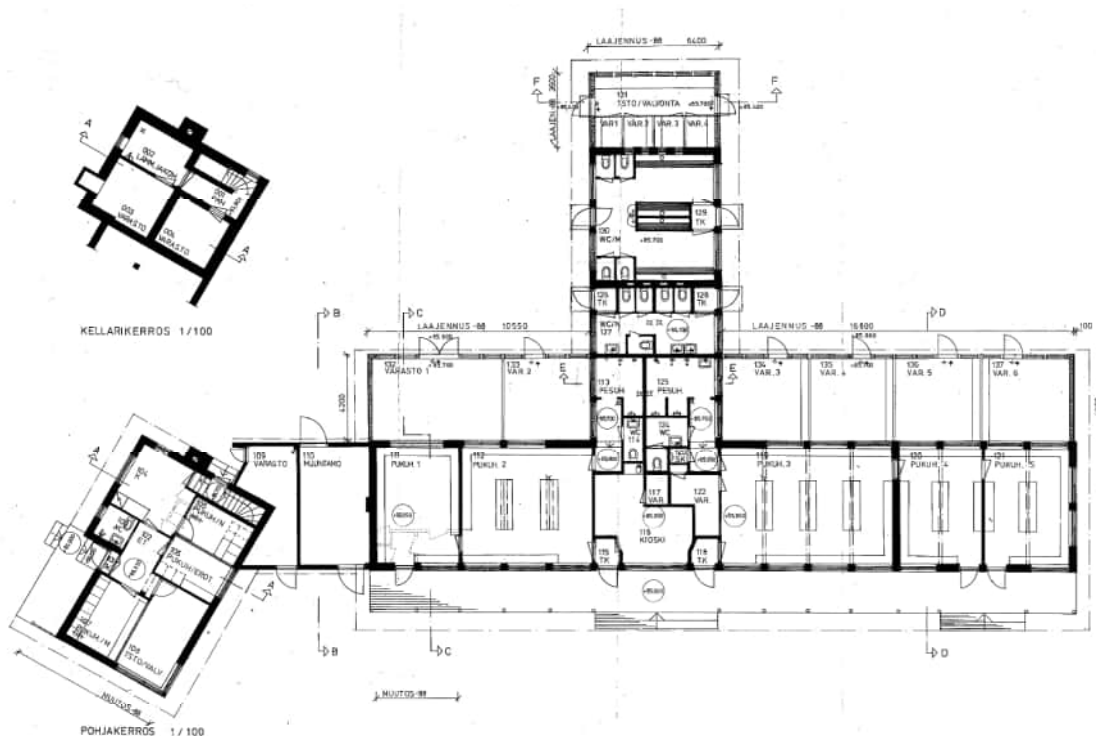
2.2.2.5 Pukusuojarakennuksen laajennus 1988 sekä 1980-90 -lukujen kenttätöet ja vihersuunnittelu

Pukusuoja- ja asuinrakennuksiin tehtiin syksyllä 1988 merkittäviä muutoksia. Pukusuojan taakse koko sivun pituudelta rakennettiin varastotiloja puurakenteiseen, noin 4 m levyiseen laajennusosaan. Märkätilasiipeä jatkettiin 3,5 m:n pituisella puurakenteisella lisäosalla, johon sijoitettiin toimisto- ja varastotilaa. Asuinrakennuksen tilat sisustettiin pukuhuone- ja toimistotiloiksi. Rakennusten välinen kylmä varasto ja katos purettiin ja niiden paikalle rakennettiin muuntamo ja lämmintä varastotilaa. Muutostöiden yhteydessä rakennukset liitettiin kaukolämpöverkkoon. Laajennusosien yhteenlaskettu kerrosala on 138 kem² ja 480 m³. Muutossuunnittelusta vastasi apulaiskaupunginarkkitehti Esko Hämäläinen. Alkuperäiset 1950-luvun istutukset olivat 30 vuoden kulussa kasvaneet täysimittaisiksi. 1984 on laadittu kaupunginpuutarhuri Arvo Toivolan laatima puustokartta, joka on tarkistettu tammikuussa 1988. Vaikuttaa siltä, että kyseessä on inventointi eikä istutussuunnitelma. Sen sijaan laajennettun pukusuojarakennuksen ympärille suunniteltiin pieniä pensasistutusalueita elokuussa 1989, mikä osoittaa, että Kisapuiston puistomaisuutta pyrittiin ylläpitämään.

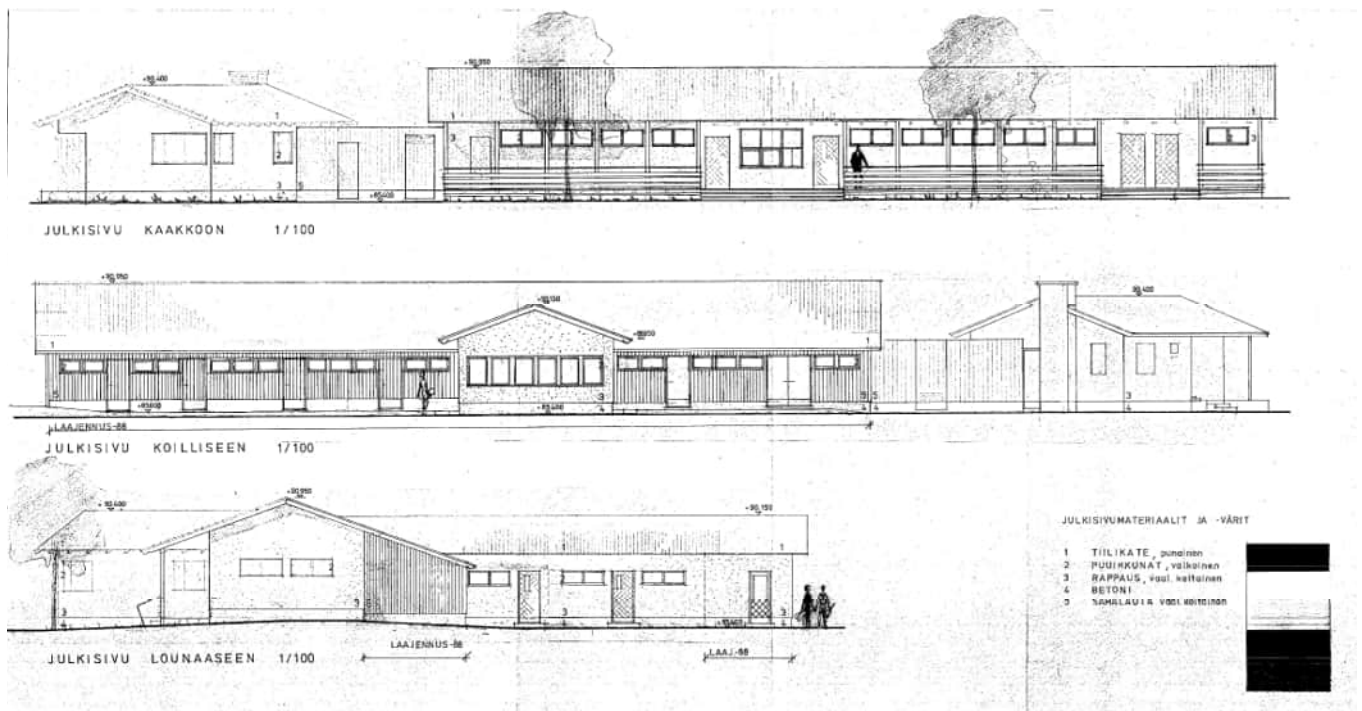
Seuraavalla vuosikymmenellä uusittiin Kisapuiston erilaisia osa-alueita. Jossakin vaiheessa 1990-luvun taitteessa käännettiin 1960-luvun lopun yleissuunnitelman mukaisesti itä-länsisuuntaisesti rakennetut tenniskentät 5 ja 6 toisin päin. Poikien urheilukenttä rakennettiin 1991 uudelleen jalkapallon harjoituskentäksi, joka varustettiin lämmitettävällä hiekkatekonurmella. Kentän yleissuunnitelma tehtiin Kaupunkisuunnitteluviraston Kaa-voitusosaston Asemakaavatoimistossa ja toteutussuunnittelu Geosto Oy:ssä DI Lasse Eerolan toimesta. Istutussuunnitelman teki Arvo Toivola kesäkuussa 1991 ennen eläkkeelle jäämistään.

Uuden kaupunginpuutarhuri Hannu Neuvosen allekirjoittamia suunnitelmia tehtiin tennishallin länsipäähän rakennettun paikoitusalueen ympärille 1993 sekä koripallokentän ympäristöön, kun se rakennettiin uudelleen 1995.

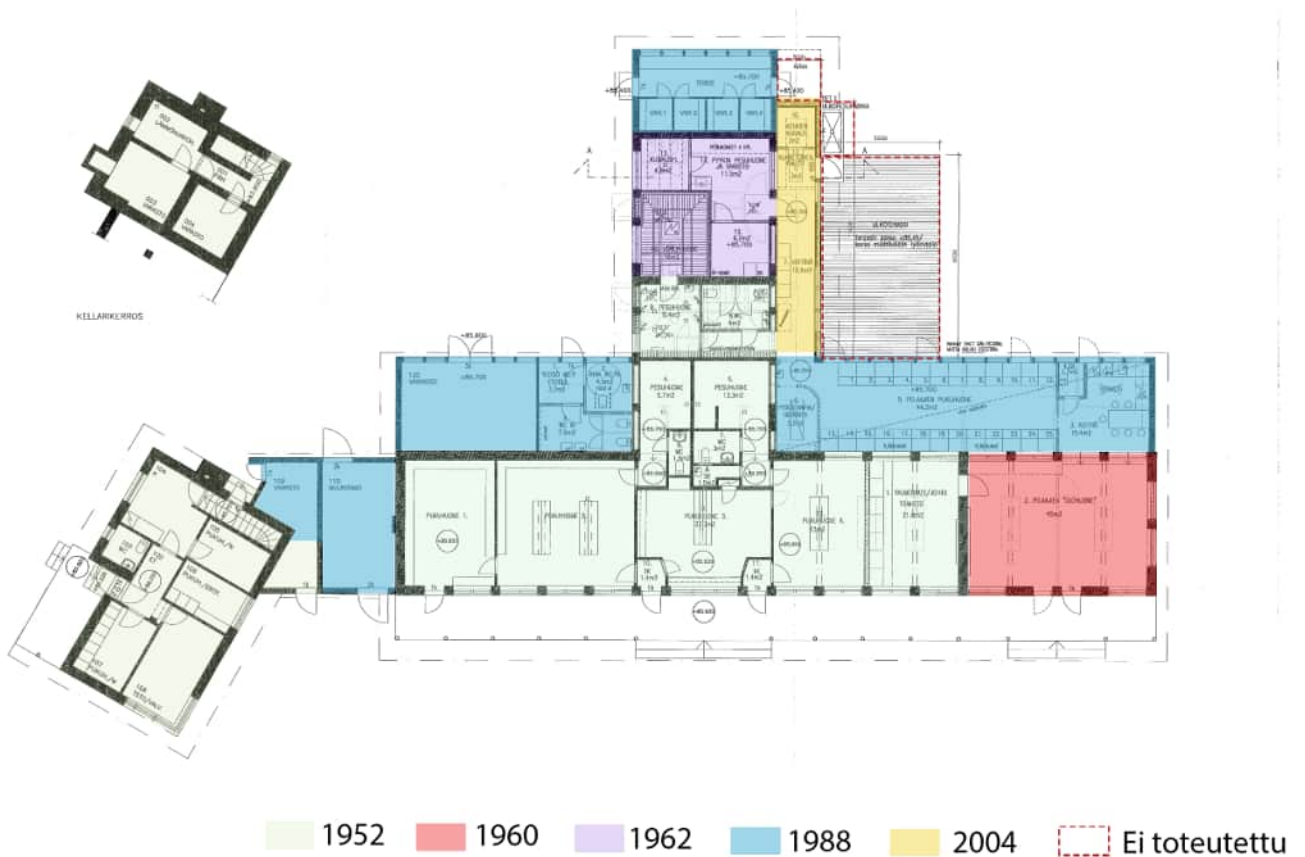
Ilmakuvista on todettavissa, että jossakin vaiheessa 1990-luvun lopussa on Kisapuiston länsikulman aitalinja oikaistu pesäpallokentän vieressä olevan nurmialueen poikki mahdollisesti tuolloisen pysäköintialueen ja Kariniemenkadun liittymän näkyvyyden parantamiseksi. Nykyinen aitalinja on tämän mukainen. Samaan aikaan tennishallin edessä olevan lentopallokenttäalueena käytetyn hiekkakentän eteläreunaan koripallokentän kohdalle tehtiin ensimmäinen beach-volley -alusta.

KUVA 50. Ote pukusuojarakennuksen laajennuksesta 1988.

KUVA 51. OPkusuojarakenuksen laajennus 1988, julkisivukuvat

KAAVIO 3. Pukusuojarakennuksen rakennusvaiheet, EP

2.2.3 Muutokset vuosina 2000-2024

2.2.3.1 Ylläpito- ja uudistustyöt 2000-luvulla

Pukuhuonerakennusta on uudistettu viimeksi vuonna 2006. Arkkitehtitoimisto VG-Group Oy:ssä tehtiin joulukuussa 2004 päivätty suunnitelma, jossa 1988 tehdyn laajennusosan tilat muutettiin pohjoispäässä osittain yleisö-wc-tiloiksi sekä eteläpäässä pukuhuonetilaksi ja keittiöksi. Märkätilasiiven kaikki wc-tilat purettiin ja niiden paikalle rakennettiin pelaajille tarkoitettuja pesu-, wc- ja saunatilat sekä pyykinpesutilat. Siiven kaakkoissivulle rakennettiin tiloja yhdistävää käytävää varten 2 m levytys. Sen edustalle suunniteltiin myös terassi, mutta se on jäänyt toteuttamatta. Vuonna 2010 pukuhuonerakennuksen eteen pystytettiin Jari Litmasen patsas. Jossakin vaiheessa tämän jälkeen pukusuojarakennuksen taakse on sijoitettu kaksi konttia jalkapallon harjoituskenttää palvelemaan.

Väläkatsomossa riehui lokakuussa 2003 tulipalo, joka tuhosi eteläpäästä 10-15 m pituisen alueen kokonaan (Turun Sanomat 29.10.2003) ja vaurioitti muualla katsomon kantavia rakenteita niin, että se asetettiin käyttökieltoon. Korjaustöitä ei käynnistetty välittömästi, koska uutta katsomoratkaisua oltiin etsimässä. (MTV Uutiset 10.12.2003) Katsomo yritettiin sytyttää uudelleen heinäkuussa 2005, mutta se saatiin sammumaan vaahtosammuttimilla. (ESS 19.7.2005) Paloissa vaurioituneita kantavia teräs- ja puurakenteita peruskorjattiin ja uusittiin katsomon keskiosalla vuonna 2007 ja sivuosissa vasta 2009. Katsomon palossa vaurioitunut eteläinen osa purettiin perustuksia myöten 2007 ja säilytettyyn osaan rakennettiin uudet teräsrakenteiset tukilinjat puupalkkien keskelle, jolloin alustan tukitiheys kasvoi. Suunnitelmat laati Päijät-Suunnitelu Oy:ssä DI Tarmo Eloranta.

Kesällä 2007 uusittiin jalkapallon harjoituskenttä. Lahti Energian 100-vuotisjuhlien kunniaksi kentän alle asennettiin kaukolämpöjärjestelmän hukkalämpöä hyödyntävä putkisto, joka mahdollisti kentän ympärivuotisen käytön. Järjestelmämuutosten myötä lämmityksestä on kuitenkin myöhemmin luovuttu. Kesällä 2008 beach-volley -aluetta laajennettiin kahdella uudella kentällä siten, että niiden ja tennishallin väliin jäi vielä viisi lentopallokenttää.

Vuonna 2008 Kisapuiston alueelle on laadittu kehittämissuunnitelma, joka ei ole ollut käytössä tätä selvitystä tehtäessä, jo-

ten sen vaikutusta ympäristöön ei ole voitu arvioida.

Erillisenä hankkeena toteutettiin pukusuojarakennuksen eteen pystytetty Jari Litmasen patsas, joka luovutettiin kaupungille lokakuussa 2010.

2.2.3.2 Ranta-Kartanon asemakaava ja muut 2010-luvun muutokset

Vuonna 2005 järjestetyn kaupunkirakenteellisen ideakilpailun tulosten pohjalta 15.6.2009 puiston lounaispuolelle vahvistettu asemakaava vaikutti merkittävästi Kisapuiston ilmeeseen, kun entiselle paikoitusalueelle rakennettiin uusi Kartanonkatu. Valitusten jälkeen asemakaava tuli kuitenkin lainvoimaiseksi vasta kolmen vuoden päästä 6.9.2012, jonka jälkeen kaavaa päästiin toteuttamaan. Tätä tarkastellaan lähemmin luvussa 3. Ennen asemakaavan vahvistamista on marraskuussa 2011 päivätty kaupunginpuutarhurin tekemä suunnitelma Kisapuiston joidenkin alueiden kunnostussuunnitelma, joka on kuitenkin jäänyt pääosin toteuttamatta.

Sen sijaan 9.9.2014 on päivätty allekirjoittamaton kunnostussuunnitelma, jossa on esitetty joidenkin alueiden kunnostustarpeita ja toimenpide-ehdotuksia. Sen mukaisesti on alueen ympärillä ollut pensasaita korvattu vaihteittain muovipinnoitella teräsverkkoaidalla Tennishallin vuokra-aluetta reunustavia Kariniemenkadun ja Tarinakadun varsia lukuun ottamatta.

Pesäpallokenttä viheralueineen kunnostettiin 2011. Vuosien 2012 ja 2013 aikana rakennettiin uudelleen jalkapallokentän pengerkatsomo Ramboll Oy:n K. Mönkäreen tekemän suunnitelman mukaan. Siihen sisältyi myös pensasaidan uusiminen katsomon kohdalla, mutta sitä ei toteutettu. Kentän valaistus uusittiin 2013-14 ja itse kenttä uusittiin tekonurmipintaiseksi 2016-17 edelleen Ramboll Oy:n Mönkäreen ja S. Toorikan laatimien suunnitelmien pohjalta. Viher-suunnitelma tehtiin kaupungin Teknisen ja ympäristötoimialan Kaupunkiympäristö-yksikössä.

Uuden asemakaavan myötä Kisapuiston lounaisraja muotoiltiin uudestaan 2017-18. Rajalla ollut runsas puusto kaadettiin ja maaston luiskaukset uusittiin. Kartanonkadun varteen istutettiin uusi pensasaita ja sen taakse uusi puurivi. Katualueen kevyen liikenteen väylä on rakennettu osittain Kisapuiston alueelle siten, että vanha pääportti näyttää työntyvän katualueelle. Kenttäalueet on aidattu puurivin takana vielä erik-

seen muovipinnoitetulla teräsverkkoaidalla.

Tennis- ja Squashkeskus Oy rakennutti vuonna 2019 vanhan palloseinän paikalle padel-kentät. Niiden myötä urheilupuiston tarjonta lisääntyi jälleen yhdellä uudella lajilla. Samana vuonna kaupunki uudisti lentopallokenttäalueen, kun neljä beach-volley -kenttää käännettiin edullisempaan ilmansuuntaan ja niiden rinnalle aidatun alueen sisään sijoitettiin kaksi lentopallokenttää. Loppuosa hiekkakentästä jätettiin mölkyn, kyykän ja petanquen peliareenaksi. Kisapuistoa kiertävä alkuperäinen pensasaita korvattiin muovipinnoitetulla teräsverkkoaidalla.

2.2.3.3 Kisapuiston kokonaissuunnitelma 2021

Tällä hetkellä alueen rakentamista ohjaa Lahden Kisapuiston kokonaissuunnitelma vuodelta 2021. Sen laatimiseen osallistuivat Lahden Tilakeskus, Lahden kaupungin liikuntapalvelut, Lahden kaupungin Tekninen ja ympäristötoimiala sekä Spatium Toimitilat Oy. Konsultteina toimivat TIENO Arkkitehdit ja Ramboll Oy. Suunnitelma hyväksyttiin Lahden kaupunginhallituksessa 4.10.2021.

Kokonaissuunnitelmassa on tarkasteltu nykytilannetta ja investointitarpeita sekä laadittu hankkeille kustannusarvio ja aikataulu. Siinä todetaan Kisapuiston kehittämisen tavoitteista seuraavaa: *”Lajien sekä eri käyttäjäryhmien tarpeiden nykyaikainen huomioiminen nostaa alueen käyttöastetta ja tuleva monipuolinen käyttö tukee kaupunkikeskustan sekä laajemmin ajateltuna koko Lahden seudun elinvoimaa. Kisapuisto mahdollistaa kaupunkilaisten liikunnan harrastamisen keskustassa sekä tarjoaa lähiseudun kouluille monipuolisen liikuntapaikan.”*

Alueen liikennejärjestelyistä on kokonaissuunnitelmassa seuraavat kirjaukset:

- Huoltoliikenne Kisapuiston alueelle tapahtuu Tarinakadun kautta. Ajoväylä pääkatsomolle parannetaan ja asfaltoidaan. Ajoväylä rakennetaan siten että rekkaliikenteen on mahdollista kääntyä pääkatsomon, pesäpallokentän ja huoltorakennuksen välisellä alueella. Tapahtumien televisiointiin tarvittava pinta-ala rekoille on vähintään 400 m², alue sijoitetaan pääkatsomon yhteyteen
- Kariniemenkadulta on yhteys pohjoisosan pysäköintialueelle, mutta muuta ajoyhteyttä ei voida Kariniemenkadulta tai Kartanonkadulta avata. Jalkapallon har-

joituskenttä saneerattiin 2021: kentälle rakennettiin lämmitysjärjestelmä ja tekonurmi uusittiin.

- Alueen halki kulkevat kävelyväylät ovat kaupunkirakenteen kannalta tärkeitä reittejä ja ne säilytetään vapaasti kuljettavina.
- Kisapuistoon lisätään polkupyörien pysäköintiä varten runkolukitusmahdollisuudella varustettuja pyörätelineitä.
- Linja-autojen pysäköintiä selvitetään.
- (Jalkapallo)Stadionin alueelle toteutetaan aidatut alueet, kentälle yleisö ohjataan porttien kautta. Pääporttina on Kartanonkadun puoleinen olympiaportti. Muita portteja ovat stadionin eteläpuolella olevat portit 2 kpl sekä pääkatsomon itäpäädyssä oleva portti.

Kokonaissuunnitelman mukaiset investointikohteet ovat olleet:

- Harjoitusjalkapallokentän saneeraus, joka toteutettiin 2021.
- Ulkokuntolaiteryhmän rakentaminen pesäpallokentän kylkeen nurmialueelle, joka toteutettiin 2022.
- Pesäpallokentän uusiminen ja varustaminen jäähdytysputkistolla tekojäärataa varten. Rakennushanke toteutettiin 2022-23 niin, että jääradan avajaiset voitiin pitää 15.12.2023. Kentän massiivinen lauhdutinlaitteisto sijoitettiin sekin nurmialueelle ja ympäröitiin puurakenteisella pystyranka-aidalla. Sen viereen on rakennettu tekojääradan jäädytyskoneen säilytystila, joka sekin on ympäröity puuranka-aidalla. Lisäksi kentän eteläpään pystytetylle kahdesta kontista muodostetulle tuomaritornille on haettu pysyvä rakennustunnus. Siirrettäviä katsomoita on noin 500 katsojalle.
- Spatium-toimitilat Oy:n tilaama suunnitelma uudesta pääkatsomosta vastasi tasoltaan Veikkausliigan kansallista ja Uefa 2-kategorian tasoa, jossa oli 1980 katsomopaikkaa. Suunnitelmassa oli varauduttu tason nostoon Uefa 3-kategoriaan, mikä olisi edellyttänyt vähintään 820 katsomopaikan lisäämistä kentän päätyihin, lisää lehdistö- ja VIP-paikkoja ja VIP-autopaikkoja, elektroniset portit, TV-studiotilan, kameravalvonnan ja led-screenin lisäämistä sekä 600 m² kaapeloinnein varustetun aluevarauksen järjestämistä lähetyksautoille.

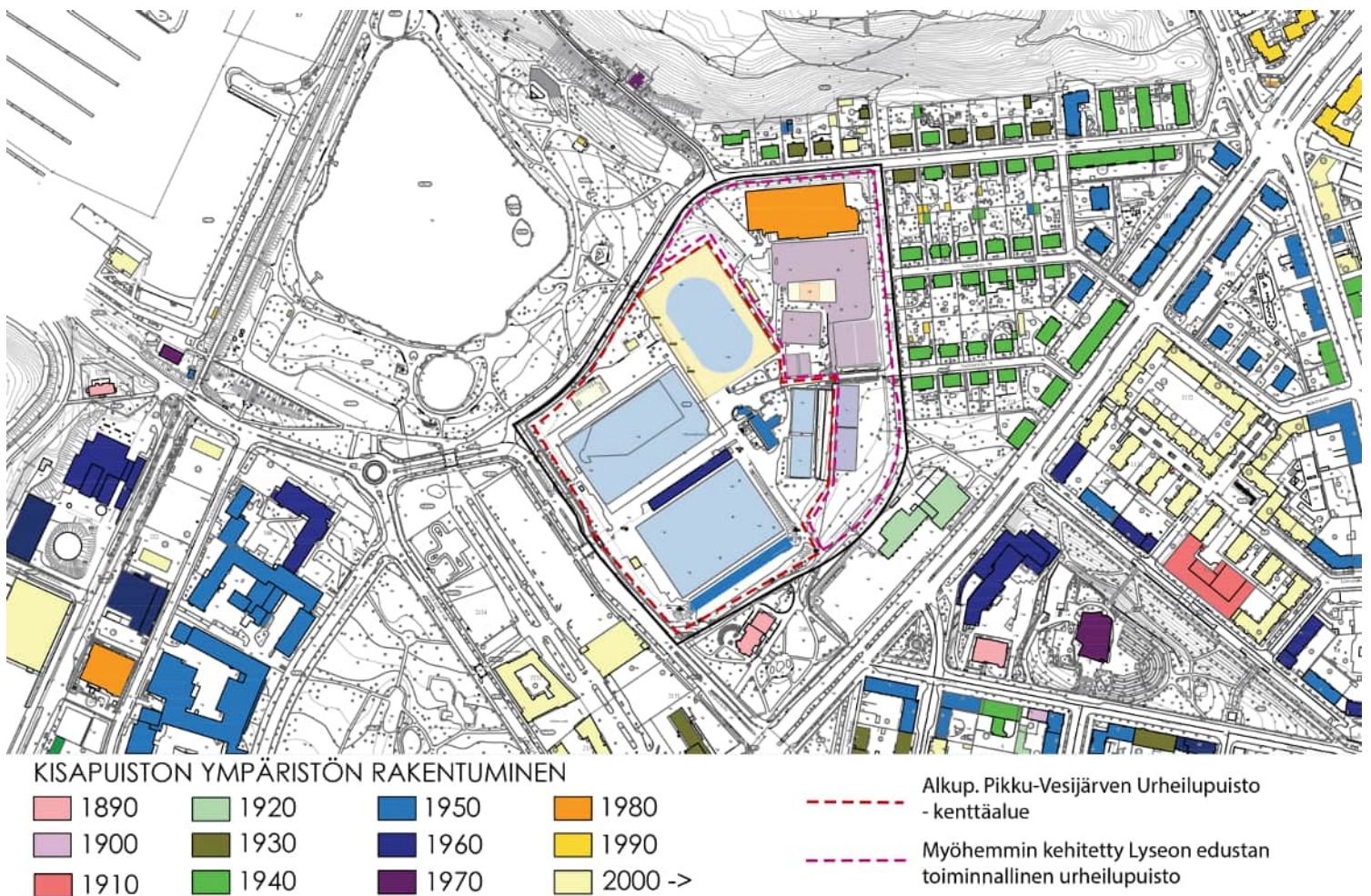
2.2.3.4 Pääkatsomon hankesuunnitelma 2024

Jalkapallokentän pääkatsomon hankesuunnitelma on päivätty 16.1.2024. Sen laatimiseen osallistuivat Lahden Tilakeskus, Lahden kaupungin liikuntapalvelut sekä konsultteina Arkkitehtipalvelu Oy (arkkitehtisuunnittelu), Berater Oy (kustannuslaskenta) ja A-Insinöörit Oy (hiilijalanjälkilaskenta ja elinkaari palvelut).

Uuteen rakennukseen on suunniteltu katetun katsomon lisäksi tiloja urheiluseuratoiminnalle ja harrastajille. Tavoitteena on rakentaa kiinteitä katsomopaikkoja 2100 sekä 340 purettavis-

sa olevaa paikkaa. Vaatimustasona pidetään Uefan kategorian 2 vaatimuksia, mutta suunnitelmassa varaudutaan kategorian 3 vaatimuksiin, jolloin päätykatsomojen avulla katsomokapasiteetti on vähintään 4500 paikkaa.

Vuoden 2021 kokonaissuunnitelmassa oli jäänhoitokonesuoja sijoitettu katsomorakennukseen, mutta hankesuunnittelun yhteydessä todettiin olevan tarkoituksenmukaisempaa sijoittaa 5 m korkeutta vaativa konesuoja erilliseen rakennukseen yleissuunnitelmassa merkittyyn paikkaan, mutta suurempana.

KAAVIO 4. Kisapuiston ympäristön rakentuminen 1800-luvun lopusta 2000-luvulle, EP

3

MAISEMAKUVA

3.1 Kasvillisuus

3.1.1 Alkuperäiset istutukset

Vuosien 1950 ja 1952 istutussuunnitelmat kattavat koko Kisa-puiston alueen sekä osan Pikku-Vesijärven, Kariniemenkadun ja osan Kisa-puistoon liittyvästä Pikku-Vesijärven rannasta. Alkuperäisissä suunnitelmissa on esitetty puuryhmien paikata, mutta ei eritelty istutettavia puulajeja. Puiden lisäksi alkupe- räisessä istutussuunnitelmassa on määritelty alueelle runsaasti kukkaistutuksia. Lisäksi puistoalue ympäröitiin pensasaidalla, joka erotti puiston omaksi kokonaisuudekseen.

Kisa-puiston istutuksissa suosittiin lajikkeita, jotka kasvoivat nopeasti, sillä ennen tätä ei Lahden vanhan keskustan ja Vesijärven rannan alueella ollut juurikaan puita tai istutettuja alueita. Tyypillisiä puistopuita 1950- ja 1960-luvuilla olivat erilaiset lehmukset, saarnet sekä jalavat ja salavat, joita on käytetty myös Kisa-puiston ja etenkin Pikku-Vesijärven alueilla runsaasti. Kadunvarsipuina käytettiin tuohon aikaan yleensä erilaisia poppeleita, joita nopeakasvuina käytettiin myös puistopuuna Kisa-puistossa. Kariniemenkadun varteen istutetut hopeasalavat eli hopeapajut eivät ole katupuina enää kovinkaan suosittuja, sillä ne roskaavat ja vaativat nopeakas- vuina paljon hoitoa: puut on pidettävä jatkuvasti hyvässä kunnossa, jotteivat ne tuulesa pudota kuivuneita oksia liikenevälle aiheuttamaan vaaratilanteita.

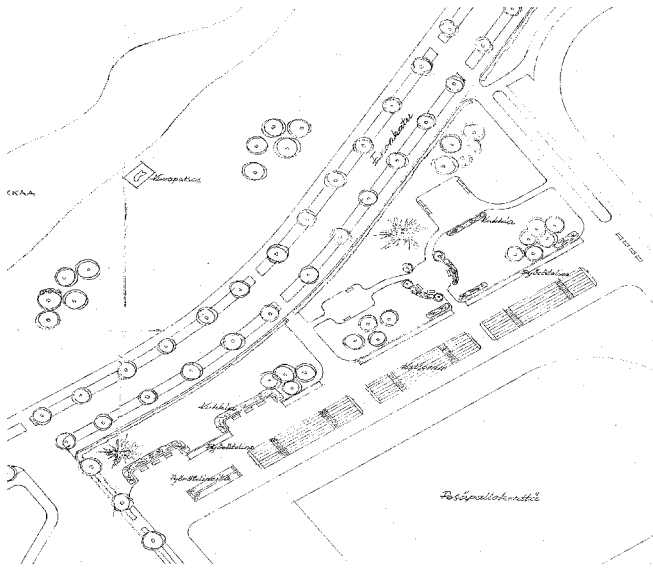
Urheilukenttien lomassa olevat viheralueet jakautuivat alun perin ikään kuin kolmeen hieman eri tyyliin osaan. Pesä- pallokentän ja tuolloin Enonkaduksi nimetyn Kariniemenka- dun jatkeen välissä olevaan viheralueeseen, koilliseen lasten leikkialueeseen sekä itäiseen pukusuojan ympäristöön. Sen taakse sijoittuva alue ei kuulunut alkuperäisen istutussuunni- telman alueeseen: vuoden 1950 suunnitelmapiirustuksessa on kirjaus, jossa mainitaan, että alueelle saatetaan ehkä sijoittaa rakennuksia. Kuitenkin tämä edelleen avoimena viheralueena oleva Kisa-puiston osa muodostaa Lyseon pohjoispuolella ole-

van Tarinakadun kanssa yhtenäisen maisemakokonaisuuden, jonka Tarinakadun jatke ja aita katkaisevat.

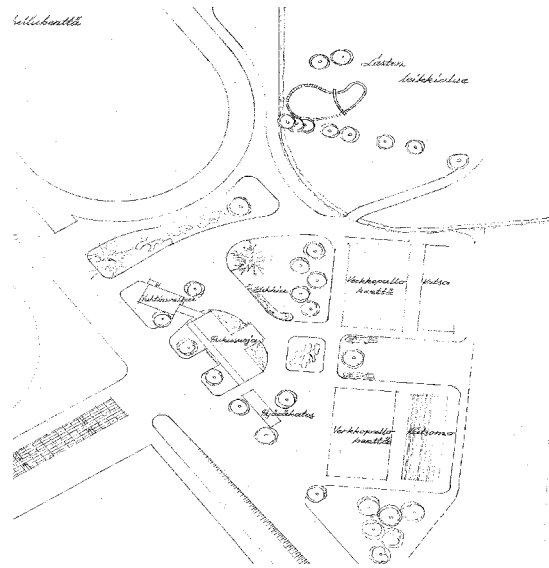
Pesäpallokentän katsomoiden takana ollut puistoalue raken- nettiin virkistys- tai kansanpuiston luonteiseksi ennen Fellma- ninpuiston ja Pikku-Vesijärven puiston rakentamista. Kapea viheralue oli tarkasti suunniteltu ja kasvit tarkasti jäsenne- ly. Se noudatteli kymmenisen vuotta myöhemmin uusiin puistoi- hin laajemmassa mittakaavassa toteutettujen maisemapuis- ton periaatteita, jolle olivat ominaisia selkeät nurmikentät, hiekkakäytävät sekä vapaamuotoiset puuistutukset. Kukka- istutusten, puiden ja kävelyreittien keskelle oli järjestetty istu- mapaikkoja ja väylille on sijoitettu runsaasti polkupyöräteli- neitä. Puistoalueen keskelle sijoitettiin kulkuväylä maastoon pehmein kaartein muotoillun Enonkadun esplanadin yli Pik- ku-Vesijärvelle. Pensasaita erotti alueen kadusta ja myöhem- min täydessä mitassa katkaisi näköyhteyden rantaan.

Koilliskulmaan kenttäalueen yläpuolelle sijoitetulle lasten leikkialueelle oli suunnitelmassa muotoiltu urheiluteemaan ja lasten mittakaavaan sopivia leikkikenttiä perinteisten leik- kipuiston toimintojen lisäksi. Lapsille varattu alue oli kohta- laisen suuri: sille oli varattu lähes yhtä suuri pinta-ala kuin pohjoispäätyyn myöhemmin tulleelle squash- ja tennishallille paikoitusalueineen. Mahdollisesti ajatuksena oli, että se pal- velisi kaupungin lapsiperheitä Kariniemen aluetta laajemmin, mutta kaupungin nopeasti kasvaessa leikkikenttiä rakennet- tiin lähemmäs uusia asuinalueita. Tämä alue rajattiin pensa- saidalla ja sinne istutettiin suunnitellut puut, mutta varsinaiset leikkikenttärakenteet jäivät toteuttamatta.

Kolmas osakokonaisuus oli pukusuojan sekä sen taakse suun- niteltujen kenttien ympärille rakennettu puistoalue. Sitä hal- litsivat kentät, pengerkatsomot sekä niiden ja pukusuojara- kennuksen ympärille sorastetut puistokäytävät. Niiden väliin jäi pieniä vihersaarekkeitä, joihin istutettiin puita ja pensaita sekä kukkapenkkejä.

KUVA 52. Ote vuoden 1950 istutussuunnitelmasta. Puistoalue pesäpallokentän takana.

KUVA 53. Ote vuoden 1950 istutussuunnitelmasta. Istutusalueet pukusuojarakennuksen ympäristössä, ja lasten leikkialueen rajaus.

3.1.2 Muutokset

3.1.2.1 Istutussuunnitelmat 1960-luvulla

Rakentamaton leikkialue rakennettiin urheilualueeksi, johon suunniteltiin ruohopintainen harjoituskenttä ja koripallokenttä katsomoinen. Kuten aiemmin rakennettujen tenniskenttien kohdalla, myös koripallokentän katsomoissa hyödynnettiin rantaviivan ja täyttöalueen välistä korkeuseroa. Siksi kenttä rakennettiin puhdistamon purkamisesta syntyneeseen kuoppaan. Sen yläpuolelle tehtiin tasattu pelikenttä, mutta muu ympäristö rakennettiin puistomaisesti viheralueiksi, joille suunniteltiin istutettavaksi pensaita ja puita sekä kukkapenkkejä pesäpallokentän viheralueen tapaan. Siitä poiketen puistokäytävät muotoiltiin maastoon orgaanisesti. Kunnostussuunnitelmaan ei ole merkitty istutuslajistoa.

Irrallaan ympäröivästä kaupunkirakenteesta päivitetty Pikku-Vesijärven Kisapuiston uusi asemakaava valmistui 1964. Sen pohjalta laadittiin koko Kisapuiston urheilualan kattava yleissuunnitelma vuonna 1967. Se on viimeisin koko aluetta koskeva kokonaissuunnitelma ja siinä esitetyt ratkaisut ovat olleet toteutusta ohjaamassa yli 55 vuotta. Laadukkaaseen suunnitelmaan on merkitty myös alueiden käyttöä tai rakennettavuutta rajoittavat lukuisat viemäriinjat, kaivot ja pieni puhdistamo.

Yleissuunnitelmassa suuri osa alkuperäisistä puistoalueista hyödynnettiin urheilukenttien ja harjoitusalueiden käyttöön

niiden kasvavan tilatarpeen seurauksena. Pesäpallokenttä laajeni luoteeseen ja siihen liittyneet katsomorakenteet määritettiin purettavaksi sekä Kartanon puistoa muistuttanut jäsenely puistoalue poistettavaksi. Ainoastaan kaksi puuryhmää lähellä tuolloista yleisurheilukenttää on säilytetty. Tämä osa puistosta jäi avoimeksi ruohokentäksi ja verryttelyalueeksi.

Alkuperäisistä kolmesta puistomaisesta osasta vain pukusuojarakennuksen ympärillä säilyi vanhan istutussuunnitelman mukaisia hoidettuja istutusalueita. Suurin osa säilyneistä alkuperäisistä puista on tällä alueella. Kaupunginpuutarhurit Kivi vuori ja Toivola panostivat paljon kukkaryhmien istuttamiseen ja hoitoon. Kisapuistossa pukusuojarakennuksen eteen osoitettiin 1960-luvun suunnitelmissa muotoiltuja kukkapenkkejä.

Alkuperäisissä suunnitelmissa tenniskenttien taakse jäänyt puistoalue on yleissuunnitelmassa jätetty kehystäväksi viheralueeksi, jonne on suunnitelman merkintätavasta päätellen istutettu puuryhmiä jo aiemmin, mahdollisesti 1960-luvun alussa, kun sinne rakennettiin tenniskentät 3 ja 4.

Uutena puistoalueena yleissuunnitelmassa esiintyy täyttöalueella olevan yleisurheilukentän pohjoispuolelle muotoiltuun rinteeseen rakennettu viheralue, johon osoitettiin istutettavaksi runsaasti puita tasaisena kenttänä, jälleen puulajeja määrittämättä. Tällaisena aluetta ei ilmeisesti kuitenkaan toteutettu, vaan rinnealue rakennettiin jyrkemmäksi ja puusto istutettiin ryhminä.

3.1.2.2 Viherrakentaminen viimeisen 50 vuoden aikana

Arvo Toivola on allekirjoittanut 16.2.1984 puustokartan, johon on merkitty Kisapuistoon siihen mennessä istutetut puut. Kartta on tarkistettu 27.1.1988. Todennäköisesti inventointi liittyi meneillään olleisiin keskustan ja Kartanon alueen kehittämissuunnitelmiin.

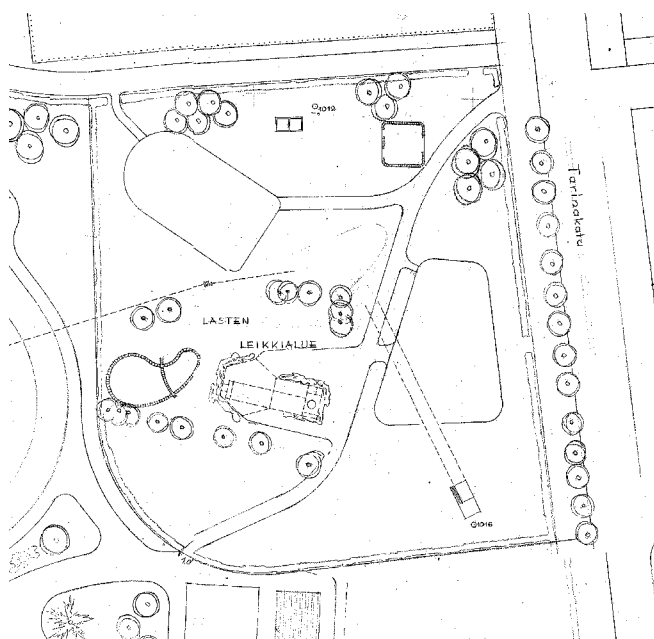
Vihersuunnitelmia tehtiin 1980- ja 1990-luvuilla pienille alueille kerrallaan muuhun muutossuunnitteluun liittyen. Niiden myötä Kisapuistoon istutettiin paljon alkuperäisestä istutussuunnitelmasta poikkeavia puulajeja, mm. havupuita. Niiden lisäksi istutettiin paljon tammia, vaahteroita ja haapoja. Uuden tennis- ja squash-hallin ympäristöön istutettiin useita näyttäviä ja nykyiselle Kisapuistolle tunnusomaisiakin pylväshaapoja. Puiden lisäksi 1990-luvulla uusittiin pensasaitoja sekä istutettiin uusia pensasistutuksia etenkin tennishallin ympärille. Käytettyjä pensaslajeja olivat esimerkiksi erilaiset angervot, syreenit ja havut, kuten vuorimänty ja tuivio.

Myöhempiä puuistutuksia ovat puiston länsipuolen kulkuväylän varren pihlajat. Lisäksi joitakin koivuja, tammia ja salavia on uusittu viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Puistoalueiden kunnostustöissä huonokuntoisia puita on poistettu ja säilytettävissä puita hoidettu. Pensasaidat on pääosin

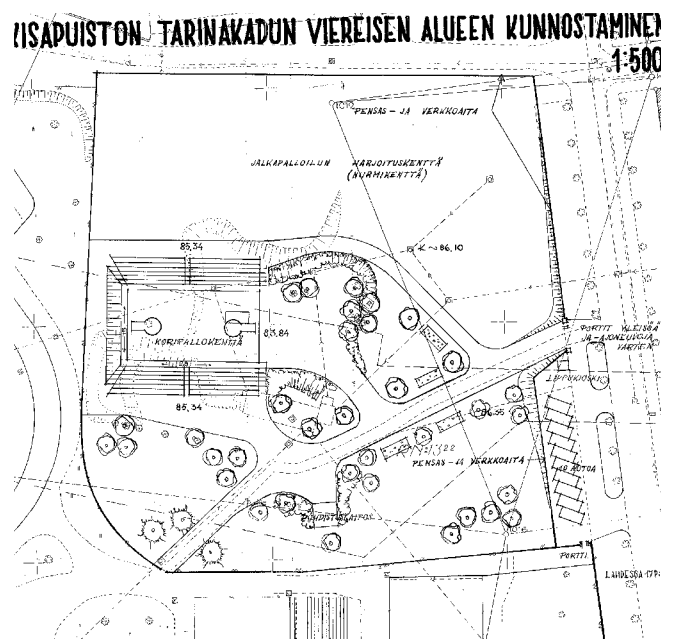
poistettu: hoidettavia vanhoja orapihlaja-aitoja on tennishallin kohdalla Kariniemenkadun varressa sekä uusia istutuksia Kartanonkadun varressa.

Vuonna 2011 Kisapuiston alueelle tehtiin osa-alueita koskeva kunnostussuunnitelma, jossa määritettiin istutettavaksi paljon uusia puita ja useita vanhoja puita hoitoleikattaviksi tai uusittaviksi. Ajatuksena oli myös istuttaa alkuperäiseen lajistoon kuuluneita uusia saarnia, mutta niitä ei enää ollut saatavissa. Aiemmista istutussuunnitelmista poikkeavina uusina lajeina esitettiin istutettavaksi suomenpihlajia sekä valkopoppeleita. Ilmeisesti kunnostussuunnitelma ei ole ainakaan puuston uusimisen osalta toteutunut.

Puiston alueella on viime vuosina tehty paljon teknisiä huolto-, kunnostus- ja rakennustöitä etenkin jalkapallo- ja pesäpallokenttien alueella. Pesäpallokentän viereiseltä viheralueelta on kaadettu pari arvokasta alkuperäistä saarnipuuta, joista toinen lauhdutinjärjestelmän tieltä. Tätä kirjoitettaessa alueen halki ollaan rakentamassa uutta kaukolämpölinjaa. Kaivutyöt sekä alueella liikkuvat raskaat ajoneuvot ovat aina rasitteet myös alueen puustolle ja niiden juuristolle. Lisäksi alueella on vanhempia puita, joita on jouduttu poistamaan viime vuosikymmenen aikana puiden sairastumisen tai muun syyn seurauksena.

KUVA 54. Kisapuisto 1954, LKM

KUVA 55. Kunnostussuunnitelma 1960, LKM

3.1.3 Säilyneisyys

Kisapuiston puustoa on uusittu kohtalaisen maltillisesti viimeisten vuosikymmenten aikana. Jäljellä ei kuitenkaan ole kovinkaan montaa alkuperäistä puuta. Puiston alueen kunnostustöissä huonokuntoisia puita, pensaita ja pensaitoja on poistettu sekä puita hoidettu. Monia alkuperäisistä puistoistutuksista poistettiin jo 1950- ja 1960-lukujen aikana, jolloin urheilukenttiä laajennettiin ja rakennettiin lisää.

Puistoon on tuotu vaihteittain uusia puulajeja ja alkuperäisiä lajeja vaihdettu: esimerkiksi aluetta lounaassa reunustaneet poppelirivistöt vaihdettiin 1980-luvun jälkeen tammiksi, jotka on sittemmin uusittu kartanonkadun rakentamisen yhteydessä. Katupuuksi usein valitaan puita, jotka kestävät vaativampia olosuhteita, ja joilla esiintyy määrällisesti vähemmän erilaisia puiden kuntoon vaikuttavia sairauksia. Katupuun elinkaari on usein huomattavasti lyhyempi kuin puistopuun. Esimerkiksi lehmuksen elinkaari katupuuna on n. 80 vuotta, mutta puistopuuna sen elinikä voi kohota yli 150 vuoden. Puun tullessa elinkaarensa päähän arvioidaan sen kasvupaikan ja kunnan huononemisesta aiheutuvien riskien suhdetta.

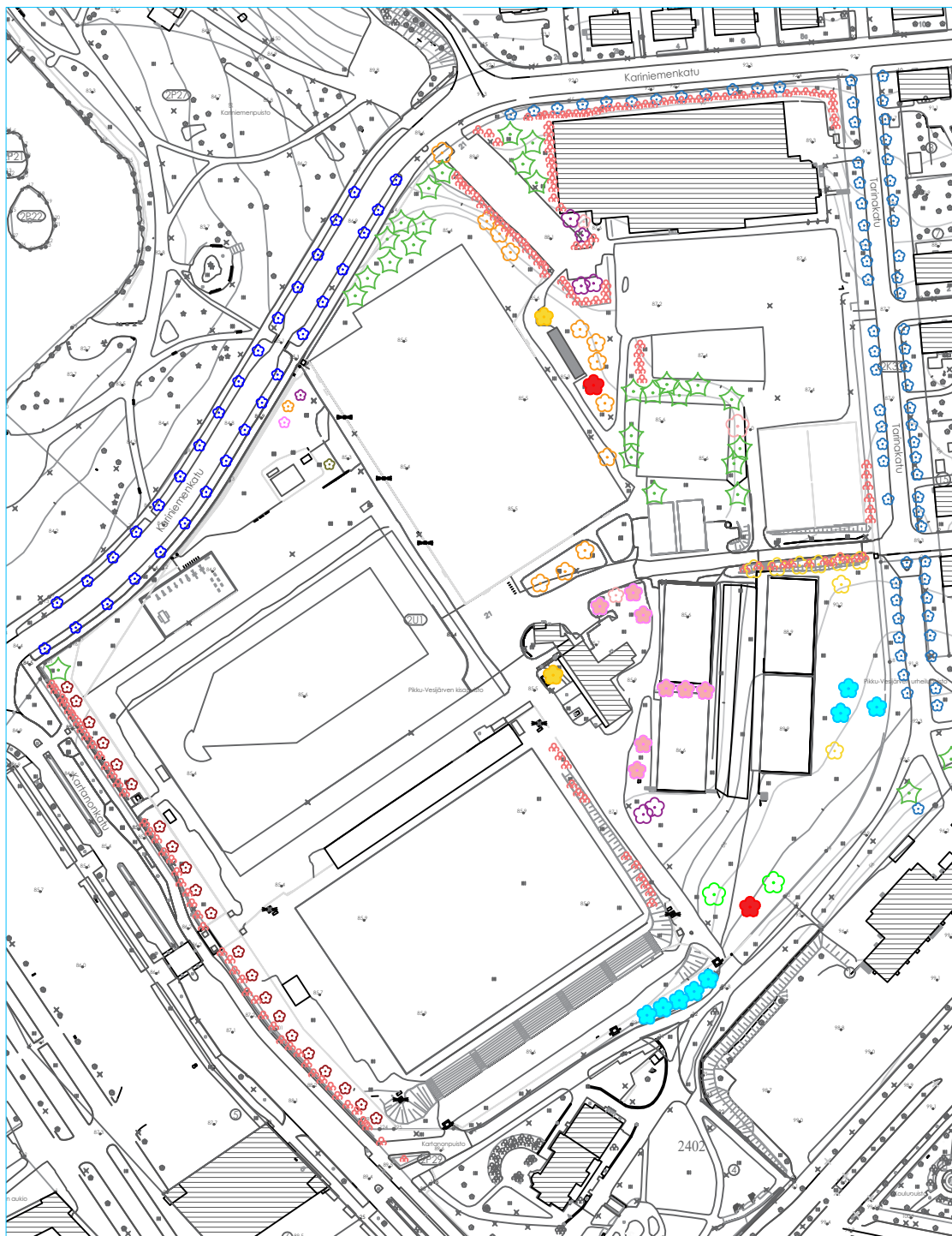
Puiston alkuperäinen ilme muuttui nopeasti olympialaisten jälkeen aluetta kehitettäessä. Vuoden 1967 istutussuunnitelmista käy havainnollisesti ilmi, miten maisemapuistotyypille ominaisten nurmikenttien ja mutkittlevien sorakäytävien ideologia sai väistyä laajenevien urheilukenttien ja tehokkaampien huolto- ja kulkuväylien tieltä. Harjoituskenttiä tarvittiin lisää ja tiloja enemmän, joten yhtenäiset puistomaiset viheralueet supistuivat Kisapuistoa reunustaviksi istutetuiksi alueiksi sekä huolto- ja kulkuväyliä reunustaviksi istutetuiksi kaistaleiksi. Vielä 1960-luvulla vaalittu kukkapenkkin perustaminen ja hoitaminen jäi pois 1970-luvulle tultaessa.

Suurin osa Kisapuiston maisemakuvaa tällä hetkellä hallitsevista istutuksista ei ole alkuperäisiä eikä maisema juurikaan muistuta alkuperäistä 1950-luvun suunnitelmaa, joka sekin koski vain osaa Kisapuiston alueesta. Kaikki puiston osat kattava yleissuunnitelma valmistui vasta 1960-luvun lopulla, joten Kisapuiston ilmeessä alkuperäisyys tarkoittaa melkein 20 vuoden aikajännettä. Toisaalta alun perin alueelle valitut puulajit eivät välttämättä ole olleet pitkällä tähtä-

yksellä sopivia tai kestäviä. Yhteinen nimittäjä vanhimmillle suunnitelmille oli kuitenkin tilojen selkeä jäsentely, jossa istutuksilla oli myös ohjaava ja rajaava rooli. Valokuvista päätellen alueiden hoitoon ja siisteyteen panostettiin, mistä esimerkkinä ovat tarkkarajaiset ja muotoillut kukkapenkit.

KUVA 56. Kisapuistolle tyypilliset pylväshaavat tennishallin edustalla, EP

- Lehtosaarni 50-luku
- Tuoksupoppeli 50-luku
- Puistolehmus 50-luku
- Ruhtinaanpoppeli 60-luku

- Haavat 90-luku
*Pylväshaapa
Metsähaapa*
- Punasaarni 90-luku
- Tammi 90-luku
- Vaahtera 80- tai 90-luku
- Jalava 90-luku

- Pihlajat 90- ja 00-luku
*Ruotsinpihlaja (00-luku)
Makeapihlaja (90-luku)*

- ★ Havupuut 80- ja 90-luku
*Hopeakuusi
Mustakuusi
Siperianpihta
Sembramänty
Siperianlehtikuusi
Lännen douglaskuusi*

- ★ Tammi 2010-luku
- ★ Koivut 90- ja 2000-luku
- ★ Salava 2000-luku

- Pensaat 90-luku
*pihasyreeni
aitaorapihlaja
isabellansyreeni
rinneangervo
koivuangervo
kääpiövuorimänty
kaunokuusama
tuivio*

KISAPUISTON PUUSTO, LAJIKKEET JA SUURPIIRTEISET ISTUTUSAJAT

KAAVIO 5. Tulkinta Kisapuiston puuston tämänhetkisestä tilasta, istutusten iarviodut istutusvuosikymmenet, EP.

3.2 Kisapuisto kaupunkikuvassa

3.2.1 Kisapuisto osana kaupungin liikunta- paikka- ja viheralueverkostoa

Lahden alueella on viisi merkittävää seudullista liikunta- ja urheilupaikkaa: Lahden Urheilukeskus, Kisapuisto, Takkulan golf- ja ratsastusalueet, Jokimaan raviurheilukeskus sekä Pipun moottoriurheilukeskus. Lisäksi alueellisesti merkittäviä urheilu- ja palloilualueita on Radiomäellä, Mukkulassa, Kivi- maalla ja Jalkarannassa. Ulkoliikuntapaikoista ja -kentistä merkittävimmät keskittymät ovat Kisapuistossa, Radiomäellä, Mukkulassa, Kerinkalliossa, Ahtialassa ja Patomäessä.

Viheralueeksi luettavalla Kisapuiston puistoalueella on merkittävä rooli lahtelaisten virkistyspaikkana. Tutkimukset osoittavat, että alle 800 metrin päästä kotoa löytyvä virkistysalue saa ihmiset liikkeelle ja käyttämään aluetta säännöllisesti urheilu- ja virkistysmielessä. Keskustan alueen asukkaille Kisapuisto ja siihen liittyvä viheralueverkosto on siis yksi merkittävimmistä lähivirkistysalueista. Kisapuiston, Fellmanipuiston, Pikku-Vesijärvenpuiston, Kariniemenmäen ja Lanu-puiston muodostama kokonaisuus yhdessä satama-alueen kanssa on toinen Lahden alueen toiminnalliseksi viherverkostoksi luokiteltavista alueista. Tähän alueeseen voidaan laskea kuuluviksi myös keskustaa lähinnä olevat Salpausselän osat, esimerkiksi Urheilukeskus ja Radiomäki.

3.2.2 Maisemalliset ominaispiirteet

Kisapuisto sijaitsee vanhan ydinkeskusta-alueen länsipuolella. Urheilupuistoalue rajoittuu kolmelta sivulta katualueeseen, yhdeltä sivulta Lyseon pihapenkereeseen ja Kartanon puistoon. Pikku-Vesijärven puiston kautta sieltä on yhteys Vesijärven ranta-alueeseen ja Kariniemenmäen ulkoilualueeseen. Puistoalueen lounaispuolella ollut linja-autoaseman paikoitusalue, matalien huoltoasemarakennusten vyöhyke ja niiden takana Fellmanin puisto lavensivat avointa aluetta länteen.

Viheraluekokonaisuus on muodostunut Satamaradan penkereen rajattua Pikku-Vesijärven erilleen pääjärvestä 1869. Penkereen taakse muodostui myös aikaisempaa suojatumpi pienilmasto, kun Vesijärven tuulet eivät pääse täydellä voimallaan nostamaan myrskyjä Pikku-Vesijärvelle. Vesijärven tulvat olivat olleet sitä ennen jatkuva ongelma, jota oli ratkot-

tu Vesijärven pinnan alentamistoimilla 1600-luvulta lähtien. Sen myötä järven vanhan rantaviivan eteen oli muodostunut vesijättömaa-alue. Pikku-Vesijärven ranta-alueet olivat siten muotoutuneet ihmisen toiminnan tuloksena epämääräisiksi.

Kariniemenmäen ja Kolkkanmäen välinen alue oli alavaa niittyä, jonka keskellä suurin piirtein nykyisen Kolkankadun kohdalla kulki laskuoja savimaiden keskellä. Lahden kaupungin ensimmäinen jätevedenpuhdistamo purki vetensä tuohon ojaan ja sitä kautta Pikku-Vesijärveen. Sen ympärillä oli kuitenkin rakennettavaksi kelpaavaa maata, etelässä Lahden Kartanon piha-alueet ja Kariniemenmäen juuressa teollisuus- ja asuntorakennuksia.

Kiinteän ranta-alueen ja alemmaksi jääneen täyttömaa-alueen korkeusero jakaa Kisapuiston aluetta kahteen osaan. Rakennettujen luiskien paikat eivät sellaisenaan noudata mitään historiallista vaihetta Vesijärven rantaviivassa, mutta tasoero kertoo alueen syntyhistoriasta. Täyttömaalla olevilla kenttä-alueilla ja ylempänä olevilla puistomaisilla alueilla on erilainen tunnelma.

3.2.3 Kisapuisto kaupunkikuvassa 1920-2020

3.2.3.1 Kisapuiston muotoutuminen ja muutokset

Lahden Kartanon maiden siirryttyä kaupungin omistukseen 1919 alettiin suunnitella alueen liittämistä kaupunkirakentamiseen. Carolus Lindbergin vuonna 1924 vahvistetun asema-kaavan perusteella aloitettiin Pikku-Vesijärven täyttö, koska kaavassa koko Pikku-Vesijärven alue oli ajateltu osaksi keskusta- aluetta ja raskaasti rakennettavaksi. Seuraavien vuosikymmenten asemakaavoissa raskaan rakentamisen määrää vähennettiin ensin resurssisyistä ja lopullisesti siitä luovuttiin Kartanon rannan täyttöalueella, kun todettiin sen liittäminen kaupungin viemäriverkostoon liian arvokkaaksi. Viime kädessä puiston olemassaolon ratkaisivat kunnallistekniset näkökohdat.

Kartano, Lahden lyseo ja linja-autoasema muodostivat pitkään kaupungin länsipuolta rajaavan julkisten rakennusten kokonaisuuden, joka merkitsi tiiviin kaupunkirakenteen vaihtumista avoimeksi alueeksi. 1930-luvulla voimassa olleen asemakaavan mukaisesti Kartanon eteen rakennettiin urhei-

lukenttä, mutta muuten täyttöalue oli pitkään rakentamatta. Vielä 1940-luvulla keskustan alueen asukkailla oli Kisapuiston alueella viljelypalstoja ja nykyisen tennishallin paikalla sijaitsi kaupungin puutarha. Puustoa ei ollut ja maisema oli avara ja avoin. Kartanon ikkunasta saattoi nähdä Pikku-Vesijärvelle.

Kisapuiston vuoden 1950 asemakaava pyrki säilyttämään tätä avoimuutta ja korosti alueen puistomaisuutta: urheilualueet sekä katsomorakenteet ja pukusuojarakennus alistuivat viheralueille eivätkä rajanneet tilaa. Alue hahmottui kokonaisuutena ja sitä jäsensivät täsmällisesti muotoillut kulkuväylät. Hoidetun urheilupuistoalueen rajat merkittiin pensasaidalla, joka erotti sen ympäröivistä katu- ja paikoitusalueista sekä kaakkoiskulmassa ja eteläsivulla hiukan yllättäen myös Kartanon, Lyseon ja Lahdenkadun varren viheralueista.

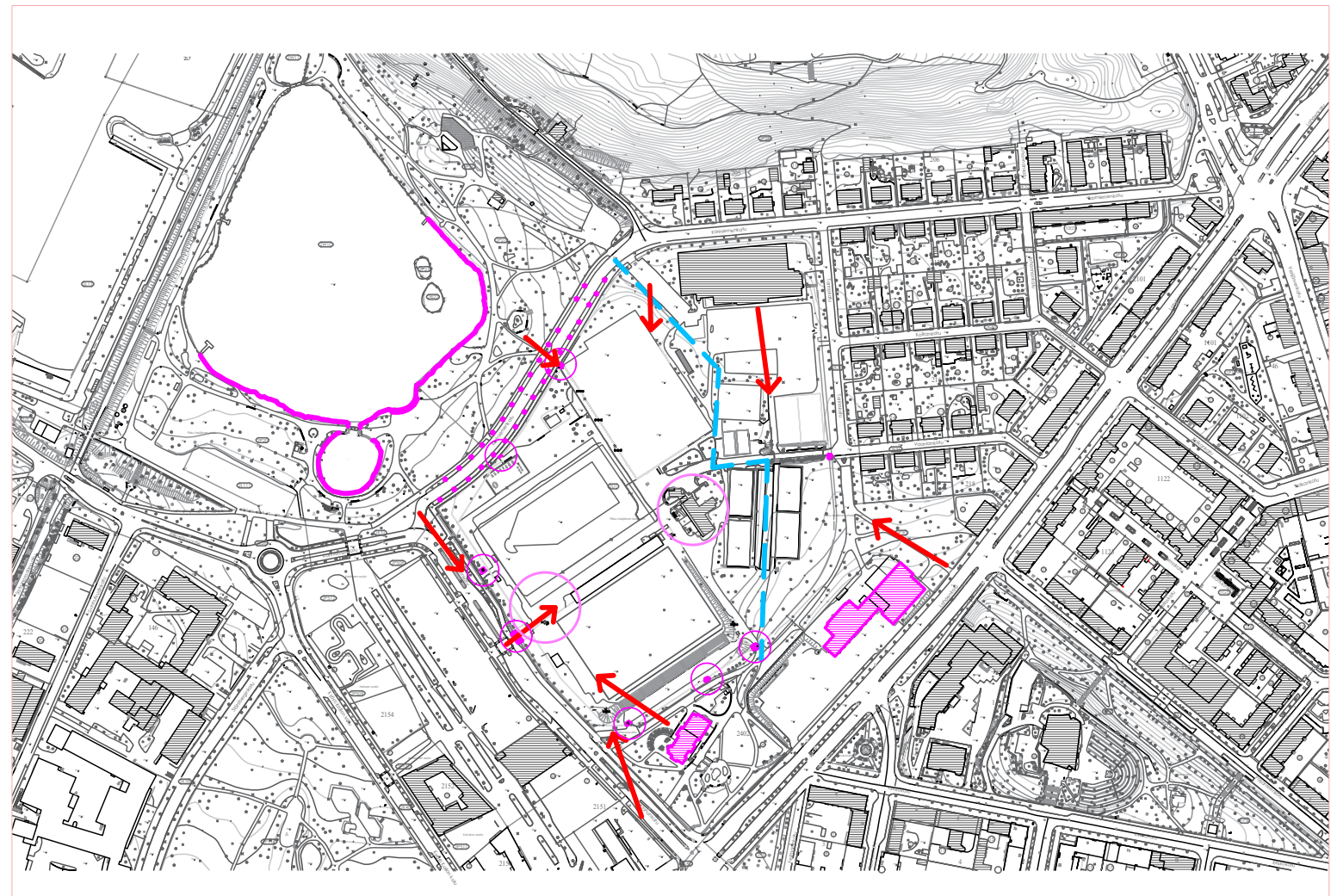
Vuoden 1964 asemakaavassa ja vuoden 1967 yleissuunnitelmassa määritettiin ne periaatteet, joiden puitteissa urheilupuisto rakennettiin nykyiseen asuunsa. Tilaa hallitsevat urheilukentät ja puistomaiset elementit kehystävät niitä. Voi sanoa, että tuolloin painopistettä siirrettiin urheilupuisto-sanan jälkimmäiseltä osalta ensimmäiselle. Peruste löytyi siitä, että alueen ympärille oli onnistuttu rakentamaan paljon laajempia yhtenäisiä puisto- ja viheralueita, jolloin kisa-alueen roolia oli perusteltua painottaa toiminnalliseen suuntaan.

Vähitellen kuitenkin avoimelle alueelle 1950- ja 1960-luvuilla istutettu puusto kasvoi rajaamaan näkymiä. Erityisen nopeasti kasvavat hopeapajut Kariniemenkadun varressa sekä myöhemmin Pikku-Vesijärven puiston puut synnyttivät Kisapuiston länsipuolelle vihreän seinän, joka korosti urheilualan avoimuutta, mutta samalla rajasi näkymää järven suuntaan. Pikku-Vesijärven puustoa on kehitetty Kisapuistosta erillisenä, mikä johtunee niiden toteutuksen ajallisesta kerrostuneisuudesta. Vielä 1950-luvulla niiden erillisyyttä ei korostettu.

Kariniemenkadun lisäksi Kisapuiston aluetta kehystävät joka puolella rakennetut tai maisemalliset elementit. Tarinakadun koivurivit muodostavat itäreunan rajapinnan ja Kariniemenmäki rehevän luonnonmukaisen taustan pohjoisessa. Kaakossa Lyseo, Kartano ja vanha linja-autoasema keskustan rajapinnassa muodostavat omaleimaisen ja rikkaan kokonaisuuden, joka tuo puistoalueelle historiallista syvyyttä. Ympäröivien rajapintojen sisällä välikatsomon kattaminen 1976 oli ensimmäinen puistoalueen sisäisiä näkymiä rakenteellisesti rajaava elementti. Se katkaisi näköyhteyden Kariniemenkadulta ja pesäpallokentältä Kartanolle ja Lyseolle sekä jalkapallokentän rinnekatsomosta Pikku-Vesijärven puistoon.

Omalta osaltaan Kisapuiston ilmettä muutti myös 1980-luvulla rakennettu tennishalli, vaikka se ei alueen kulmassa ja maastoon upotettuna ole tilaa jakava elementti. Yhdessä sen edustalla olevan kenttäalueen kanssa se muodostaa puiden ja istutusten alemmasta kenttäalueesta erotetun kokonaisuuden. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että voimassa oleva asemakaava mahdollistaa alueelle melkein 20 000 m² verran rakennusoikeutta, josta kaikki nykyiset rakennukset ja rakenteet yhteenlaskettuna ovat tuskin puoliakaan.

Kuvatuiista muutoksista voi päätellä, että Kisapuiston saatua rajansa ja muotonsa 1950-luvun alussa, ympäröivien puistoalueiden valmistuttua 1960-luvun alussa ja kattavan yleissuunnitelman 1960-luvun lopussa, ei Kisapuiston asemassa ole tapahtunut oleellisia muutoksia viimeiseen 55 vuoteen. Kisapuiston kehittäminen loppui suurin piirtein samaan aikaan, kuin Lahden kaupungin kasvu 1970-luvun puolivälissä. Sen jälkeen muutoksia on tehty puiston sisältä ulos katsoen pieninä osaoptimoituina ratkaisuin.

**KISAPUISTON ALUEESEEN LIITTYVÄT
AVAINNÄKYMÄT JA NIIDEN KIINTOPISTEET**

	Näkymän päätepiste		Alueen kannalta keskeinen alue
	Tärkeä näkymäsuunta		Kisapuiston eri tyyppisten puoltien jakolinjat

KAAVIO 6 . Kisapuiston alueen avainnäköjen suunnat ja kiintopisteet EP.

KUVA 57. Näkymä Kartanon pihasta kohti Pikku-Vesijärveä, EP

KUVA 58. Näkymä yhteydestä Pikku-Vesijärvenpuiston ja Kisapuiston välillä, EP

KUVA 59. Näkymä Kisapuiston pääsisäänkäynniltä alueelle, EP

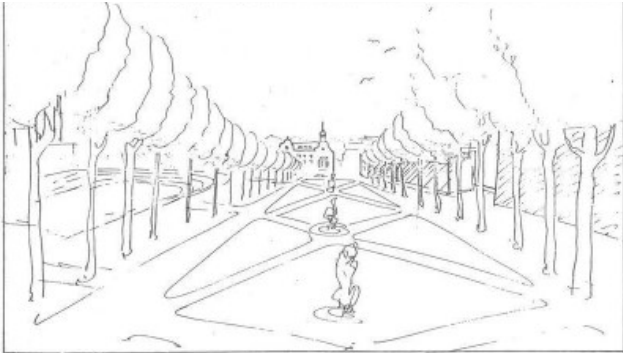
KUVA 60. Näkymä Lyseolta Kisapuistoon, EP

KUVA 61. Näkymä Tarinakadun sisäänkäynniltä Kisapuiston alueelle, EP

KUVA 62. Sisäänkäyntien nykytilanne, JJJ

Kuva 6

Kisapuiston ja sen pysäköintialueen väliin sijoitettu kaupungipuisto toimii rauhallisena yhteytenä keskustan ja Pikku-Vesijärven välillä. Lahden kartanon arkkitehtoninen ilme tulee samalla oikeuksiinsa suhteessa ympäristöönsä. Kuvan näkymä Pikku-Vesijärveltä keskustaan päin.

KUVA 63. Ote Kartanon alueen kaavarungosta 1986.

3.2.3.2 Kartanon alueen kaavarunko 1986

Kisapuiston ja sitä ympäröivien puistoalueiden maisemakuvaa selvitettiin yleiskaavatyön yhteydessä 1980-luvun alkupuolella. Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto ja Arkkitehtityö Oy työstivät yhdessä Kartanon alueen kaavarungon, joka hyväksyttiin Kaupunkisuunnittelulautakunnassa marraskuussa 1985 ja julkaistiin päivitettyinä 30.4.1986. Kaavoituspäällikkö Sulo Järvinen kirjoittaa esipuheessa, että työ tehtiin kaupunginhallituksen vaadittua lisäselvityksiä keskustan osayleiskaavaehdotukseen. Suunnittelualueeseen sisältyivät Kartanon kaikki puisto- ja luonnonpuistoalueet, Teivaanmäki sekä Teivaan ja Vesijärven venesatamat. Kaavarungon tavoitteena oli palvella myöhemmin tehtävää asemakaavoitusta ja yleissuunnittelua. Sitä ei käsitelty rakennuslain mukaisena aluesuunnitelmana ja sidosryhmien kuuleminen tapahtui neuvotteluin. Se teetettiin konsulttityönä viranomaisohjauksessa. Suunnitelman tekemisestä vastasi arkkitehti Juhani Boman.

Apulaisyleiskaava-arkkitehti Raimo Airamon kirjoittamassa kaavarungon selostuksessa viitataan vuonna 1984 tehtyihin Vesijärven ranta-alueen selvitykseen, Teivaan sataman yleissuunnitelmaan sekä keskustan toimivuutta ja viihtyisyyttä koskevaan kehittämissuunnitelmaan, joissa hahmoteltiin kaupunkikuvan tavoiteltavia kehityssuuntia Kisapuiston ympäristössä. Viimemainitussa julkaisussa painotettiin Kisapuiston uudelleenjäsentelyn tarvetta: *”Kisapuistoon sijoitettujen toimintojen uudelleenjärjestely tulee ottaa rohkean ideoinnin kohteeksi. Kisapuiston luonne tulisi olla nykyistä avoimempi ja sisältää monipuolisemmin toimintoja kuin tällä hetkellä.*

Alueelle tulisi toteuttaa myös leikkipuisto. Kaupungin kenties parhaimpia näkymiä Kariniemenkadulta keskustaan päin (puistomaisen alueen taustalla lukuisia julkisia rakennuksia ja koko kaupungin keskusta monine symboleineen) tulee hyödyntää. (alleiviivaus kirjoittajan) Tämä merkitsee suljettujen pensasaitojen poistamista ja tarvittaessa ainoastaan kilpamenttien eristämismahdollisuuden järjestämistä.”

Aiempien selvitysten perusteella kaavarunkotyössä painotui keskustan ja Vesijärven koetun yhteyden kehittäminen: *”Vaikka Lahti on järvenrantakaupunki, ei Vesijärven rannan läheisyys tunnu kaupungin keskustassa toivotulla tavalla. Kulkuyhteyksiä keskustan ja Vesijärven välillä rajoittavat mm. Paasikivenaukion liikennejärjestelyt, Kisapuiston suljettu luonne ja satamarata maapenkereineen. Ne estävät myös näkymiä alueelta toiselle. Jalkarannantien ja Kisapuiston välinen avoin paikoituskenttä koetaan ikävänä kaupunkitilana, samoin osittain keskeneräiset ranta-alueet.”* Laaja virkistysaluekokonaisuus kaupungin laidalla oli laadukkuuteensa nähden vajaalla käytöllä: *”Lisäksi alueelta puuttuu asutusta, joka tekisi siitä elävän myös iltaisin ja viikonloppuisin.”*

Kaavarungon suunnittelutavoitteissa tärkeällä sijalla oli mm. Kisapuiston ja sen pysäköintialueen uudelleenjäsentäminen. Liikennealueista tarkasteltiin mm. Kariniemenkadun läpikululiikennettä ja pysäköintipaikkojen turvaamista. Kariniemen sulkemista Kisapuiston kohdalta tutkittiin, mutta päädyttiin ajoyhteyden säilyttämiseen. Tärkeimmäksi tavoitteeksi oli asetettu Jalkarannantien uudelleenjärjestely näköyhteyksiä parantavaksi rantabulevardiksi ja näkymäkselin avaaminen Vapaudenkadun päästä Vesijärvelle järjestämällä Kisapuiston toiminnot uudelleen. Tämä tarkoitti ehdotuksen mukaan suurimpien kenttien suunnan ja sijainnin muuttamista alueen avoimuuden lisäämiseksi. Sen rinnalle esitettiin kaupunkipuiston rakentamista pysäköintialueen ja Kisapuiston väliin näkymäkselin avaamiseksi Kartanolta rantaa kohti. Kisapuiston urheilun alueen ympärille olisi muodostunut kenttiä kehystävä yhtenäinen puistoalue, minkä lisäksi myös alueen sisällä olisi korostettu viherrakentamista.

Kisapuiston alueella mikään esitetyistä ajatuksista ja ratkaisuista ei ohjannut jatkossa asemakaavatason suunnittelua ja ilmeisesti ainakin lautakuntatasolla yhteisesti hyväksytyjen tavoitteiden toteuttaminen unohdettiin viimeistään 1990-luvun alun lamavuosien seurauksena.

3.2.4 Ranta-Kartanon ideakilpailu

Seuraava yritys Kartanon alueen kehittämiseksi tehtiin vasta 2005, kun Jalkarannantien ja sitä ympäröivien kortteleiden kehittämisestä järjestettiin kaupunkirakenteellinen ideakilpailu. Kisapuisto ei sisällynyt suunnittelualueeseen, mutta sen lounaispuolelle kilpailun tuloksena rakentuva uusi ja tiivis keskusalueen jatke on jo muuttanut myös ympäröivien puistoalueiden luonnetta. Uusi Kartanonkatu ja sen viereen raskaasti rakennettavan Ranta-Kartanon rakennusmassat työntyvät aiemmin avoimen alueen keskelle ja jakavat sen kahteen osaan. Ennen pitkää Kisapuiston länsireunaa kehystävät massiiviset asuin- ja toivottavasti myös julkiset rakennukset. Muutoksen myötä toteutuu Kisapuiston kohdalla Otto-Iivari Meurmanin vuoden 1934 ja Kaarlo Könösen vuoden 1941 asemakaavoissa esitetty tavoite tiiviin kaupunkirakenteen rajaamasta kaupunkipuistosta. Urheilualue on niissä viheralueisiin nähden alisteisessa asemassa.

On tärkeää huomata, että Niemiojan vuoden 1950 asemakaava käsittelee vain kaupunkirakenteen rajaamaa Kisapuiston aluetta ottamatta kantaa sitä ympäröivään kaupunkirakenteeseen. Kartanon aluekokonaisuus ei rakentunut minkään yksittäisen asemakaavan ohjaamana, vaan sattumanvarai-

sesti pieninä palasina: ensin umpikorttelin paikalle sijoitettiin linja-autoasema 1939, sitten asuintalokortteleiden paikalle huoltamotontit 1947, koulun pihalle Aino-puisto 1949, urheilupuisto asuinkortteleiden paikalle raivattuine pysäköinti-alueineen 1950, keskustakortteleiden paikalle Fellmanipuisto 1960 ja vihdoin Pikku-Vesijärven ranta-alueen siistinyt puisto 1960-luvun alkuvuosina. Yksittäiset ratkaisut eivät perustuneen mihinkään yhteisesti hyväksytyyn yleissuunnitelmaan, vaan syntyivät vaihtuvien tavoitteiden ja tarpeiden, yksittäisten henkilöiden määrätietoisien toiminnan sekä tarjolla olevien mahdollisuuksien tuloksena. Hankkeiden nopeita käynnistyksiä ja toteutuksia vauhditti kaupungin voimakas kasvu.

Ranta-Kartano peittää toteutuessaan osan pitkään avoimena olleen alueen näkymistä ja korostaa uusia. Kartanonkatu on avannut vuoden 1986 kaavarungossa tavoitellun näkymäakselin Vapaudenkadun päästä Pikku-Vesijärvelle. Toistaiseksi myös näkymä Jalkarannantieltä ja Kariniemenkadulta keskustaan on avoin ja Jalkarannasta saavuttaessa Kartano on Kisapuiston takana näkymää dominoiva elementti. Ranta-Kartanon rakentua valmiiksi tämä näkymä sulkeutuu, mutta Kariniemenkadun liittymästä kaupunkia kohti se voidaan säilyttää.

KUVA 64. Ranta-Kartanoa vuonna 1963, kuvakiila, LKM

4

YHTEENVETO

4.1 Kenelle Kisapuisto rakennettiin

4.1.1 Urheilupaikkojen käyttäjät

Koska rakennushistoria tarjoaa mahdollisuuden rakentaa uutta vanhan pohjalle, pidin tässä tärkeänä tarkastella lyhyesti myös urheilupuiston käyttötapoja sen kohta 75-vuotisen olemassaolon aikana.

Suurten ikäluokkien tullessa kouluikään rakennettiin maahan runsaasti ulko- ja sisäliikuntapaikkoja. Samalla laajeni urheiluseuratoiminta, kun lähes kaikki urheilumuodot saivat lisää harrastajia ja säännöllisestä liikunnasta tuli yhä useammalle tapa. Erityisesti kasvoi joukkueurheilun suosio.

Seurojen lukumäärää nosti niiden jakautuminen kahteen kattojärjestykseen: Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto SVUL ja Työväen Urheiluliitto TUL. Valtakunnallisiin liittoihin kuuluneiden urheiluseurojen yhteinen jäsenmäärä oli 281 000 vuonna 1944, mutta kasvoi lähes 2,5-kertaiseksi vuonna 1947. Liikuntapaikkojen rakentaminen kuntiin käynnistyi ja alan koulutuksen tarve lisääntyi merkittävästi.

Lahdessa toimi vuonna 1949 yhteensä 35 urheiluseuraa, joissa oli jäseniä yhteensä 8 687. Alle 18-vuotiaita jäseniä näistä oli 2 971 eli 34 %. Lahden Hiihtoseura oli näistä suurin, jäseniä yli 1300. Lisäksi seuratoimintaa oli yleisurheilussa, voimistelussa, jääpallossa, pesäpallossa ja jalkapallossa sekä purjehduksessa, autoilussa ja ratsastuksessa. Alle 170 jäsenen seuroissa harrastettiin pika- ja kaunoluistelua, koripalloa, keilausta, suunnistusta, verkkopalloa, uintia, pyöräilyä, pöytätennistä ja melontaa. Seurojen lisäksi urheilupaikkoja käyttivät 11 kansakoulua, 5 oppikoulua, 3 muuta koulua ja 4 nuorisjärjestöä.

Jäsenmäärältään suurin urheilupaikkojen käyttäjäryhmä oli liikelaitosten 1950 perustama Talkoourheilu ry, jossa oli aluksi 46 jäsenyritystä, mutta vuonna 1951 jo 130 yhteisöä. Harrastetuimmat lajit olivat hiihto ja yleisurheilu, sitten lentopallo, pesäpallo, jalkapallo sekä jääpallo, suunnistus ja uinti.

4.1.2 Lahden urheilupaikat Kisapuiston rakennusvaiheessa

Tämän osan tiedot perustuvat pääosin Lahden kulttuurilaitosten historia 1 -kirjassa vuonna 2005 julkaistuun Juhani Pihlajan selvitykseen *”Lahden liikuntatoimen ja urheiluelämän historia”*.

Lahteen perustettiin Urheilulautakunta vuonna 1936. Sen tehtävänä oli tehdä kaupungin viranomaisille aloitteita urheilukenttien, leikkikenttien, luistinratojen, hyppyri- ja kelkkamäkien, uimalaitosten ja muiden yleisten uimapaikkojen, yleisten voimistelusalien sekä muiden urheilulaitosten ja -paikkojen perustamisesta, kunnossapitamisesta ja edelleen kehittämisestä. Lisäksi se päätti kaupungin urheilulaitosten käytöstä ja vuokraamisesta sekä vastasi urheilutarkoituksiin käytettävän kaupungin omaisuuden hoitamisesta. Käytännön järjestelyjä hoitamaan palkattiin liikuntatoimenohjaaja ja hänelle avuksi toimistoapulainen. Lautakunta linjasi 1948 periaatteekseen, että se *”ei pyri enää minkään urheilun kärkiryhmän eteenpäin viemiseen, vaan auttaa omalta osaltaan laajan urheilupohjan luomisessa, jolla on myös parhaat edellytykset urheilumme nousulle yleensä.”*

Sotien jälkeen vuonna 1946 Lahdessa oli kesäisin liikuntapaikkoja vain kaksi: Radiomäen urheilukenttä sekä Kisapuiston kohdalla sijainnut pallokenttä, jonka mainittiin olleen huonossa kunnossa. Syksyllä käynnistettiin Pyhäntömän vuonna 1936 valmistuneen kentän laajennustyöt sekä Kivistönmäen kentän rakennustyöt Kivimaan koulun kupeessa. Talvisin pallokenttä toimi jääpallo- ja jääkiekkokenttänä, jossa pelattiin 25 ottelua 18.12.1946-10.3.1947, jolloin kentällä oli jäätä. Lapsia varten jäädytettiin Kirkkokadun leikkikenttää sekä aurattiin Joutjärven ja Mytjäisten jäitä. Vuosikertomuksessa mainitaan kau-

den olleen poikkeuksellisen pitkän. Lisäksi kaupungin rakennustoimisto piti yllä uimarantoja, kelkkamäkiä, hiihtolatuja ja hyppymäkiä mm. Hiihtostadionin alueella.

Seuraavina vuosina muutettiin Kirkkokadun leikkikenttä urheilukentäksi ja rakennettiin uusia kenttiä Launeelle, Savistenkulmaan, Kilpiäisiin, Salpausselälle ja Kärpäsän koulun viereen. Suurin urheilualuehanke koski kuitenkin Kisapuiston rakentamista vanhan pallokentän alueelle. Urheilulautakunta kirjasi vuoden 1948 vuosikertomukseen, että *”kaikkien uusien järjestelytoimenpiteiden avulla on koetettu saattaa urheilua harrastavien järjestöjen toimintamahdollisuudet jo kertomusvuonna sellaisiksi, että varsinainen urheilullisen toiminnan paikallinen laajentuminen sille kuuluviin oikeisiin uomiinsa voitaisiin toteuttaa jo vuonna 1950.”*

4.1.3 Uusia tavoitteita

Urheilulautakunta ryhmitteli tehtäviään 1966 seuraaviin osiin (Pihlaja s. 464):

- I** Yleiset tehtävät, jotka koskivat urheilupaikkojen suunnittelu, rakentamista ja ylläpitoa
- II** Lisääntyvä vapaa-aika – kansalaiskunto, jolla tarkoitettiin kuntourheilutoiminnan, vapaa-ajanliikunnan ja kansanurheilun kehittämistä ja tukemista
- III** Varhaisnuorisoon kohdistuvat tehtävät: kunnallinen ohjaustoiminta, kurssitoiminta, nuorten kilpailutoiminta, yhteistoiminta nuoriso- ja raittiuslautakunnan kanssa
- IV** Kilpailutoiminta, jolla tarkoitettiin edellytysten luomista paikallisten ja uusien lajien kilpailutoiminnalle sekä kansainvälisille arvokilpailuille ja ystävyyskaupunkitoiminnalle

Vuonna 1969 Lahtea päätettiin ryhtyä markkinoimaan kotimaassa ja ulkomailla urheilun ja liikunnan kaupunkina. Samaan aikaan kaupunginhallitus asetti toimikunnan tutkimaan vapaa-aikatoiminnan organisaatiota. Vuonna 1973 tehtiin valtuustoaloite, jossa kiinnitettiin huomiota huippu-urheilun ylikorostettuun asemaan liikuntasuunnittelussa. Aloitetta seuranneessa, vuonna 1975 valmistuneessa mietinnössä urheilu- ja liikuntapolitiikan toiminta-ajatukseksi kirjattiin lahtelaisten fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin ylläpitäminen liikunnan avulla.

Urheilulautakunnan nimi muuttui uuden lainsäädännön myötä Liikuntalautakunnaksi 1980. Se alkoi selvittää erityisryhmien liikuntapalvelujen tarvetta 1983. Samoihin aikoihin käynnistettiin Launeen vapaa-ajankeskuksen suunnittelu, jonka tuloksena sinne on rakennettu perhepuisto, keilahalli ja harjoitusjäähalli. Vuonna 1996 Liikuntatoimi käynnisti kaupungin eri kulttuuritoimijoiden kanssa vapaa-aikaprojektin, jonka tuloksena syntyneitä tutkielmia ei kuitenkaan julkaistu. Sen taustatiedoksi kerätyistä kansalaispalautteissa 80 % vastanneista *”koki, että kaupunki oli suosinut kilpa- ja huippu-urheilua jokamiehen liikuntaharrastuksen kustannuksella ainakin jonkin verran.”*

Tuorein liikuntapaikkasuunnitelma on valmistunut kesällä 2024. Yksi sen sisältämistä isoista hankkeista on vesiliikuntakeskuksen ja jäähalliratkaisun rinnalla katsomo-, huolto- ja sosiaalitoimien uudistustyöt vuosina 2027-28: *”Lisäksi vahvistetaan yleisesti kaupunkikeskustan vetovoimaa tapahtuma-alueena kehittämällä aktiivisesti Urheilukeskuksen ja Kisapuiston liikunta-alueita ja niiden oheistoimintoja.”* Kärkihankkeiden ohella tavoitteeksi on asetettu omatoimisen liikunnan olosuhteiden parantaminen ja seuratoiminnan edellytysten vahvistaminen. (<https://www.lahti.fi/vapaa-aika/liikunta-ja-ulkoilu/kehittaminen-ja-hankkeet/liikuntapaikkasuunnitelma-2025-2035/>)

4.1.4 Kansainväliset kisat

Kansainväliset kilpailut olivat tärkeässä roolissa vauhdittamassa Kisapuiston rakentamista, koska niiden myötä alueen rakentamiseen saatiin veikkausvoittovaroja eli valtion tukea. Ensimmäinen kansainvälinen kilpailu Kisapuistossa oli 17.-18.2.1951 järjestetty pikaluistelumaatottelu Norja-Ruotsi-Suomi.

Vuoden 1952 olympiajalkapallon alkukarsintaotteluiden Puola-Ranska 15.7. ja Luxemburg-Englanti 16.7. jälkeen Kisapuiston kentällä pelattiin vielä jatkosarjaottelu Turkki-Alankomaiden Antillit 21.7. sekä täyteottelu Amerikka-Lahden kaupunkijoukkue. Näiden tapahtumien poikkeuksellinen katsojapaikkatarve ratkaistiin tilapäisjärjestelyin.

Tammikuussa 1967 Kisapuistossa järjestettiin viikon kestäneet pikaluistelun Euroopan mestaruuskisat. Niitä varten pesäpallokentälle pystytettiin uudet valonheitinpylväät. Kuusysin menestysvuosina 1982-92 jalkapallokentällä pelattiin eurocup-otteluita ja vuonna 2008 lacrossen EM-kisat.

KUVA 65. Kauppatalon henkilökunta Kisapuistossa, 1958, LKM

4.1.5 Kansalliset kisat

Pesäpallossa Lahden Mailaveikkojen toinen kultakausi käynnistyi Kisapuistossa. Joukkue oli pudonnut SM-sarjasta 1937, jonne se nousi takaisin 1947. LMV voitti sen jälkeen Suomen mestaruuden 1949-1952 sekä hopeaa 1948 ja 1953. Talvela samalla kentällä jääpalloa pelannut Viipurin Reipas aloitti SM-sarjassa kaudella 1948-49, putosi porrasta alemmaksi 1955 ja palasi kaudeksi 1959-60. Sen paras sijoitus oli neljäs. Jalkapallossa ja jääkiekossa lahtelaiset seurat Viipurin Reipas, Lahden Pallo-Miehet ja Lahden Luistelijat eivät pelannee mestaruussarjassa ennen 1960-lukua. Maakuntasarjassa jääkiekkoa pelasivat myös 1957 perustetut Savun-Syöjät ja Lahden Sampo.

Urheilutalo valmistui 1957 ja tarjosi tilat lento- ja koripalloilijoille. Salpausselän pallokentälle rakennettiin tekojäärata 1965 ja jääkiekkoilijat siirtyivät sinne. Rata katettiin 1973 Lahden jäähalliksi, jossa oli tuolloin katsomotilaa 6000 hengelle. Lahden Mailaveikot putosi mestaruussarjasta 1963 ja Reippaan

KUVA 66. Kauppatalon henkilökunta Kisapuistossa, 1958, LKM

jääpallojoukkue 1967, minkä jälkeen Kisapuiston pesäpallokentällä ei ole pelattu kansallisella huipputasolla. Sen sijaan alempien sarjatasojen otteluita, nuorten sarjoja ja harrastepeleistä on pelattu paljon.

Kisapuistossa järjestettiin 1960-luvun alkupuolella vuosittain toista tuhatta kilpailutapahtumaa. Suosituin laji oli jalkapallo, sitten pesäpallo, lentopallo ja yleisurheilu. Lahden Reipas pelasi Kisapuistossa ja voitti vuosien 1962-74 aikana yhteensä 9 SM-mitalia, joista kolme tuli mestaruudesta. Kuusysi nousi keuhkolla 1982 ylimmälle sarjatasolle ja pelasi pääasiassa Kisapuistossa 14 vuotta. Tuona aikana joukkue voitti viisi mestaruutta ja neljä hopeasijaa. Huippuvuosina jalkapallojoukkueiden yleisökeskiarvot olivat noin 2 500 katsojan luokkaa. Myöhemmin liigapelit pelattiin pääasiassa 1981 valmistuneella Lahden stadionilla. Sen sijaan naisten Kansallisen liigan ja Ykkösen pelejä sekä miesten alasarjojen otteluita on pelattu Kisapuistossa.

SM-tason kilpailuja järjestettiin Lahdessa ja lähialueilla 1960-, 1970- ja 1980-luvuilla paljon useassa eri lajissa, joista Kisapuiston ulkokentillä tenniksen yleisten luokkien SM-kisat

1985 sekä sen jälkeen hallissa useaan otteeseen. Ulkokentällä on pelattu myös mölkyn Suomenmestaruudesta.

Kisapuiston käyttäjistä on erikseen vielä mainittava vuonna 1969 perustettu Lahden Kortteliliiga, joka on jatkanut tavaltaan Lahden Talkourheilu ry:n perinnettä järjestämällä kuntosuhteilijoille ja harrastajille kilpailullisia urheilusarjoja useassa eri lajissa.

KUVA 67. Jalkapalloa kisapuistossa vuonna 1961, LKM

KARTANON ALUEEN MUOTOUTUMINEN

KARTANON ALUEEN MUOTOUTUMINEN

PIKKU-VESIJÄRVEN KISAPUISTO

KISAPUISTON KEHITYSVAIHEET

4.2 Pikku-Vesijärven Kisapuiston ominaispiirteitä

4.2.1 Kisapuiston kaksi osaa, kts. kaavio 6, s. 61

Alkuperäinen Pikku-Vesijärven Kisapuisto rakentui 1950-luvun alussa kahdesta eriluonteisesta osasta. Täyttöalueelle rakennetut avoimet urheilukentät poikkeavat luonteeltaan, mittakaavaltaan ja rakennushistorialtaan sen itäpuolella olevasta, rantatöyräälle toteutetusta ja asuinalueeseen rajautuvasta osasta. Tämä kaksijakoisuus on ehkä Kisapuiston alueen leimaa-antavin piirre, joka tuntuu kuitenkin olevan vaikea hahmottaa, vaikka nimenoman sen seurauksena puistosta on muodostunut niin monipuolinen liikunta-alue kuin se nyt on. Tarkastelen tässä näiden kahden osan ominaispiirteitä erikseen ja toteuttamisjärjestyksessä.

4.2.2 Kartanon edusta, kenttäalue

Täyttöalueelle rakennettujen kenttien sijoituspaikka Kartanon edessä oli esitetty ensimmäisen kerran Otto-I. Meurmanin joulukuussa 1931 päivätyssä asemakaavakartassa ja sen jälkeen Kaarlo Könösen asemakaavassa 1941. Olavi Laisaari teki tarkemman suunnitelman kenttäjärjestelyistä 1946, mutta lopullisen muodon täyttöalue sai syksyllä 1950 vahvistetussa Tauno Niemiojan asemakaavassa ja siihen liittyneessä istutussuunnitelmassa.

Pensasaitojen sisään rajattu kenttäalue on jäsenneily täsmällisesti. Rajojen sisällä on kaksi leveää väylää, joiden sijoituspaikat

on määritetty niiden rajaamien pesä- ja jalkapallokenttien suunnan ja mittojen perusteella. Kenttien välissä lounaasta koilliseen etenevä pääväylä on niin leveä, että sen keskelle on sovitettu siirrettävä katsomo. Istutussuunnitelmassa väylän päätteeksi on sijoitettu pukuhuonerakennus. Pukusuojan viereen rakennettu vahtimestarin asunto on käännetty toiseen koordinaatistoon mahdollisesti siitä syystä, että yksityisemmälle puolelle sijoitettu asunnon sisäänkäyntiterassi saisi valoa. Toisaalta käännöksen avulla asunnosta saatiin myös parempi näkyvyys molemmille pallokentille. Joka tapauksessa se alleviivaa pukusuojan merkitystä pääsisäänkäynniltä lähtevän keskusväylän symmetrisenä päätteenä.

Toinen väylä kulkee alueen halki kaakosta luoteeseen, Lyseon ja Kartanon välistä kohti Pikku-Vesijärveä, jossa ei vielä tässä vaiheessa ollut puistoa. Tälle väylälle ei suunniteltu rakennettuja päätteitä. Sen pohjoispuolelle rajattiin paikka kolmannelle, yleisurheilijoille tarkoitetulle harjoituskentälle. Väylät suunniteltiin sekä jalankulkua että pyöräilyä varten, sillä alueen sisälle osoitettiin runsaasti paikkoja polkupyörätelineille.

Koska täyttöalueelle muodostettuun urheilupuistoon sovitettiin aiemmissa asemakaavoissa hahmoteltujen yhden tai kahden kentän sijasta kolme, jouduttiin niiden optimaalisesta koosta ja suuntauksesta tinkimään. Alueelle 1930-luvulla rakennetun pallokentän pituus akseli oli suunnattu kaakosta luoteeseen, mikä olisi ilta-auringon kannalta edullisempi kuin

KUVA 68. Lahden kaupungin 50-vuotisjuhlaa Kisapuistossa, LKM

toteutetun suunnitelman mukainen suunta lounaasta koilliseen. Lisäksi yleisurheilukenttä jouduttiin sovittamaan alueelle normaalia pienempänä: juoksuradan pituus oli vain 300 m. Kenttäsuunnitelman mielenkiintoinen lähtökohta oli, että pallokentät yhdistämällä saadaan tilaa suuremmillekin yleisötapahtumille. Sellainen oli esimerkiksi Lahden kaupungin 50-vuotisjuhla 1955.

Ison pääkentän alue koostui symmetrisesti jäsennellyistä elementeistä. Pääportin ja pukusuojan väliin jännitetty pääväylä jakoi tasaisen alueen kahteen yhtä suureen osaan, jota matalat katsomot rajasivat kaakossa ja luoteessa. Pesäpallokenttää pienemmän jalkapallokentän reunoille muodostettiin viheralueita niin, että kenttäalueiden koko oli visuaalisesti yhtä suuri. Jalkapallokentän pengerkatsomon sivut muotoiltiin symmetrisen kaareviksi: toisella sivulla kaari muotoiltiin pensasaidasta ja toisella puolella luiskauksen viheralueesta.

Vapaamuotoiselle tasaiselle täyttöalueelle, jonka orgaanista rajausta Niemiojan mutkalle taivuttama Enonkatu vielä kurosti, jäi kenttien ympärille alueita, jotka rakennettiin selkeästi puistoiksi. Enonkadun eli Kariniemenkadun jatkeen ja pesäpallokentän väliin muotoiltiin pieni kansanpuisto samantyyppisillä elementeillä, jotka muutamaan vuotta myöhemmin toteutettiin Fellmanin puistoon paljon isommassa mittakaavassa. Pukusuojarakennuksen ympärillä olevalle sorakentälle rakennettiin vihersaarekkeita puineen ja pensaineen. Rakennuksen takana olevien pienten kenttien katsomot tehtiin rantapenkeeseen muodostamaan rinteeseen kuten jalkapallokentän katsomokin. Penkereet rajasivat kenttäalueen eroon Kisapuistolle varatun alueen itäosasta, vanhasta järvenrannasta.

Alkuperäisessä suunnitelmassa aluetta kiertävään pensasaitaan oli osoitettu yhteensä 7 avointa sisäänkäyntiä. Aukkojen leveys vastasi niiden liikenteellistä tärkeyttä. Pääsisäänkäynti, johon suunnitelmassa on esitetty myös lipunmyyntikatos, on 10 m levyinen. Poikittaisen väylän aukot Kartanonpuistoon ja Enonkadulle olivat 6 m leveitä, pengerkatsomoon ja kansanpuistoon johtavat aukot 3,75 m ja Enonkadulle johtava toinen aukko 2 m leveä. Mahdollisesti ajatus oli, että alue voidaan isommissa tapahtumissa sulkea kokonaan ja kaikki liikenne ohjata pääsisäänkäynnin kautta. Kun tieto olympiajalkapallon pelaamisesta Kisapuistossa saatiin, suunniteltiin kaikkiin pensasaidan aukkoihin lipunmyyntikopit ja portit.

4.2.3 Lyseon edusta, urheilupuisto

Kisapuiston itäosa, vanha rantapenger, liittyi toiminnallisesti urheilupuistoon vaiheittain 1960-luvun aikana, noin 10-20 vuotta kenttäalueen rakentamisen jälkeen. Vanhemmissa asemakaavoissa asuinkortteleiksi osoitetun Tarinakadun länsipuolisen alueen tontteja ei myyty 1930- ja 1940-luvuilla kaupunginpuutarhan ja puhdistamon toimiessa eikä niihin liene kohdistunut kysyntää puhdistamon hajuhaittojen takia. Kariniemen alueen muut osat tulivat rakennetuiksi jo 1940-luvun puoliväliin mennessä. Toisaalta Kisapuiston kenttäaluetta kehystävä pensasaita rajasi tämän osan pääasiassa urheilupuiston ulkopuolelle.

Kisapuiston asemakaavassa itäosalle oli sijoitettu julkisen rakennuksen tontti ilman käyttötarkoituksimerkintää, lasten leikkialue sekä sen eteläpuolelle vapaata puistoaluetta, jonka kohdalla istutussuunnitelmassa oli merkintä, että "siihen voitulla kysymykseen myös rakennusten sijoittelu". Toiminnallinen liittyminen osaksi Kisapuistoa toteutui päinvastaisessa järjestyksessä, etelästä pohjoiseen. Ensin alkuperäinen tenniskenttäpari sai rinnalleen toisen parin niiden ympäristön jäädessä viheralueeksi, jota erotti Tarinakadun päätteeksi rakennetusta puistosta puistoväylä ja pensasaita. Sen pohjoispuolen pensasaidalla erotetulle leikkialueelle sijoitettiin koripallokenttä puretun puhdistamon paikalle sekä jalkapallon harjoituskenttä sen yläpuolelle. Noin puolet tästäkin alueesta rakennettiin puistoksi istutuksineen ja kukkapenkkeineen.

Lopulta kaupunginpuutarhan aluekin vapautui ja Kisapuisto voitiin rakentaa kokonaisuutena pensasaidan kehystämäksi urheilualueeksi noin 20 vuotta alkuperäisen asemakaavan hyväksymisen jälkeen. Vaikka pohjoisimpaan osaan rakennettiin paikoitusalue ja penger tasattiin hiekkapintaisiksi pallokentiksi, jäi vuoden 1968 yleissuunnitelmaan vielä runsaasti hoidettuja viher- ja istutusalueita.

Suunnitelmapiiirustuksessa Kisapuiston kaksi eri osaa erottuvat toisistaan selvästi. Kenttäalueelle on lisätty toimintoja kunnioittaen alkuperäistä tilahierarkiaa ja symmetristä jäsen-telyperiaatetta. Alueen pääjulkisivu avautuu pysäköintialueen suuntaan ja pääsisäänkäyntiä kehystävät, tässä vaiheessa jo korkea, pensasaita sekä tiheä ja kookas puusto. Mittakaavaltaan pienempi itäosa on suunniteltu pelkästään toiminnallisista lähtökohdista, ja sitä jäsentävät asuinalueen katujen jatkeina olevat väylät ilman sommittelullisia ulottuvuuksia.

4.2.4 Mikä on muuttunut viimeisen 55 vuoden aikana

Kokonaisuuden kannalta oleelliset muutokset ovat tapahtuneet esteettisin päämäärin suunnitellulla kenttäalueella. Itäosalla aiemmin toteutunut pienten osaratkaisujen toiminnallinen optimointi on vaiheittain muuttanut aluekokonaisuuden ilmettä ja toimivuutta jopa hallitsemattomasti, koska kokonaissuunnitelmaa ei päivitetty pitkään aikaan.

Kehitystä voi seurata havainnollisesti Lahden karttapalvelussa julkaistujen ilmakuvien avulla, kun ottaa vertailukohtaksi vuoden 1960:

- Keväällä 1979 pääakselin keskelle rakennettu katettu katsomo tukkii pääsisäänkäynnin ja katkaisee näkymän pukusuojarakennukselle. Kenttien symmetrisestä muotoilusta on luovuttu ja pesäpallokentän katsomot on purettu ja reunapuisto näyttäytyy jäsentymättömänä viheralueena.
- Keväällä 1986 reunapuistoa on levitetty alkuperäisen kulkuväylän päälle ja yleisurheilukenttä on purettu ja ilmeisesti muutostöiden kohteena.
- Kesällä 1995 yleisurheilukentän paikalle rakennettu harjoituskenttä on työntynyt alkuperäiselle leveälle kulkuväylälle katkaisten akselin.

- Syksyllä 2001 on muutettu länsiosassa aluetta kehystävää aitalinjaa kenttäalueen puolelle.
- Kesällä 2005 palon seurauksena lyhentynyt katettu katsomo on avartanut pääsisäänkäynnin edustaa.
- Kesällä 2011 on oikaistu pesäpallokentän rajauksia suuremmiksi.
- Kesällä 2014 pukusuojarakennuksen taakse on sijoitettu ensimmäinen lisätilakontti.
- Keväällä 2017 Kartanonkadun työmaan myötä on poistettu entisen pääjulkisivun puusto ja pensasaidat aiemmin muokattua aitalinjaan asti. Jalkapallokentän kunnostus on käynnissä ja koillispuolella penger työnnyt kulkuväylälle.
- Keväällä 2019 pukusuojan taakse on sijoitettu toinen kontti. Jalkapallokentän lounaispuolella on vapaa-alue, jossa varastoidaan pesäpallokentän siirrettäviä katsomoihin.
- Viimeisimmässä kuvassa keuhkokuumeesta 2022 pensasaita on korvattu teräsverkoaidalla. Siinä eivät vielä näy pesäpallokentän ja sen ympäristön muutokset, jotka ovat tuoneet alueelle kokonaan uusia elementtejä ja avanneet uuden kulkuyhteyden Kariniemenkadulle.

KUVA 69. Kisapuisto syksyllä 2024, JLL

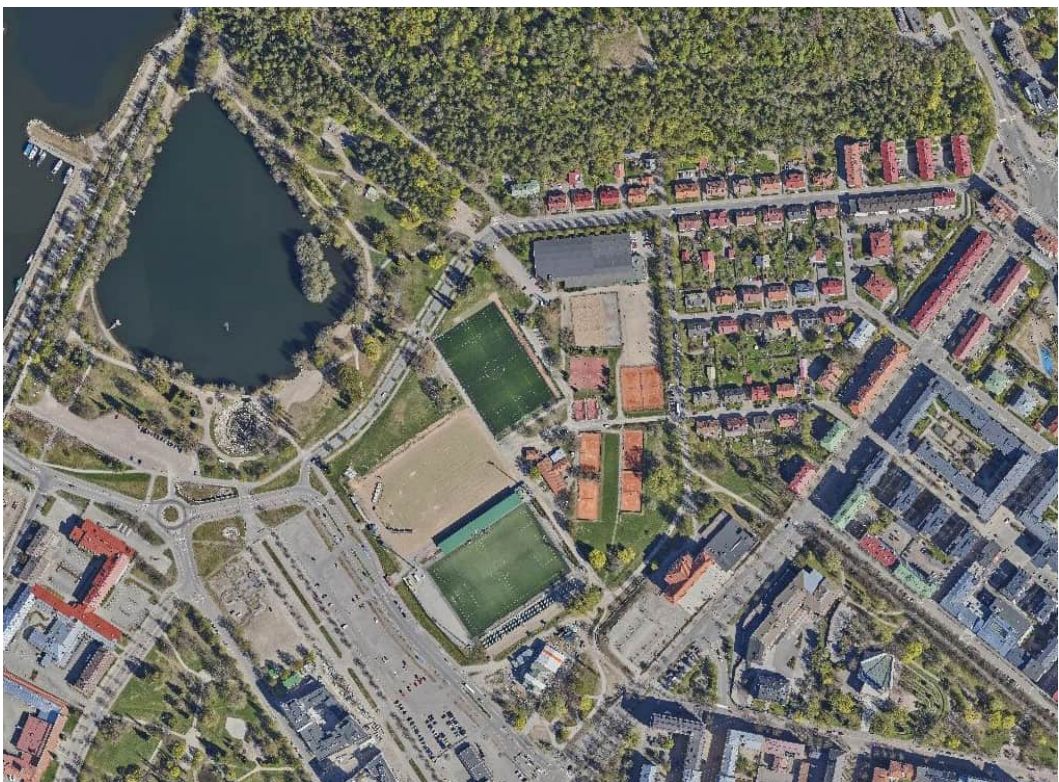
KUVA 70. Ilmakuva Kisapuistosta 1960- luvun alku, Lahden karttapalvelu

KUVA 71. Ilmakuva Kisapuistosta 1979, Lahden karttapalvelu

KUVA 72. Ilmakuva Kisapuistosta 1995, Lahden karttapalvelu

KUVA 73. Ilmakuva Kisapuistosta 2022, Lahden karttapalvelu

4.3 Näkökulmia historiasta tulevaisuuteen

4.3.1 Maisema

Vuonna 2010 valmistuneessa julkaisussa Lahden maisemarakenne ja viheralueet todetaan, että Pikku-Vesijärven ympäristö muodostaa maisemallisen solmukohdan, Järvi-Suomen portin, jossa Salpausselkä ja Vesijärvi kohtaavat. Sillä on erityismerkitys *”Lahden luonnonhistoriassa ja kansallisessa maisemassa... jollaista ei muilla Suomen kaupungeilla ole.”*

Helsingin kaupungin vuonna 1988 teettämä Virkistysaluevausselvitys määritteli seuraavat kriteerit toimintapuistoille:

- Toimintapuisto on parhaimmillaan asukkaiden kohtauspaikka, jonka monipuolinen kasvillisuus ja vaihtelevat maisemat tarjoavat ihmisille ympäristöelämyksiä.
- Etäisyys asuinalueilta korkeintaan 3-5 km (30 min julkisilla kulkuneuvoilla).
- Sopiva koko on 75-150 ha.
- Edellyttää paikoitustilaa.
- Tarjoaa sisällöltään monipuolisena toimintaa usealle käyttäjäryhmälle.

Lahden viheralueohjelman mukaan *”Lahdessa on kaksi toimintapuiston kriteerit täyttävää viheraluekokonaisuutta, joista toinen on Vesijärven rannan läheisyydessä sijaitseva maisemallisesti ja virkistyskäytön kannalta merkittävä aluekokonaisuus, johon sisältyy myös kulttuurihistoriallisesti arvokkaita osia, kuten Fellmanin-, Kisa-, ja Pikku-Vesijärvenpuisto yhdessä Kariniemenmäen, satama-alueen ja Ankkurin lounaaseen avautuvan rantapromenadin kanssa. Kokonaisuuteen voidaan sisällyttää myös keskustaa lähinnä olevat Salpausselän osat mukaan lukien Urheilukeskus ja Radiomäki. Maisemallisesti sekä kulttuurisesti arvokkaiden ja Lahden identiteettiä tukevien ympäristökokonaisuuksien säilyttäminen on yksi Lahden viheralueohjelman strategista tavoitteista.”*

Kisapuiston visuaalisten yhteyksien säilyttäminen kaupungista Pikku-Vesijärven ja Kariniemenmäen suuntaan sekä puistoista Kisapuistoa reunustavien julkisten rakennusten, Kartanon ja Lyseon suuntaan ovat tekijöitä, jotka luovat urheilupuiston eri osille niiden tunnusomaisen tunnelman.

4.3.2 Toiminta

Kisapuiston tulevaisuutta pohdittiin Kartanon alueen kaavarunkoa koskevassa innovaatioseminaarissa 24.3.1998. Koolla oli monipuolinen asiantuntijajoukko, jonka yhteydessä esiin nostetuista kysymyksistä pääosa on edelleen relevantteja. Alueiden kehittämisen lähtökohtakysymyksinä esitettiin pohdittavaksi seuraavia asioita: *”Kisapuisto on nykyään pensasaidoin visuaalisesti suljetun tuntuinen alue, jonka muuttamista nykyistä avoimemmaksi on esitetty eri yhteyksissä. Pohjoisosan tekonurmi on kaupungin käytetyimpiä ulkokenttiä. Fellmanin kartanon edessä oleva nurmikenttä on perinteinen jalkapallostadion. Mikä on Kisapuiston kenttien rooli tulevaisuudessa? Tuleeko jalkapallostadionin säilyttää suljetuna, maksullisena alueena. Miten alueen avoimuus voidaan toteuttaa, ja mitä luonnetta tulee korostaa? Miten alueen läpi voidaan johtaa yleinen kevyenliikenteen väylä? Miten pitäisi mitoittaa alueiden pysäköintipaikkatarpeet?”*

Pikku-Vesijärven Kisapuistolla on ollut alusta alkaen kaksinaiminen toiminnallinen tehtävä, joista ensimmäinen edustaa arkea ja normaalipäiviä, toinen juhlahetkiä:

1) Alue on palvellut keskustan asukkaita ja vieresiä, alkuvaiheessa Yhteiskoulu, Lyseo ja Kartanon kansakoulu, lähiliikuntapaikkana.

- Aluehallintoviraston määritelmä vuodelta 2020 määrittää alueen seuraavasti: *”Lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan päivittäiseen liikuntaan tarkoitettua liikuntapaikkaa, joka sijaitsee asuinalueella lähellä käyttäjiä. Lähiliikuntapaikat ovat maksuttomia ja helposti saavutettavissa. Fyysisellä saavutettavuudella tarkoitetaan etäisyyttä lähiliikuntapaikalle tai aikaa, joka käyttäjältä menee liikuntapaikalle siirtymiseen.”*
- Vastaavasti Lahden kaupungin sivuilla on seuraava määritys: *”Lähiliikuntapaikat ovat monikäyttöisiä, luovasti toteutettuja ja ympäristöön sopeutuvia alueita, joissa voi käydä liikkumassa pääasiassa vapaa-ajan, ilman varauksia tai muita rajoituksia. Liikuntapaikkojen varustus ei välttämättä noudata kilpaurheilun vaatimuksia, mutta se tarjoaa kuitenkin*

KUVA 74. Lahden kaupungin 50-vuotisjuhalan juhlallisuuksia kisapuistossa vuonna 1955, LKM

KUVA 75. Välikatsomo vuonna 1963, c Kuvakiila, LKM

KUVA 76. Lahden kaupungin 50-vuotisjuhlallisuuksia Kartanon edustalla Kisapuistossa, LKM

mahdollisuuden harjoitella monia lajeja perheen kanssa tai kaveripiirissä. Lähiliikuntapaikat pyritään myös rakentamaan esteettömiksi.”

- Kisapuiston kokonaissuunnitelmaan tavoitteeksi on kirjattu mm.: ”Lajien sekä eri käyttäjäryhmien tarpeiden nykyaikainen huomioiminen nostaa alueen käyttöastetta ja tuleva monipuolinen käyttö tukee kaupunkikeskustan sekä laajemmin ajateltuna koko Lahden seudun elinvoimaa. Kisapuisto mahdollistaa kaupunkilaisten liikunnan harrastamisen keskustassa sekä tarjoaa lähiseudun kouluille monipuolisen liikuntapaikan.”

2) Alueen kentät ovat palvelleet erilaisia kilpaurheilutapahtumia, joiden tunnusmerkki on, että niihin myydään pääsylippuja. Tätä ulottuvuutta ovat palvelleet seuraavat toiminnalliset ratkaisut:

- Aluetta ympäröinyt pensasaita toimi tehokkaana kulku- ja näköesteenä, kun sisäänpääsyä kilpailuihin voitiin ohjata muutamalle portille. Alun perin aidan ulkopuolelle jäivät nykyinen tennishalli ja sen edessä olevat lentopallo-, tennis- ja hiekkakentät.
- Aidan sisällä oleva alue oli ajateltu muunneltavaksi: siirrettävien katsomoiden avulla kentät voitiin yhdistää yhtenäiseksi juhla-alueeksi.
- Julkista toimintaa varten alue oli jäsenneily hierarkkisesti niin, että pääsaapumissuunta alueelle oli lounaasta, avoimen pysäköintialueen suunnasta.
- Alueen sisällä kenttien välissä oleva pääakseli, jonka päätteenä oli pukusuojarakennus, helpotti alueen hahmottamista.
- Kentät on valaistu tehokkaasti iltatapahtumia ja mahdollisia televisiointeja varten.

Kisapuiston aluetta on uudistettu pala kerrallaan ja kukin osa sinänsä ansiokkaasti. Kokonaisilmeen kannalta kuitenkin alkuperäiseen suunnitelmaan sisältynyt liikenteellinen ja visuaalinen kokonaistarkastelu tuntuu puuttuvan ja alueen ilme on sekava ja epäsiisti. Liikkumista alueen sisällä ei ole ohjattu ja opastettu, suojellut porttikopit ja portit ovat osin vajoamassa maan sisään ja osin kunnostamatta sekä irrotettu aitalinjoista, eri puolilla aluetta on kontteja ja tilapäisen oloisia pieniä kioskikoppeja ja Kartanonkadun suuntaan on näkyvissä siirrettäviä katsomoita sekä konteista koostuva pesäpallorakennus. Pensasaidan korvannut verkkoaita on avannut alueen näkymiä, mikä on positiivista, mutta aitalinjan sijainti herättää kysymyksiä: aidan funktio on nyt täysin toinen kuin alkuperäisen pensasaidan, joten pitäisikö sen reitti ja korkeudet ajatella uudelleen eikä pensasaidan linjauksia noudattaen.

Aino Hirvolan julkaisussa Turvallinen kaupunki vuodelta 2016 todetaan, että ”ilkivallan torjunnassa tehokkaat keinot ovat siisti ympäristö ja sosiaalinen kontrolli aktiivisen käytön myötä. Vain yhden toiminnan ympärille rakentuvat alueet hiljenevät ja autioituvat toimintakauden ulkopuolella. Siksi kaupunginosapuistoissa on oltava mahdollisuus eri ikä- ja käyttäjäryhmille sopiviin toimintoihin vuoden ympäri.”

On oleellista, miltä alue näyttää sitä kohti saavuttaessa. On oleellista, millaisia näkymiä alueen sisältä avautuu siellä oleskeleville.

KUVA 77. Kisapuiston pääsisäänkäynnin portti syksyllä 2024, J.J.L.

KUVA 78. Jalkapallokentän portti rinnekatsomon takana, syksy 2024, J.J.L.

KUVA 79. Kartanokadun portti, syksy 2024, J.J.L.

KUVA 80. Kioskirakennuksia Jalkapallokentän rinnekatsomon takana, JLL.

KUVA 81. Pesäpallokenttään liittyviä rakennelmia, JLL.

KUVA 82. Pukusuojarakennukseen tarvittavaa lisätilaa tuovat pukuhuonekontit, JLL.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Selvitys Lahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista, toim. Riitta Niskanen ja Tuija Vertainen, Lahden kaupunki, Kukkila 2000

Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä Riitta Niskanen ja Tuija Vertainen, Lahden historiallisen museon julkaisuja 3, Helsinki 2012

Katsaus Lahden kaupungin oloihin 1940-1955, Jalmari Niemi, Lahden historia, Lahti 1958

Lahden liikuntatoimen ja urheiluelämän historia, Juhani Pihlaja, Lahden historia 2, Lahden kaupunki, Savonlinna 1992

Ihanuuden tähden – lahtelaisten puistoja ja puutarhoja Riitta Niskanen, Lahden historiallisen museon julkaisuja 6, Lahdenmuseot, Saarijärvi 2015

Puutarhavihjelyn ja puistojen historiaa Lahden seudulta toim. Juha Mäkinen, Lahden Puutarhaseura ry 1908-1998, Lahti 1998

Lahden kaupunkikuvan ja arkkitehtuurin kehityspiirteitä, Timo Tuomi, Lahden historia 4.1, Lahden kaupunki, Jyväskylä 2005

Kaupunkirakenteen kehitys Lahdessa 1878 - 1938, Petri Enqvist, Päijät-Hämeen seutukaavaliitto, julkaisu 7/81, Lahti 1981

Kaupunkirakenteen kehitys 1878 - 1983, Yleiskaavan perusselvitykset, Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto B11 / 1984, Lahti

Kertomukset Lahden kaupungin kunnallishallinnosta 1946-1965, Kaupunginvaltuuston ja -hallituksen sekä lautakuntien vuosikertomukset Lahden kaupunki, Lahti 1951-1966

Lahden Kisapuisto yli 70 vuotta – upea liikuntakeskus keskellä kaupunkia, Pertti Vartiainen, Projektituotos, Lahden kaupunki, PV&JP Sport Oy, Lahti 2024

Lahden Tennis- ja Squashkeskus Oy – 40 vuotta, Pertti Vartiainen, Lahden Tennis- ja Squashkeskus Oy, Lahti 2020

Insinöörin paperit – Viljo V. Kailan elämäkerta – osa III, toim. Anna-Liisa Kaila-Walsh, BoD - Books on Demand, Helsinki 2024

Reippaat sata vuotta, Jouko Heinonen, Reippaat sata vuotta historiatoimikunta, Lahti 1995

Kariniemi – keidas keskellä kaupunkia, toim. Heleena Arola, Piirteitä Lahden historiaan XXII, Lahden kaupunginmuseo ja Kariniemi-seura ry, Lahti 1998

Turvallinen kaupunki – näkökohtia rakennetun ympäristön suunnitteluun ja toteutukseen, Aino Hirvola, Suomen ympäristö 4/2016, Ympäristöministeriö, Helsinki 2016

Aikaisemmat rakennushistoriaselvitykset

Jorma J. Latva:

Lahden Urheilukeskus, Teivaanmäen voimalaitos – Rakennushistoriaselvitys 2011

Jorma J. Latva:

Lahden lyseo – Rakennushistoriaselvitys 2011

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy:

Lahden Kartanonpuiston rakennushistoriaselvitys 2017

Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara / Jorma J. Latva:

Lahden historiallinen museo, Lahden Kartanon päärakennus – Rakennushistoriaselvitys, alustava 2017

Verkkojulkaisut

Kartat ja ilmakuvat:

<https://kartta.lahti.fi/ims/>

<https://www.doria.fi/handle/10024/109232>

<https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>

Asiakirjat:

Lahden liikuntapaikkasuunnitelma 2025-2035, Liikuntapaikkasuunnittelun työryhmä, North Sport Consulting Oy 2024

Lahden Kisapuiston pääkatsomon hankesuunnitelma, Lahden Tilakeskus, päivitetty versio 16.1.2024

Lahden Kisapuiston kokonaissuunnitelma 2021,

Lahden Tilakeskus 29.9.2021

Lahden viheralueverkoston yleissuunnitelma,

Y-203 Lahden yleiskaava 8.5.2020

Lahden kaupunginosapuistojen viitesuunnitelmamalli

Leea Puranen 2020

Lahden viheralueohjelma 2013-2025 – Tavoitteet viheralueiden kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi,

Viheralueohjelman ohjausryhmä 2013

Lahden maisemarakenne ja viheralueet,

Lahden tekninen ja ympäristötoimiala / Maankäyttö, heinäkuu 2010

https://fi.wikipedia.org/wiki/Lahden_kisapuisto

<http://liikuntaymparistot.nba.fi/>

<https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/69887760>

<https://www.lahti.fi/vapaa-aika/liikunta-ja-ulkoilu/ulko-liikuntapaikat/lahiliikuntapaikat/>

<https://www.lahti.fi/tiedostot/viheralueohjelma-2013-2025-2/>

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kisapuiston-yk-si-katsomo-kayttokieltoon-lahdessa/>

Alkuperäiset asiakirjat, kartat ja piirustukset:

Asemakaavakartat ja selostukset:

Lahden aseman laajennus- ja muutosehdotus /

K. Tavast 1909, vahvistettu 1911

Lahden kaupungin laajennettu asemakaava /

Carolus Lindberg 1922, vahvistettu 1924

Vesijärvenkadun muutosehdotus Lahden kaupungissa 1925

Ehdotus rakennusneliö N:o 221a (Lyseon tontti) uudelleenjärjestelyksi Lahden kaupungissa 1927

Lahden kaupungin asemakaavan muutos /

Otto-I. Meurman 1931, vahvistettu 1934

Asemakaavamuutos kortteleissa 219 ja 220 Lahden kaupungissa

/ Kaarlo Könönen 1938, vahvistettu 1938 Lahti.

Fellmannin pellon asemakaavamuutos /

Kaarlo Könönen 1940, vahvistettu 1940

Lahti. N.s. Fellmannin pellon ja Kariniemen alueen asemakaavamuutos /

Kaarlo Könönen 1941, vahvistettu 1941

Lahden kaupungin Kartanon kaupunginosan korttelien n:o 220A ja 225 asemakaavanmuutos ja selitys /

Olavi Laisaari 1947, vahvistettu 1947

Lahden kaupungin Kartanon kaupunginosan Pikku-Vesijärven urheilualan asemakaavanmuutos ja selitys/

Tauno Niemioja 1950, vahvistettu 1950

Lahden kaupungin Kartanon kaupunginosan korttelien N:o 145, 199, 220A, Pikku-Vesijärven urheilupuiston osan ja Kartanonpuiston asemakaavanmuutos ja selostus /

Paul G. Roth 1964, vahvistettu 1964

Lahden kaupungin Kartanon kaupunginosan korttelin 221A tontin N:o 2 asemakaavanmuutos ja selostus /

Paul G. Roth 1965

Lahden kaupungin Keski-Lahden ja Kartanon kaupunginosien korttelin 221A tonttien N:o 2 ja 3 sekä Paasikivenaukion eteläpuolella olevan puiston asemakaavanmuutos ja selostus /

Paul G. Roth 1970

Lahden kaupungin Kartanon kaupunginosan korttelin 221A tonttien N:o 4 ja 5 asemakaavanmuutos ja selostus

/Paul G. Roth 1980

Lahden kaupunki – Kartanon alueen kaavarunko, selostus /

Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto ja Arkkitehtityö Oy 1986

Ranta-Kartanon asemakaava ja selostus /

Anne Karvinen-Jussilainen 2006, hyväksytty 2009, lainvoimainen 2012

Viher- ja tekniset suunnitelmat:

Lahden kaupungin Pikku-Vesijärven urheilualan istutuksien järjestely 17.11.1950

Pikku-Vesijärven urheilupuisto 30.1.1952

Kisapuiston Tarinakadun viereisen alueen kunnostaminen 17.9.1960

Kisapuiston Tarinakadun viereisen alueen kunnostaminen 20.7.1961

julkisten rakennusten kesäkukkaryhmien kaaviot 1960-luvulta

Kisapuiston urheilualueen yleissuunnitelma 10.8.1967,
korjattu 5.9.1968

Kisapuisto, sähkölämmitteisen kentän koealue 9.8.1972

Kisapuiston jalkapallokentän salaojitus suunnitelma 11.12.1972

Kisapuiston pienoisgolf, vihersuunnitelma 16. ja 23.4.1982

Kisapuisto, puuistutukset 16.2.1984

Kisapuiston pukusuojarakennuksen ympäristö, vihersuunnitelma 10.8.1989

Kisapuiston palloilu- ja harjoituskenttä, istutussuunnitelma 18.6.1991

Kisapuiston pysäköintialue, istutuspiirustus 5.11.1993, muutos 26.5.1994

Pikku-Vesijärven urheilupuisto, istutussuunnitelma (Tarinakadun puiston muutos) 3.8.1995

Kisapuisto, vihersuunnitelma (Koripallokenttä ja ympäristö) 5.6.1996 ja 6.6.1996

Kisapuisto – Vaanankadun sisäänkäynti, luonnos 22.7.2008

Kisapuisto, kunnostussuunnitelma 29.11.2011

Kisapuiston katsomo, rakennussuunnitelma 6.2.2012/
Ramboll

Kisapuisto 9.9.2014

Kisapuiston kenttä, rakennussuunnitelma 26.9.2016/
Ramboll

Kisapuiston kenttä, itäpääty, rakennussuunnitelma 26.9.2016
/ Ramboll

Asiakirjat ja muut kartat:

Kartanon talon lohkomiskartta 21.10.1904, lohkomistoimitus 1913

Kartta puhdistuslaitosta varten Kartanon maista pakkolunastetusta alueesta 18.5.1917

Topografinen kartta 1931

Topografinen kartta, mitattu 1938, painettu 1950

Kartanon alueen maisemallinen tarkastelu tekninen virasto / Maankäyttö, Tuula Perälä 2.2.1998

Kartanon kaavarunko – Innovaatioseminaari 1.4.1998

Lahden tekninen virasto / Maankäyttö 20.4.1998

Ympäristönäkökohtia Kartanon alueen suunnittelulle
Tekninen virasto / Maankäyttö, Maija Rope 5.5.1998

Piirustukset rakennusvalvonnan arkistoista:

Pukusuojarakennus

- työpiirustukset 22.8.1950 / L. Kaila (Kaarlo Könönen)
- pääpiirustukset 22.2.1951 / L. Kaila (Kaarlo Könönen)
- lisärakennus 29.3.1960 / L. Kaila (Valter Karisalo)
- käymälälaajennus 4.-5.9.1962 / Valter Karisalo
- muutos ja laajennus 8.7.1988 / Esko Hämäläinen (Erik Liljeblad)
- peruskorjaus ja laajennus 2.12.2004 /
Arkkitehtitoimisto VG-Group Oy, Veikko Gröhn

Katsomot

- pesäpallokentän katsomorakennelmat 20.12.1950 /
T. Niemioja ja K.J. Hynynen (Kaarlo Könönen)
- puurakenteinen välikatsomo 29.12.1962 ja
18.1.1963 / Valter Karisalo
- teräsrunkoinen välikatsomo 16.4.1963 /
Valter Karisalo
- välikatsomon kenttäkuuluttamo ja
lehtimieskatsomo 24.2.1970 / Valter Karisalo
- jalkapallokentän mainossuunnitelma 24.2.1972 /
Erik Liljeblad
- välikatsomon katos 3.3.1976 / Erik Liljeblad
- välikatsomon jääkonesuoja 5.10.1981 /
Raimo Louko (Erik Liljeblad)
- välikatsomon lehtimieskatsomon laajennus ja
verkkoaidat 17.3.-6.4.1989 / Leena Rikala
(Erik Liljeblad)
- välikatsomon tuentasuunnitelma palon jälkeen
11.1.2007 / Päijät-Suunnittelu, Tarmo Eloranta

- välikatsomon korjaus 30.3.2009 / Päijät-Suunnittelu,
Tarmo Eloranta

*Tennis- ja squashkeskus, piirustuksia myös Semerin
arkistosta*

- pääpiirustukset 5.7.1979 / Arkkitehtuuritoimisto
Veli-Pekka Semeri
- työpiirustukset 20.9.1979 / Arkkitehtuuritoimisto
Veli-Pekka Semeri
- osapiirustuksia 5.11.-18.12.1979 /
Arkkitehtuuritoimisto Veli-Pekka Semeri
- puuelementtipiirustuksia 30.10.1979 /
Rauma-Repola, Saha ja Puutyötehdas, M. Suikki
- laajennusosan pääpiirustukset 15.1.1987 /
Arkkitehtuuritoimisto Semeri Ky
- luonnokset sulkapallohallilaajennukseksi 21.5.1991
ja 13.5.1992 / Arkkitehtuuritoimisto Semeri Ky

Haastattelut:

Hannu Neuvonen, ent. kaupunginpuutarhuri 26.9.2024

Veli-Pekka Semeri, RA 26.9.2024

Pertti Vartiainen, LitM 2.10.2024

Tomi Tenhunen, projektipäällikkö / Lahden Tilakeskus
10.10.2024

Riitta Niskanen, FT, tutkija emerita 14.10.2024

Kirsi Kujala, kaupunginpuutarhuri 15.10.2024